

ВІСТНИК

МІСЯЧНИК ЛІТЕРАТУРИ, МИС-
ТЕЦТВА, НАУКИ І ГРОМАД-
СЬКОГО ЖИТТЯ.

ЗМІСТ:

Е. Маланюк: Свічадо моря . . .	161	А. Бевєрлі Бекетер: Арісто- кратія і пановання юрби . . .	202
І. Керницький: Випадок . . .	164	Р. Юнак: Культіватори графо- манів . . .	207
А. Сердак: Полікрат . . .	170	І. Бут: Геніяльний підбрехач . . .	218
Дж. Е. Патон: Психотехнічний іспит в інтересі. . .	181	Devius: „Авшлюс" і мафія . . .	222
В. Пилипчук: З тисячі і одної болячки . . .	186	М. Андрусяк: Як зловасно Юр- ка Тютюнника? . . .	228
Ж. Месмен: Чи так зване „та- ємне знання" (магічні нау- ки) пережиток старих пере- судів, чи забута спадщина колишньої високої куль- тури? . . .	190	М. Л.: З пресового фільму . . .	230
		Бібліографія . . .	235
		Від Адміністрації . . .	237

РІЧНИК VI
КНИЖКА 3

ТОМ I
БЕРЕЗЕНЬ

1938

Адреса редакції й адміністрації ЛЬВІВ, Чарнецького 26 м. 21.
Чекове conto П. К. О. 500371.

Відновляйте передплату на 1938 рік!

Передплата на „ВІСТНИК“

в краю вносить:

квартально — зл. 6,60; піврічно — 12; річно — 23
платні збори. Ціна окремої книжки — зл. 2,20.
Для заграниці: річно зл. 30 або рівновартість в чужій валюті.

Квартальника Вістника

в 1938 р. вийде, як дотепер, 4 книжки в ціні
від зл. 1 до зл. 2.

Річна передплата вносить зл. 4 платних збори.

Для закордону зл. 5.

Річна передплата „Квартальника“ для передплатників
„Вістника“ вносить половину.

АДРЕСА: Львів, Чарнецького 26 м. 21.

ЧЕКОВЕ КОНТО 500.371

УЛАС САМЧУК

„БАТЬКО і СИН“

третя частина „Волині“ вже в продажі.

Ціна 4'50 зл. з пересилкою 5 зл., для ЧСР 30 кч.,
для других країв рівновартість 5'50 зл.

Адреса замовлень: **Василь Рудко**

Львів, Сикстуська 43 а
(Напередодні)

Відновлений журнал молодих

ДОРОГА

виходить у Львові, Гродзіцьких 1. III.

„Дорога“ — вияв поривів, думок, почувань і стремлень
молодого українського покоління.

Річна передплата 2 зл., для закордону 3'50, для Америки
й Канади 1 дол. — Гроші слати розр. переказом ч. 264.

Національно виховний журнал для доросту й дівчор

МАЛІ ДРУЗИ

виходить 2-ий рік у Львові, Гродзіцьких 1. III.

Річна передплата тільки 1'50 зл., для закордону 3 зл., для
Америци й Канади 1 дол.

Гроші слати розр. переказом ч. 248.

III
П-12531/1938

Р. 6 кн. 3

39437

ЄВГЕН МАЛАНЮК

Свічадо моря

Homme libre, toujours tu chériras
la mer —
La mer est ton miroir.

Ш. Бодлер

1

Сховалась за хвилястий виднокруг
Земна сучасність з брязкотом і чадом
І от, стихіє, подих твій і рух —
Нещадного буття сліпе свічадо.

Розтопленим металем двиготить
Північне море і важкі буруни
Бють у борти, невтомні ні на мить,
І линви напинаються, як струни,

І вітер виє в щоглах, що риплять,
Схиляючись, як у степу тополі...
Згадалася затоплена земля
У цій державі жадання і волі.

Завісою кривавої їмли
Відтята, снить у проклятім просторі
Земля, що на човнах перепливли
Її колись сини отсього моря.

Львівська державна
академічна бібліотека
№ 4280

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

2

Міцніє шторм. За валом вал
Розлючену підносить голову,
Щоб знов і знов ударив шквал
Злим віхлюпом важкого олова.

І дрібно затрясе судно,
Мов душу з тіла хоче витрясти
Твоїх глибин дибуче дно,
О, символе й свічадо пристрасти.

Зламати шрубку і стерно,
Замкнути хвилі над зухвальцями:
Хай чують як всисає дно
Й тугими дряпаються пальцями!

Але, мов скеля, капітан
Один панує над залогою
Й веде судно крізь гураган
Раз визначеною дорогою —

Аж зявиться спасенна синь,
Ущухне шал і море змориться,
І неозора далечинь
Свічадом неба розпрозориться.

3

Від зимної суворости сієї
Далеко південь теплий і п'яний —
Ті грона винограду, ті вінки й
Співучий той гекзаметр Одиссеї,
Що дише ним блакитний Гелеспонт...

Та тільки тут горить нордидська спрага
Узріть дорійську ліпоту колон
І соняшний розмай архипелагу!

Так. Тільки тут, де тліє скудний день,
Де в бідних соснах, зроджених гранітом,
Північний вітер пустою гуде, —
Пече жага за простором і світом.

І легкий човен — дерев'яний птах —
Крилами весел рвався в світ далекий,
І землю прорізав навіки шлях —
Шлях із Варяг у Греки.

4

Пливши в Стокгольм, я скомпонував
Гамалія, невеличку поему...

Т. Шевченко (з листа 18 XI 1842)

.....
.....
.....

5 [Riddarholm — гробниця Карла XII]

Тож тут мета моєї прощі,
Моїх шляхів неперехрестних,
Де спить історія, як мощі,
І все здається: ось воскресне.

Стремлять у вись суворі стіни
І тануть в прапорах хрещатих,
Що над ковчегом домовини
Виконують посмертні чати.

Та в прапорах тих, споловілих
В полтавській спеці, — тайно скритий
Під порохом століть безсилий —
Зітхає український вітер.

Трунуж, що чорна і таємна,
Як доля мовчазна і тьмяна,
Ось стережуть ненадаремно
Сі мушкетерські барабани.

Бо в час страшний тріумфу й згуби,
Час встання з мертвих — над тобою
Не ангельські заграють труби,
Лиш барабанний гуркіт бою.

З гробниці, висшої над трони,
Ти встанеш і варязьким кроком
У шоломі, а не в короні —
Перейдеш Ви роком і Роком.

Іван Керницький

Випадок

Петро саме тоді заколотив чай і забрався — звичайно від репертуару кін — переглядати *Вечірний Голос*, як плаксиві двері елементували на обмерзлих завісах, а зі сутерин ригнуло в кімнатку гнилою, пивничною стужею.

Омелько Тихий з III-ого року лісового відділу крім усіх інших дивацтв мав ще ту звичку, що як входив до когось чужого, то не вітався і так само не прощався, як виходив. Як завжди, мав на собі солідно підношену на портку сірої краски з нерівно заціпленими гузиками, що нагадували облуплені каштани, лещетарські черевики підковані бляшками — щоб зашвидко не зішморгувалися золівки — і нерозлучну, животату теку, випхану всякою всячиною.

Петро вихилився зпоза газетної плахти і доброзичливо кивнув головою.

— Здоров був, дядя! Що, змерз? Зроби собі чайку. Цукор юнтам на полиці, під *Лісовим Господарством* професора Брика.

Омелько мовчки розрядився, стріпав сніг з капелюха та поклав його разом з текою на обмурівку вікна.

Омелько порозціпався, скрутив заковязлими пальцями папіроску, закурив її від розжареної залізної печі й клямцаючи підкованими зап'ятками, поволісся знов під вікно. Розсіяно пускав понад себе химерні колесця диму й торопів у шибу, що завітчалася від морозу дивовижним плетивом юсету з бодяками. За вікном казилася хуга, чути було, як термосила брамою, — глухо задудніла чиясь приспішена хода і конав далекий зойкіт дзвіночків, мов блєння загубленої вівці.

— Ну, що дядя?! Знайшов цукор!...

Омелько стрепенувся: се Петро розбавлено вдивлявся в нього жв'якаючи повним ротом. Його очі, як і завжди іскрились свавільними чортиками, ясна чуприна зіснулась на чоло. Петро відгортнув її ліктем до гори й прижмуриив одню око:

— Знаєш що, дядя, в мене сьогодні маленький празник — ніби заручини... Маю пляшку вина, бо воно при таких торжествах необхідне. І то добре винце, не якісь там помії!... Самороблене, дядя, зі свят привіз. Чаю — то їй нароблю, скільки схоче. Скупаю її в тім чаю. Купив за золотого п'ять тісточок: я зім одно, вона три, ну, скажім

— чотири, більше чейже не схоче, бо інтелігентна особа... Ей, дядя, не прошибай мене таким інквізиторським поглядом: нині тобі не позичу ані цента! Ні, ні, хоч моли, хоч проси — не допоможе! Пожди, котра се?... Ах, дядя, загрійся, ликни собі чаю і щезай! Моя гостя ось-ось і нарокує!..

Та Омелько, якби і не слухаючи сього, нахилився до вікна й приложив ухо до шиби: крізь клекіт і завід сніговії, десь, неначе з підземелля доходило бовтання вежового годинника. Баам... баам... баам... По девятім, чи десятім ударі Омелько з Петром мимохіть глипнули на двері: знов — скрипливий лемент завісів та холодний подих льоуху, і в кімнатку з табунами сивої пари шубовснули, мов з пращі дві білі постаті, а радше — два бовдурі, що то їх діти мурують з снігу, оживотворені якоюсь доброю ворожкою. Оба копірсалися й стріпувалися, як гуси по купелі, порскаючи та змітаючи з брів і вусів колючки льоду.

— Що за біс, що нині такий порід на гостей?... — засміявся Петро і простягнув через стіл долоню. Але її ніхто з гостей не прийняв. Льоньо Боруцький, здіймивши ірхові рукавички заподадливо затирав жмені, а Богодарецький гатив п'ястуками по боках, аж копоті йшли. Омелькож обернувся до всіх трьох потилицею.

Петро знизив раменами й закопирсав тонкі губи:

— Пхі! В якесь деліріюм хлопці попали! Позатикало вам, чи що?...

Насупив чоло та сховав його за розгорнену газету, в кімнатці з туманами тютюневого диму нависло й завагітніло щось прикре, недомовлене, гнітуче. Стало тихо, лишень чайник з печею гуторили, як дві сидухи, а на долівці несміло заблищала калюжка з розтаяного снігу.

Дзюньо Богодарецький так, як стояв, у мокрім капелюсі та в кальошах, мов слоневі копита, звалився на постелю, але так, що в ній злеbedіла кожда дощина.

Дзюньо, незугарний велитень мав поміж студентством славу блудного лицаря й ненаїсного обжори. Два роки ходив на теологію та ширив руїну в богословській кухні. Потім щось сіло йому на ніс, повісив «спідницю» на кілок, записався на філософію і став чорним духом всіх студентських харчівень. Його дідуньо, сідоглавий декан з Підгір'я, зразу був його вирікся, та потім за мольбами бабусь і тіток поєднався з блудним унуком, а що більше, — рішив за всяку ціну його вжити. Тож обгуркував Дзюньо приходські пороги, як зима, так літо, неоднораз палке серденько полонив, неодну спіжарню обголив до чиста, а завжди був хмарний-хмарний, як темна ніч, зарослий, опущений, лихий сам на себе і цілий світ.

Зате магістер Льюньо, многонадійний правник, старанно обритий, припудрований, в елегантнім футрі та в новісінькім, як зіпід голки одягу, був зразком сальонового лева. Він набив тютюном куценьку, модну люльочку, добув на лінійці огарок з печі та грався ним перекидаючи його з долоні на долоню.

Петро тріпнув газетою до стола:

— Робите нині якесь збіговище?!

Магістер Льюньо прищурих лисячі чоловічки так, що вони зіпилися у вузенькі шпаринки, які проверчували Петра наскрізь, мов два свердлики.

— Що значить — »робите?« Робимо! А ти що, отрицаєшся сатани?..

— Чому мене скоріш не повідомили? Се є свинство!

Оловяна хмара диму помітно згусла й повисла над головами чотирох молодих людей у нестерпній душній тиші, що віщувала бурю. Петро встроимив руку до кишені і спроквола піднімався зпоза стола, магістер Льюньо обережно боккував попри стіну мацаючи за своєю палицею. Богодарецький взяв до руки залізний гачок і відрухово пробував, чи замашний, а його дещо витрішкуваті білка зачервонілися, як в юпира від розжареної печі. А леж в ту мить всі три принішкли відчувши на собі щось холодне, як поцілунок мертвака, як дотик цівки револьвера приложеного до розпаленого виска. Се щось були Омелькові ючі, відси промінював той дивний холод, що параліжував найменший кивок пальця і стинав льодом розбурхану кров.

А зрештою — тоді саме прийшла Нуся.

Ославлена красуня, Нуся Гальченко, була на правду чарівною зявою. В зеленкуватім плащику і такійже шапочці фантазійно перебакиреній на бік, з золотистими кучерями та малиновими щічками, вся замаєна блискучим мереживом сніжинок, подобала на розкішну ялинку прибрану до Свят-Вечера. Не горіли тільки як завжди чудесними вогниками її сині незабудьки під мрійливими віями, що вкрилися чомусь сьогодні кіром смутку.

Петро схопився, щоб привітати суджену, але таємна, зловіща міць оплелася давуном коло його стерплих колін. Він лишень безрадно заметушився і застиг на місці. Рій мрячних здогадів шибав і розпирив йому череп, думки з думками схрещувалися, як шпади. Бачив, що Нуся змінена, пригноблена, несвоя, зауважив, що навіть не споглянула на нього, що щось таїть, що знеможена хилиться на ногах. Та в туж мить магістер Льюньо, джентельмен над джентельменами зручно присунув дівчині стілець й поміг їй сісти дзвінко луснувши корками мештів.

— Завжди рад служити гарним паням! — запевняв уро-

чисто нахилившись до рум'яного кінчика Нусиноного ушка, що виглядало зпід ясних кучерів.

— Ну, то вже є всі... — промимрив якби сам до себе Дзюньо Богодарецький і звівся на весь ріст. Тепер всі три, Омелько, Льоньо і він поставали віч-на-віч з Петром, який інстинктивно відступився аж під стіну і приперся до неї плечима.

— А то що за кіно?.. — легковажно здвигнув раменами і глузливо та неспокійно посміхнувся.

Омелько незаметно моргнув до Льоня і кахикнув.

— Умгу! — бовкнув магістер витрясаючи з люльки попіл об ріжок стола. — То се мені припадає та честь... Ну, добре...

Млинкуючи поміж пальцями цибушком люльки він нечайно перегнувся понад стіл, випилив свої косі зіниці в Петра і випалив коротко:

— Петре, ти нас всипав!

Щось, мов громовиця, мов електрична дуга мигнула і рванула всіми м'язами Петрового обличчя. Та се не тривало ні крихітки секунди, бо заразже він свобідним рухом відгорнув з чола волосся, а його очі заграли жартливими іскорками:

— Хлопці, чи ви нині попилися? — спитав з тихим докором.

— Но, но, но! — скривився ехидно магістер. — Не силуйся, Петре, на такі бородаті тріки. Ціла справа вже виясна, вирішена й пересуджена!

Петро скрито і недовірливо впилив допитливий зір в усіх трох по черзі, — але всюди зустрівся з твердим, лиховісним одвітом. Він спохмурнів, заметушився, мов звів в тенетах і не тямлячись грюкнув кулаком до стола.

— То брехня! Гидка брехня! Де маєте докази?! — зверещав.

Знова незаметний кивок — тим разом під адресою Дзюня. Велитень поспішно розщипив маринарку, при чому відпав від неї одинокий гузик, добув з грудної кишені шкіряний портфель і витряс з нього зложений в четверо й забagrений чимось червоним лист.

По сутеринах повіяло холодом цвинтарної тиші, а в ній було чути, як молилася на сон жарівка під стелею, як безшелесно ткав і спливав чиймись теплими сльозами приморозок на стінах і як гатило божевільним молотом п'ять сердець. Петро — змертвів, пополотнів й обезсилений теплув плечима об стіну. Лист, писаний його рукою...

— Ви... мене слідили!.. — прохарчав здавленим полосом.

— Так, тебе слідили! — скрикнула пронизливо Нуся й схопилась на рівні ноги. — Чуєш, се я була твоїм

ангелом-хоронителем, що падкував за тобою на кождім кроці!.. Я, я, я!..

Дівчина була мов непритомна. Її оченята ястрилися одчаєм, личко дико палахтіло, а дрібні пальці шматували в німій розпуці буйні, золотисті кучері.

І втретє з кам'яним спокоем моргнув Омелько до Льюнїй Богодарецького. В туж мить оба юнаки взяли Нусю за пид пахи і лагідно, хоч силоміць посадили на стільчику.

— Вгамуйся, дитинко, зараз буде тому кінець, — промовив мягко магістер Льюньо. Потім узяв забагрений лист і розложив його на всю ширинь перед Петром.

— Отже я реферую справу до кінця, — сказав діловито. — Ти вгадав, Петре, ми тебе слідили і нині Богу дякуємо, що ми се зробили. Роллю твоїх опікунів сповняли твоя суджена, панна Нуся і присутній тут, між нами, наш неоцінений товариш Дзюньо. А сьогодні вечером на Театральній Площі, як ти передавав сього листа панові Томському, крім їх обоїх був і я грішний. Ясно, що ми не знали, який зміст сього листа. Могли в ньому бути дуже важні справи, ну, виявилось, що тим разом се тільки примітивний донос. Але сам признаєш, що мусіли скоро рішитися. Той лист, як бачиш, вернувся до нас і не дійшов до білого будинку при Королівській вулиці. В сьому половина заслуги нашого неоціненого товарища Дзюня. Се булоб все.

Тут магістер Льюньо нетерпеливо стріпнув пальцями, взяв лист, пошкматав його на кусники і кинув у погасаючу піч.

Петро стояв увесь час неповорущно, притулений до стінци, з примкненими, посинілими повіками, судорожно заціпивши зуби, без краплини крови на лиці. Потім розкрив напівзнепритомнілі очі і терпка, як гадюча їдь усмішка виповзла на його уста. Зі силуваним спокоем повів глумливим поглядом по своїх побратимах і сказав:

— Я готовий. Хто з вас нині виступає в ролі чекіста?

Ніхто не відзивався. Тоді споглянув на свою дівчину, що з нею мав сьогодні заручитися, — і зідлива, болюча погорда викривила його обличчя.

— А може ти, моя кохана, мусиш сповнити ту героїську місію?

У відповідь почув тихий, здавлений жорстокою мукою плач. Богодарецький визвірився на нього, талапнув його медвежою лапою по раменах і пришпилів, неначе сталевими трибами.

— Мовчи, блазне, не рви серця тій дитині, вонаж тебе любить!

Петро, мов підкошений, грянув грудьми на стіл, аж на ньому злементіла вся посуда. Тортуровані насильно

нерви, напняті увесь час мов на колесі до ломання костей — відмовилися вже від тої страхітливої панщини. Рогата, чорна душа приклякла навколішки перед приви́дом смертної грози, а зпід покришки пихи і глуму — вилізла труслива кволість. Петрове обличчя з вапневого сталося землисте, очі померкли зовсім і запалися, якби в безодню.

В кімнатці залягла мертва німота, тим більше діймаюча, що похолодніла піч перестала воркувати з зимним чайником, а на білім світі уцухла заметіль. Промінний місьцяць вийшов на гулі з мрійниками, поетами та дівчатками зпід ліхтарень, а його ясне прядиво зацвило жемчугами і на замерзлій шибці Петрових сутерин.

Магістер Льоньо набив наново люльку тютюном, підійшов до Омелька й закурив від його папіроски, подивившись при тому допитливо Омелькові в очі. Омелькож потакує хитнув чолом. Тоді магістер поклав долоню на Петрове плече і промовив до нього:

— Петре, ми ту справу лишаємо тобі самому до виконання. Маєш, — Льоньо позиркнув на ручний годинник — якраз пів години часу.

Магістер Боруцький сягнув до кишені і положив на стіл щось тяжке, блискуче і чорне.

Петро, якби безмежно счудований, звів очі, подивився на стіл, потім навкруги на присутніх, але не бачив нікого і нічого. Немов пробуджений з зомління, здивувано кліпав повіками і неприємно торопів перед себе.

Магістер Льоньо відкашельнув.

— Ще одну річ маємо до тебе, Петре. Очевидно — ми того не можемо від тебе домагатися, лишень просимо тебе про те, апелюючи до твоєї, що так назву, великодушності та до мужеського гарту, який ти колись мав і може матимеш тепер, під кінець. Отож перед тим, заки станеться те, що мусить статися — напиши до світа т. зв. прощального листа і то в тім сенсі, що в тобі наступила реакція. І, щоб змити з себе свій вчинок — ти пішов на Театральну Площу й убив пана Томського, а потім рішив скінчити з собою. Хіба маєш настільки мужности, щоб зробити се?..

З Петром тепер творилося щось несамовите. Під покришкою бездушного спокою в самих нетрах підсвідомості Юди тріщали й валилися невольні челюсти й клекотіла шалена боротьба. Давно заглушені й пропащі інстинкти людської гідности прозябали блудними вогнями з гідкого багнища тої окаяної душі. Але на вид сих ясних промінів, тим дужче бунтувалися в ньому чорні демони. Смертний піт, від якого сивіє волосся, зросив Петрові виски, його щелепи дзвонили, мов у пропасниці, а пальці затискалися в яструбачі кігті, щоб кинутись на тих, що

бажали його кінця, здавити їх, рвати, шматувати й змести за одним махом собі з дороги.

Трьох юнаків бистро і насторожено слідили за кожним його рухом, приготовані на все. Боруцький передбачуюче наклав щось чорне, що лежало на столі, рукою. Але Петро поволи, мов сновида, звівся на ноги, обіймив руками зимне чоло й, блідо усміхаючись, сказав:

— Так!

*

Північ заткнула над землею синю мережану зорями, хоругов, з повним місяцем посередині. Велика ясність висіла на дахах окутаних сніжною габою. Небесний повновидий ткач ткав срібні килими і розстелював по сонних вуличках. Тихо линули на землю дрібні сніжинки.

Під муром одної скоцюрбленої каменички стояв якийсь дивак з піднесеним ковніром сірого плаща та з животатою текою під пахою. Він рахував удари вежового годинника, що бив північ. Як пролунав останній удар, якби з пивниці тої каменіці розлягся сухий тріскіт... Дивак здригнувся, і — хутко пішов геть.

Ален Сердак

Полікрат

(З французького)

— Тисяча подяк най вам буде, пане, але чи справді не будемо вам заваджати?

Мівіль ударив рукою об руку, і зібрався йти за незнайомим. Молодша з його товаришок, перемерзла, пригорнулася до нього і взяла його під руку.

— Де ви мешкаєте? — спитала вона.

— Там. Бачите се світло? Невеличке супроти зір... Слухайте... Там над потоком я розбив свій намет.

...Жан Сальома зустрів на шляху до дому ютсе авто. Двох мужчин намагалися поставити запасове колесо, а дві жінки тупцювали в холодній, освіченій зорями ночі, і чекали, аж вони скінчать. Він запросив їх підкріпитися у нього. Се запрошення, зроблене з повною світською свободою в тій відлюдній закутині, немало здивувало подорожних. По убранню, незнайомий виглядав на звичайного провансальського чабана, але його мова зраджувала зовсім інше походження.

В низькій салі, куди завів Жан Сальома своїх гостей, горіли дві нафтові лампи. Ся простора кімната служила рівночасно за їдальню і за кухню та була обставлена мебля-

ми з масивного дуба. Біло й блакитно помальовані стіни оживляли розвішені барвисті миски. Все зраджувало простий, але бездоганий смак господаря.

— Чи можу запропонувати вам щось? Ви мабуть маєте спрагу? — спитав. Маю молоде вино, тільки вибачте, коли сам по нього піду. Не хочу в таку пору будити слугу.

В його відсутності гості мали час обговорити випадок і оцінити особу господаря. Зовсім певно се не був селянин: так мова, як і поведження про те свідчили. В очах блистіла інтелігенція, хоч його руки тверді та занедбані, доказували, що він мусів працювати на землі...

— Ще є в Провансі, — сказав Роберт Мівіль, — такі типи напів міщани, напів селяни, однак людяніші, як ті перші і без порівняння культурніші від других, які думають, що справжня тайна життя се тісний зв'язок з кормителькою-землею.

— О!, кормителькою, — завважив його товариш, — се слово видається мені за сміливе. Ніколи більш невдячного ґрунту...

— Ви його бачили поночі, — перебив Мівіль, — Мені здавалося, що я доглянув над балкою, де тече потік, який ми чули, покручені олівкові дерева... А і ті неужитки, які вам здаються такі пустинні, в дійсності є знаменитими пасовиськами...

Молодша з двох жінок була чогось задумана. Мала не більше двадцяти літ, але її обличчя було багато поважніше, як буває в тім віці. Струнка і тендітна, инколи примикала втомлено очі. Розплющивши їх, усміхалася до Мівіля.

— А може се, — промовила нарешті, — другий Містраль або Фабр. Хто знає? Він має такий надзвичайний погляд...

— Алеж, — зажартувала її товаришка, — вінжеж тобі сказав, що він астрольог. Се пояснює все.

В тій хвилині вернув Жан Сальома. Поставив на столі дві спітнілі пляшки білого вина, шклянки і поналивав всім. Потім попросив дозволу закурити льюлку. Обидва чоловіки пішли за його прикладом. Молодша з жінок по деякім ваганню відмовилася від цигарки, яку їй пропонувала старша, і спитала:

— Чи ви давно тут мешкаєте?

— Пять літ.

— Ви ніколи не нудьгуєте?

— Я нудьгував давніше, проживаючи по містах.

— Що ви там робили?

— Льоро... Ти недіскретна, — викрикнув Мівіль.

— Лишіть її, — сказав Сальома, лагідно поглядаючи на Мівіля. Я там лікарював, прошу пані.

Льора сплеснула в долоні. — Я майже так і думала.

— Направду? Зрештою мені не дивно, що ви такі субтельні.

— І вам було досить того життя, — спитав Мівіль, — нашого життя?

— Цілком досить! Я відчув цілу його безцілівість.

— Проте, ви помагали ближнім.

— Тут також.

— Як?

— Говорячи з ними, потішаючи їх в турботах.

І додав тихше:

— Переконаючи їх про неминучість їх терпінь.

Льора побачила, що далі питати годі і замовкла. Господар став питати в свою чергу:

— Ідете знад моря?

— Так, — сказав Мівіль. — З Антеор.

— Прогулька?

— Так, до Бо. Потім кілька скоків на бік.

— Такою машиною заїдете за дві години.

— Меньше-більше.

Сальома подивився уважно на Мівіля.

— Ви мені подобається, — сказав він.

— Дуже мені приємно, — відповів з сміхом Мівіль.

— Дозвольте мені все таки завважити, що ви мене зовсім не знаєте.

— Се не має значіння. Я маю вражіння, що ви щасливі. Дуже щасливі. Се приємно бачити.

— Я дійсно дуже щасливий, — відповів Мівіль.

І він зиркнув в сторону молодшої з жінок, яка віддала йому вимовний погляд. Від Сальома не сховалась їх міміка, в ній не було нічого штучного. Вони не могли не посилати промінів сеї незахмареної радості.

Раптом посеред всіх присутних запаувала мовчанка.

— За ваше здоровля, пані, — сказав Сальома, підносячи шклянку.

— Не є для мене несподіванкою, бачити вас, — сказав Сальома простягаючи руку Мівільові.

— Я вже підозрівав, що ви вієте бачити не лише те, що є на поверхні — відповів Мівіль. — Отже дозвольте мені зразу пояснити ціль теперішніх моїх відвідин, як говорять, по діловому. Я не скористаю з вигідного претексту, що ви випадково знайшлися на мойому шляху. Я умисне зробив сто п'ятьдесят кілометрів, щоби вас побачити. За хвилину знов поверну туди, звідкіля приїхав.

— Се багато чести для мене.

— Тоді, як ви нас запросили щось випити, ви сказали слово просте, але воно викликало в мене дивний відгомін. Ви мені сказали, що я щаслива людина. Решта нашої роз-

мови не мала великого значіння. Тільки дала мені ваш моральний та соціальний образ. Та я все згадуватиму ще, як ви на мене подивилися, натякуючи на моє щастя. Пригадую також як зустрілися наші три погляди: ваш, Льорі Нюгер, сеї молоді жінки, що сиділа поміж вами та мною, і мій. Мені здавалося, що ви намагалися збагнути нас до дна, і що се вам вдалося. Докторе, невже ви перестали лікувати тіла на те, щоби ліпше зайнятися душами?

— О!, — відповів сміючись Сальома, — перш за все прошу вас, не називайте мене так. Я залишив медицину, бо зневірився в ній, і не маю претенсії, що набув в сій тиші психічні здібности, які ви мені приписуєте. Я більше розглядаю небо, аніж землю, слідкую за рухом хмар, а знакам констеляцій приглядаюся більше, як рухам людського серця.

— Тоді я звертаюся до мага, — сказав Мівіль.

— Ще раз мушу відкликати і сей титул. Видко, що життя пустельника задержало багато давного престіжу. Я така сама людина як і інші; проте радо вас вислухаю. Ви мені зразу були дуже симпатичні.

— Ви зразу мали вражіння, що я щасливий.

— Чи я помилився?

— Я занадто щасливий, — сказав Мівіль, — і я власне приїхав вам се сказати. В наші часи неспокою, коли крушаться маетки, коли ми непевні завтрашнього дня, коли мужчини є без чести, а жінки без серця, — коли над світом панують махерство і нікчемність,... мені все удається. Я багатий, я збогатився майже без труду. Не взяла в мене нудьга звичайний відкуп належний лукавій долі. Маю мало амбіцій, ще менше зависти. Скарби минулих віків, книжки, образи, музика, також те, що мені дає природа, доповняють моє щоденне життя. Моє здоровля знамените, ніякий знак на небі не віщує мені смерти ані близької руїни. Врешті людина, яку люблю, се найкраща істота, яку колинебудь носила земля...

— Ся молода пані? — спитав Сальома.

— Так, Льора Нюгер.

— Вона справді чарівна. Чого ви її не привезли?

— Невже ви гадаєте, що я мігби так говорити з вами в її присутности? Бо властиво розходиться про неї. Я вам не все сказав. Я маю одну журбу в життю: вона походить від неї...

— Мене здивувалоб, колиб вона вас замало любила, — усміхнувся Сальома.

— Про се нема й мови. Але вона слабне з дня на день.

— Невже се можливе? — шепнув Сальома.

— Якась невилічима анемія, що не піддається ніяким середникам і медичним штучкам. Бог свідком, що я посилав її до найбільших французьких спеціалістів. Ніхто

не знайшов джерела хвороби. Ніоден орган тіла не є заатакований, також рідко коли падає вона духом. Але мені здається, що вона слабне і вяне на моїх очах, жакливо скоро.

— Вона навіть не здає собі справи з того поступового ослаблення, такого ясного всім хто до неї наблизиться. Я її добре знаю: її душа для мене така ютверта, як лиш може бути людська душа. Її не гризе ніяка таємна журба. Вона майже така щаслива як — я... Але боюся.

— Бачу, — сказав задумано Жан Сальома.

— Ви, очевидно, розумієте, що ціле те моє щастя, се надзвичайна будівля з успіхів і дарів, завалилася в юдній хвилині, а властиво сталаб глумливою марою, колиб я втратив сю жінку.

— Я також так гадаю.

— Що я маю робити?

Його співбесідник знизав плечима.

— Ви помилялисяб, колиб взяли мене за чудотворця. Коли річи маються так, як ви мені їх представляєте, коли ви певні, що її душа не дітнута хворобою, я мігби допомогти їй стільки, що й інші лікарі, а може ще менше. Але...

— Але?...

— Ви мені сказали, що поминаючи сю юдну справу, вам у всіх інших все добре велося, що ви цілковито щасливі?

— Так.

— Се дивно. Ви виглядаєте на людину інтелігентну і добру. Звичайно се не йде в парі з повним поведженям... А колиб ми пошукали ліку не в ній, а в вас самих? Велика помилка розглядати тіло чи душу в них самих, незалежно від решти світа, якого вони є частиною. Доля сеї жінки звязана з вашою і підлягає таємним, але загальним, законам, які ми можемо тільки прочувати. Найменший атом в нашій світі звязаний з усіми іншими. Можливе, що тремтіння найменшої стеблинки, се тільки відгук лявіни, що готується злетіти сто миль відси. Муки конаючого може є тільки відкуп за любовне упоєння якоїсь закоханої пари на антиподах. Все є у всьому... Та я відбігаю від справи... Чи ви чули про Полікрата?

— Сього сіракузького тірана...

— ...Що кинув в море свій перстень, щоби переблагати надто ласкаву долю. Риба ковтнула перстень і доля повернула його йому. Напевно вважала сю жертву за глум. Се зовсім зрозуміле. Але можна зробити більшу...

— Бачу до чого стремите, — відповів з усміхом Мівіль. — Вибачте мені, але я сумніваюся, чи допоможе сеї лік?

— Не думаю змісця вас переконати. Але подумайте. Як-не-як, се єдина рада, яку я вам тепер могу дати. Жалую, що розчарував вас.

— Я не просив у вас неможливого, — сказав Мівіль, що помимо всього мабуть очікував чуда.

* *

*

На столі в нього лежали два листи: один від біржевого агента, присланий літаком, другий від Льори.

Шановний пане, — стояло в першім, — Ви мабуть звернули увагу на деяку знижку нітратів з Арекіли. Я майже певний, що се лиш початок сильнішого спадку, викликаного дуже поганими чутками про фінансове положення підприємства. Минулого року надто оптимістично настроєно адміністраційна рада поробила великі інвестиції, чим поважно нарушила резервові фонди; завдяки кризі, що не припинилася або тільки слабо зменшилася, доходи не оправдали надій адміністрації. Вважаю своїм обов'язком порадити вам якнайшвидишу продаж сих акцій, яких великий пакет ви посідаєте. Ви їх набули — два роки тому — в дуже корисних обставинах. Вони мали свій час популярности, але мені здається, що се вже минає.

Льора, знову, писала:

Мій найдорожчий, я щаслива, що можу тебе заспокоїти, бо без сумніву ти дуже турбувався. Не для неї але ізза мене. Мамі краще. Лікар запевнив сьогодні, що небезпека минула. Тепер видужання се вже тільки діло часу і старання. Будеш, дорогий, сміятися коли тобі напишу, що лікар більш мабуть турбувався мною, як нею. І чого лиш він мені не говорив! Що маю лице як папірець (хоч я не менш була наружована як звичайно), що мої очі запалі і що я неприродно суха. Він хотів мене оглядати, та я його не допустила. Правда, що я себе часом почуваю слабкою, та втомленою до краю... Але щож, я не маю болів і я дуже щаслива...

Я щаслива, бо маю тебе. Невже се так мене підбадьорює, що тільки тоді почуваю, що маю тіло, коли віддаю його тобі, мій найдорожчий?

Мівіль перестав читати листа, що спричинив йому радість і збудив рівночасно якусь тривогу, — не до витримання. Поправді скорше тривогу: «почуваю, що маю тіло, коли віддаю його тобі» Так воно й є. Льора удуховлювалася, визволялася з матерії, коли не ходило про любов. Її тіло слабло, коли тільки переставало брати участь в чудесній жертві. З точки погляду духової естетики, се було чудове, але се була гра, яку годі було продовжувати.

Глумливий усміх викривив уста Мівіля і він подер листа біржевого агента. Нашвидку докінчив листа Льори і відповів їй. Він вклав в сі рядки все, що міг зі свого серця й душі, та зайвий раз переконався, що годі намагатися передати словами таку горячу любов, як його...

Льора заповідала повернути за тиждень. Сей час він

стежив за біржевими курсами. Передбачення агента справджувалися. Нітрати Арекіпи жахливо падали.

Четвертого дня по пересторозі агента, він сказав собі: — Сьогодні трачу двіста тисяч франків. Йому се справило майже приємність. І тоді, як він буцімто цікавився словами садівника і подивляв свої портензії, в його мозку било, мов серце дзвону, одне слово: »Полікрат«.

»Так, думав він. Се булоб за легко. Треба було продати, але я не продав. Колиб я був дав телеграфічний наказ у відповідь на листа Марка, я все ще заробивби триста тисяч франків на ціні купна з минулого року. Се булаб надто гарна операція. Лишім, побачимо, що буде далі«.

Сей удар долі облегшив йому душу. Двіста тисяч франків його не зруйнують, але ся сума всеж таки поважна. Колиб нітрати з Арекіпи впали до зерна, він стративби половину свого маєтку. Над тим треба булоб подумати. Але на се не заносилося.

Протягом кількох днів, він мав вражіння, що веде підступну, невимолиму гру з долею, де той виграє хто втратить. Початково він майже бажав бути побитим, але перед великістю катастрофи, втратив певність себе. Його спосіб життя накладал на нього великі тягарі, особливо вілля над Середземним морем, коштувала дуже багато. Арекіпська катастрофа могла примусити його продати її.

Мівіль почував, що став нервовий, хутко тратив рівновагу. А Льюра не вертала! Вона все ще журилася станом своєї матері, і як писала, чулася втомленою. Та чи варто було дозволяти для якоїсь хімери себе зруйнувати? Навпаки, належалоб як найскорше, обмежити втрати. Так, він зателеграфує до біржевого агента. Так, годячись на велику втрату, але ратуючись від руїни, Мівіль всеж ще робив поважну жертву.

Проте відклав виконання постанови на двацять чотири години.

На другий день найшов в часописях надзвичайну відомість: нітрати з Арекіпи підскочили на п'ятнацять пунктів. Замітка поясняла сю наглу звичку: успішне примінення нового способу експльоатації, що подвоїв продукцію руди.

Ще ніколи біржеві курси не вправляли Мівіля в стан такої непевності: Він почував, що ніби заспокоївся, але всеж жалував, що не зателеграфував як хотів. Йому не вдалося кинути в море полікратового перстень: боги знехтували його жертвою, заки він встиг її принести.

Звичка нітратів, початково обережна, зміцнилася. Курс правда, не досягнув свого початкового рівня, з якого почав спадати, але коли стабілізувався, то втрата Мівіля була незначна. Проте небезпека грозила поважна. Мівіль рішив на будуче не наражатися на подібний ризик, і доручив

агентові продавати акції малими партіями і льокувати капітал в менш спекулятивних паперах.

Вміжчасі листи від Льори мали той самий тривожний характер. Вона ні нащо не скаржилася, але між рядками пробивався якийсь зрезигнований сум. Матері нічого не грозило, так чогож вона все відтягала свій приїзд?

Мівільові здавалося, що перед ним щось скривають. Інший, а навіть він сам, колиб не розходилося про його кохану, підозрівавби зраду. Тут про се не могло бути балачки. Ані се тіло Сільфіди, якого він в останні часи торкався так юбережно і завше докоряючи сам собі за се, ані ся душа така отверта, якої кожда думка так ніжно спіталася з його думками, не могли підпасти під чийсь інший вплив. Вона мабуть невсилі була подорожувати і тому лишалася так довго там. Се була мабуть сумна, жаллива дійсність.

Що робити? Мівіль побивався. За п'ятнацять годин він заїхавби автом в се містечко в Сверні, де вона виросла і де ще жила її мати, якої слабість спонукала її відїзд. Але колись вона його благала, щоби туди ні в якому випадку не приїздив, щоби остерігався всього, що могло викликати підозріння старої. Колиб туди поїхав, під яким претекстом, як зайти до неї? Та чи не образивби її? А сього Мівіль ніяк не хотів.

Він гірко жалував, що не настоював, щоби вона стала його жінкою. Він знав її мотив, дуже простий, — його масток. Гарно, що на світі існують ще такі безкорисні жінки, які бояться, щоби їх не посуджували у вирахованню і тим вирівнують легкодушність інших! Мівіль вважав се її відношення чудовим, але знаючи вдачу Льори, зовсім природним. Тепер докоряв собі, що був егоїстом.

Вертай! Я більше не можу жити без тебе. Тривога загризає мене. Я не можу вияснити тобі її причини, але мені здається, що ми окружені навроками. Може коли будемо разом, все виясниться. Коли ти справді не можеш вернути, коли ти, як я того боюся, надто втомлена, щоби витримати подорож, напиши щиро. Я мушу знати правду. Тільки тоді можна буде щось радити. Та я ще хочу сподіватися, що се все з мого боку горячкова уява.

Треба було відповісти на сей крик. Льора відклала з дня на день правдиву відповідь. Вона писала, що вона ослаблена і безсила, але що їй покищо забороняють подорожувати і шкодитиме повітря лязурового берега. Вона благала Мівіля чекати терпеливо десять, найбільше п'ятнацять днів. А покищо вона спочивала, їла, скільки далося, але не могла встати з шезльонга... Її шезльонг? Мабуть ліжко... Ставала йому в очах там, в тім містечку, в Оверні, зле плекана руками, без сумніву, повними доброї волі, але невправними. Він пропонував її післати

до санаторії; вона відмовила, вважаючи, що він перебільшував небезпеку. Але він знав, що нічого не перебільшував. Краще як всі лікарі, що оглядали Льору, краще як вона сама, він знав хворобу, що її точила. Слабкість не з цього світа. І чи вона буде в нього на очах, чи далеко, вона підпаде невмолимій долі.

Вона платила данину за його щастя: так, як він добився всього майже без зусиль, рядом щасливих обставин і мудрих комбінацій, так вона вяла, без болю, майже сама того не спостерігаючи. Рада Жана Сальома не давала йому спокою; та як її виконати, навіть, колиб вірив в її доцільність? Бо інколи вона здавалася йому безглуздою і він противився покусі зробити який розпачливий вчинок. Мівіль вже навіть не удавав, що цікавиться справами, які раніш складалися на його щоденне життя. Без уваги перегортав сторінки рідких і люксових видань своєї книгозбірні. Без жалю дивився, як конали в квітнику його троянди, забивані щодня провансальським сонцем. Перестав відвідувати інших, сам приймав тільки тих, що зголошувалися, і коли сходив, як звичайно, кожного ранку до моря, щоби викупатися, то вже не намагався бігом надати своїм членам гнучкості, але лежав непорушно на скелі, і пражився на сонці, приносячи себе в жертву не знати якому, караючому богові.

Я сьогодні ослаблена, як ще ніколи не була. Дивно, що те спокійне життя не помагає мені. Але ти не журися.

Яка вона мусіла бути слаба, щоби написати щось подібне. За всяку ціну треба щось робити.

Буває, що доля глузує з наших трівог і кидає їм всякі чудернацькі перепони. Саме, коли Мівіль шкрабав горячкову відповідь, хтось застукав у двері. Якийсь літник просив щепок його орхідей, які мав лише він один в цій околиці. Трохи згодом прийшли в справі муніципальних виборів і просили його на радного.

Коли явився третій, Мівільові увірвався терпець.

Се в справі безпеки, — несміло сказав слуга, побачивши розлючене обличчя свого пана.

— А мені що за діло до безпеки?

— Сей чоловік каже, що ви покликали його в справі віднови поліси.

— А, правда, — сказав Мівіль. — Я писав кілька днів тому... Проси...

— Слухаю, пане.

Слуга вже мав вийти за поріг, коли Мівіль стріпнув пальцями і назад прикликав його.

— Слухайте, Люсієн. Ні. Мені не до того тепер. Скажіть йому, нехай поверне через тиждень.

— Добре пане.

Дві мінати згодом знов застукали.

— Прошу, — сказав Мівіль втомлено.

— Дозволю собі, пане, пригадати... врешті сей чоловік каже, що поліса на віллю вже погасла тиждень тому.

— То скажіть йому, що свищу на се, — вибухнув Мівіль.

Спека була страшна, хоч був тільки червень. Естерельські сосни клонилися і тріщали під горячим подмухом повітря. Але і сей подмук, що пестив йому обличчя, не приносив полекши Мівільові, що мчав мов вітер.

Через Фрежюс і Драгінян він подався на північний захід. Сосни, засіяні поля Горішного Вару заступили тернисті та дикі неужитки, покриті майже африканськими скелями. Він добре знав сю дорогу. Так само самотний перебів дві тижні тому сей шлях, що вів до Жана Сальома.

Ся дивна людина відпочивала, а властиво мріяла в своїй, щільно замкненій від спеки, хаті. Сальома не здивувався, побачивши запорошеного Мівіля. Він зараз спитав:

— Ну і щож?

— Вона вмирає, — кинув Мівіль. Я се відчуваю. Я того певний. І я не можу поїхати до неї.

Сальома зажадав деяких пояснень, які Мівіль йому коротко дав. Потім знов зачав:

— Я знаю, ви бажаєте, щоби я її побачив. Дякую за довіря, але я на нього не заслугую. Нічого не можу їй допомогти. Не уявляйте собі. Може ви самі...

— Чи ви справді так гадаєте?

— Хто знає?

Мівіль зітхнув.

— Се якесь божевілля!

— Проте, ви повернули до мене.

— До когоч я мав звернутися?

— Не гнівайтесь на мене, — сказав ще самотник.

— Щоб не сталося, — думав Мівіль, коли вже був знов на шляху, — їду завтра. Я не можу лишитися далеко від неї. Хочби мала, не знаю, як гніватися за се.

Він не спішився вертати. Ненавидів ту віллю, яку колись так дуже любив, ті саді і все те багатство; свідка його надто вигідного життя — лякали його.

Їхав найтяжчими шляхами, очайдушний, брутальний, неначе сам прагнув випадку. Але завше інстинктивно вминав небезпеку, на яку сам себе наражав. Пробирав пообідати в якійсь гірській гостинниці, але ковтав тільки холодну воду. Врешті поїхав далі.

Надвечір заїхав в Естерель, дорогою від ліса, не тою над берегом, якої банальности не міг стерпіти.

На царинці побачив на відкритім небі широку чер-

вону смугу. Проте вінжеж ще чверть години тому бачив, як гасли останні вогні заходячого сонця. Непереможне передчуття примусило його прискіпити біг авта. Біля Трея, нагло зупинився, — біля групи людей, що розправляли над дорогою.

— Чи се горить в Антеорі?

— Так, горить вілля.

— Не знаєте яка?

— Ні.

Люди не знали. Він подякував знаком руки і рушив.

Тепер був певний. Але не почував ніякої розпуки. Навпаки, переймала його радість. Коли богам треба ще більше, то вони ненаситні...

Проте се була катастрофа. І поліса невідновлена. Тепер він розумів, чого вранці навіть не захотів прийняти агента, що приходив за його підписом. Він знав, чия несвідома воля, під покривкою примхи, примусила його відіслати ту людину.

Пожар гарний був. Загорілося через необережність шофера, що курив в гаражі, переставляючи ведра з бензиною. Переляканий шофер, як лиш побачив, як зайнялися великі калюжі карбірану, вибіг кликати помічі. Ціліндри, до яких дійшов огонь, вибухли...

Мівіль довідався про все, наблизившись до югнища. Вже дві години пожежарна сторожа з Кан боролася з пожежею. Нарешті її опанували, але вілля вже стала купою згарищ... Книжки, образи, збірки, все, що Мівіль любив, не існувало вже.

Довкола, збентежені люди розпливалися, пояснюючи. Тільки Мівіль мав ясне обличчя. Розмовці, особливо оба слуги, третій — винувник катастрофи, заливався слізми в кутку садка — і не мав відваги явитися перед очима пана, не розуміли його спокою.

Підійшов хлопець, підняв руку до баскійського берета та ніби вибачаючися, подав телеграму.

Мівіль вирвав її йому з рук:

Експрес нічу. Сього вечера почуваяся знаменито. Надіюся скорий поворот. Кохаю.

Мівіль крикнув. Се був правдивий рік визволення і він не журився присутніми, які питали себе, чи не пожеж юстаточно довів його до божевілля. А йому хотілося танцювати з радости на попелищі.

Дж. Е. Патон
(З англійського о. Т. Д. Волохатюк)

Психо-технічний іспит в інтересі

(За дозволом журналу Maclean's Copyright reserved)

— Чи ви легко паленієте?

— Чи ви любите переходити на другий бік вулиці, щоб оминути стрічі з немилою особою?

— Чи ви любите звертати увагу кельнерові, коли він подасть вам недопечену печеню?

Будьте обережні з відповіддю, бо від неї може залежати, чи отримаєте працю.

Висше наведені питання взято дослівно з психо-технічного іспиту, якому піддається всіх аплікантів на становища в одній великій канадській фірмі. І се не одинокий собі припадок, бо психологічне іспитовання здобуло вже собі місце в промисловому світі. Не рішають вже більше про кваліфікації кандидата його елегантний вигляд і поручаючий лист впливового приятеля, ані його особисте телефонічне зголошення, яке дуже часто противне поручаючому листові. Доля апліканта не залежить вже від його вбрання, бритви, мила, чи води до полокання рота; від стану шлунка його евентуального працедавця, чи його забави попередньої ночі або поведінки його жінки при сніданку.

Все те, розуміється, має своє значіння, однак великі працедавці починають послуговуватися новішою і більш прецизною мірою відносно здібности аплікантів на місця у фірмі.

Наші дні є добою точного рахунку. Епоха старомодного бізнесмена, який знав досить добре, як він стоїть без звітів малої армії бухгалтерів та ревізорів, минула. Ми мусимо знати все точно. Звідтіля цілі ряди канцелярійних столів з машинками до писання, рахунковими машинами, величезні аркуші паперів, вкритих найдрібнішими числами, і цілий той славетний розрахунок систематизованого бюро, а за ним радісне прийняття психо-технічного іспитовання в купецькім світі.

Зростає число фірм, які дають кожному аплікантові на якесь становище нагоду висвітлити свою особистість при помочі відповідей на довгу лісту питань, уложених спеціальними знатоками на те, щоб означити бистроту ума апліканта і подати працедавцеві докладний образ його кваліфікацій.

При виборі працівників в добі передіндустріальної психології кождий працедавець опирався на свій власний „здоровий осуд“. Переіспитувавши кілька аплікантів на дане становище, управитель бюро вибирав одного з них, який на його

думку мав усі потрібні дані, і посилав його до президента фірми на остаточне переслухання. Колиж потім управитель запитував президента, як подобався йому аплікант, то не раз діставав відповідь:

— До нічого! Його спосіб стиснення руки не подобався мені.

Майже кождий з нас вважає себе добрим знавцем людського характеру, але й майже кождий з нас дозволяє особистому упередженню впливати на наш осуд. Інтересний вислід виказав експеримент з інтерв'юванням 57 аплікантів на кілька становищ торговельних агентів. Кождий аплікант мав перейти інтерв'ювання дванадцяти торговельних управителів з визначних фірм. Кождий управитель перепитував усіх аплікантів і давав кожному з них порядкове число відповідно до здібности на становище. Інтерес всіх дванадцяти фірм був подібного роду. Тож кождий з екзамінаторів мавби глядіти за тими самими кваліфікаціями в аплікантів, тим більше, що, презентуючи фірми, які були великими промисловими концернами, вони мали очевидно спеціальний досвід в добірї торговельних агентів. Отже можна було раціонально припускати, що їх осуди будуть менше-більше схожі. Але фактично вийшло таке, що одного й того самого апліканта один іспитант поставив на 1-ім, другий на 57-ім, третій на 2-ім, а четвертий на 53-ім місці.

Екзамінатори згодні були щодо здібностей одних аплікантів більш аніж щодо здібностей других, але й при сьому типічний приклад виказував віддаля між 2-им і 36-им місцем. Отже фактично аплікант міг попасти на котрийбудь щабель від першого до останнього. Такийто при порівнянню показався „здоровий осуд“.

З сього ясно, що означити правильно і докладно здібність людини при допомозі інтерв'ювання дуже трудно.

Психо-техніки вважають, що при оцінці характеру і здібностей людини звичайно небезпечно спиратися на зовнішній вигляд. Коли розходиться тільки про фізичну працю, то сей вигляд може бути незлим показником. Та при виборі людини на бюрове заняття, яке вимагає умових здібностей, взаємне перемішання невідокремлених зовнішних рисів витворює загальне, добре або кепське, вражіння, яке й надаватиме закраску всякій оцінці поодиноких прикмет.

Сама психольогічна аналіза не новина. Її вживали, відколи світ світом. Цар Соломон послугувався нею дуже часто; найбільше знаний випадок, якто він сказав до двох матерей, які заявляли претенсії до тієї самої дитини, що розітне її на двоє. Їх реаговання на таке його рішення показало йому безсумнівно, котра справжня мати дитини.

Кождий з нас пригадує собі мабуть оповідь про те, як то один пан шукав візника до їзди в гірській окрузі з стрімкими та вузькими дорогами. До нього зголосилося

двох; оба досвідчені. Він поставив їм питання: — Як заблизько до берега пропасти безпечно їхати повозом? Один відповів: — На стопу від берега! Другий: — Так далеко від берега, як лише можливо! — Зваживши їх відповіді, пан прийняв до праці другого.

Чи було се розумне рішення? Колиб пан задав був більше і хитріших питань, то моглоб було показатися, що сей, на перший погляд, обережний візник, фактично хитрун, який вмів пізнати, якої відповіді працедавець вичікує, і через те міг дати бажану. І що другий, так само охочий подобатися, хотів зазначити, що, коли розходиться о доброго і вправного візника, то він здібний до небезпечної їзди, яка вимагає холонокровності і вправи, отже добрий на прикрий випадок як і до звичайної служби. В такому випадку пан міг зробити велику несправедливість і дати роботу хитрому підхлібникові, що міг красти в свого пана овес для своїх курей та кріликів чи в інший спосіб збогачуватися при ньому.

Ся система, якої живають модерні психольоги, не опи-рається на одному питанню, а на цілій серії питань, дотепно уложених на те, щоби прослідити працю ума. Складано їх поступенно, по роках експериментування над тисячами випадків, і багато великих торговельних фірм у Злуч. Державах і Канаді послуговується вичерпуючими іспитами не тільки аплі-кантів на позиції, але від часу до часу й свого персоналу.

Хоч перший іспит інтелігенції уложив Альфред Бінє у Франції в 1904, то психо-технічні іспити на велику скалю вжито вперве в армії Злуч. Держав, коли Америка приступила до вел. війни. Психольогів призначено екзамінувати всіх новобранців. Одначе їх перші спроби стрінулися з немалою неохотою серед армії, тому їх приділено до санітарного корпусу. Зпоміж ліній їх урядового звіту виходить, що вони стрінули не дуже сердечне прийяття від більш по мілітарному настроєних вояків Вуйка Сема, які схильні були більше до муштри і маневрів як до психо-технічного іспиту. Одначе ті завзяті психольоги при санітарному корпусі утрималися, і остаточно поклали основи під найбільш хосенну та конечну обслугу потреб нашого часу.

Богато шкіл послуговується психо-технічними іспитами, щоб означити степені научної здібности школярів і відповідно до їх здібностей приміщують їх в окремих відділах, щоб бистроумних не стримували в науці тупіші, які не всілі поступати в науці разом з бистроумними. Старших учнів, перед якими стає вже вибір фахового образования, знова піддається психо-технічному іспитові, щоб означити їх здібність до певного знання. Психольоги уважають, що тепер можливо за кілька годин розпізнати, чи даний учень придатний напр. на механіка чи ні, а се заощаджує місяці або й роки втраченого часу, гроша та клопоту для учня як і для його учителя або пра-

цедавця, заки евентуально покажеться врешті, що в нього брак талану до даної професії.

Практика показала, що психо-технічні іспити мають велике значіння при виборі добрих робітників. Психологи укладають, наприклад, серію питань і дають квестіонар певній кількості столярів, яких фахова здібність знана. Не всі питання мусять відноситися тільки до столярства. Якщо питання добре дібрані, то квестіонар поставить добрих, кепських та індіферентних столярів у відповідній класі. Колиж квестіонування не поставить добрих столярів на початку листи, а кепських при кінці, то питання й відповіді старанно простудіовують, і змінюють і справляють квестіонар доти, доки різні групи столярів не опиняться у відповідній класі згідно зі знаною вже їх здібністю. Коли ці питання спрактикувати та удосконалити дальшими іспитами, тоді можна твердити з певністю, що якийбудь столярський челядник має досягнути в границі кількох відсотків певну висоту здібности, інакше шкода йому братися до даного ремесла.

Практика доказала дефінітивно, що люди, які визначаються в даного рода праці, бувають звичайно такого самого умового типу, і хоча їх фізичний вигляд та всі зовнішні прикмети можуть бути цілком різні, то коли поставити їх в таку саму ситуацію або задати їм такі самі питання, вони реагуватимуть звичайно в подібний спосіб. Завданням психолога дібрати такі питання, на які відповіді виказалиб найбільшу різницю між групою, в нашому випадку, столярів, що знані як добрі ремісники, і групою тих, що знані як кепські.

Вроджений талан до певного рода пряді спонукує дану одиницю вправляти свою здібність. Спробувавши якусь роботу, вони пізнають, що вона йде їм легко і приносить їм приємність. Тож квестіонар для ремісницьких термінаторів включає питання про улюблене заняття. Одначе не завжди буває, що улюблене заняття є працею, яку людина виконує найкрасше. Деколи праця, до якої людина присилує себе, може відкрити в неї несподіваний талан, про який вона й не мріяла. Через те включено в квестіонар також питання, що відкривають потенціальні здібности.

Квестіонар для столярів непридатний при іспиті кандидатів на бюрових працівників або торговельних агентів. Для них укладається інші, хоч і збудовані в такий самий спосіб. Один з найбільших на Злуч. Держави і Канаду концернів спеціально заангажував на цілі роки психологічних знатоків, щоб удосконалити квестіонар для своїх торговельних агентів; і найбільш вичерпуючі іспити виказали, що агенти попадають у відповідні степені в майже перфектному відношенню до своїх торговельних успіхів.

Інша визначна фірма має 15-сторінковий квестіонар, який, якщо іспитований подасть совісні відповіді, дає екзамінаторові докладний образ умової здібности та бистроти апліканта.

Аплікантові показують, наприклад, два порівняння, яких розв'язку зазначено підчеркненням правильного слова:

„Риба“ мається до „води“, як „птиця“ до землі, хвиль, в о з д у х а, віття, вітру. — Вона є середовищем, в якому рухається риба, отже воздух підчеркнено, бо він є середовищем, в якому рухається птиця.

„Носити“ мається до „одіння“, як „їсти“ до капелюха, стола, муштарди, їжі, вилок.

Аплікантові кажуть потім розв'язувати в такий самий спосіб інші порівняння. Попробуйте розв'язати отсі два:

1) „І-я“ мається до „осла“ як „гав-гав“ до курки, kota, мови, собаки.

2) „Торговельний управитель“ мається до „торговельного агента“ як „капітан“ до корабля, фірми, рядовика, генерала.

Інші питання призначені, щоб зекзамінувати загальне поведіння апліканта. Наприклад таке:

„Хтось пробує втиснутися перед вас, ви ждали в черзі якийсь час і не можете ждати ще довше; нахаба того самого полу, що ви. Чи ви звичайно: а) протестуєте перед нахабою; б) глянете злісно на нахабу або робите голосну замітку на його адресу до сусіда; в) рішаєте не ждати і відходите; г) не робите нічого?“

Відповідь на се питання вказуватиме, чи аплікант людина домінуючого чи податливого типу, або радше, який ступень домінантності чи субмісії в його вдачі. Агресивна людина буде протестувати; уступчивий або податливий тип не буде наставати на своїм праві в якийнебудь нагальний спосіб. З агресивного типу буде добрий торговельний агент, з податливого буде канцеляріст або ляборант, оскільки кожний з них посідає достаточну вроджену інтелігенцію.

Є однаке різниця в степенях агресивності. Буває інтелігентне наставлення на своїм праві, що й слушно — людина що дорікатиме кельнерові, може не аргументувати з дверником. Але всі знаємо тип агресивного хама, який по автомобілевому ударі завжди винуватиме противну сторону, хоч знає добре, що се його власна вина. Бувають теж одиниці агресивні в деяких ситуаціях, та одиниці агресивні дуже часто. Проте, щоб означити ступень агресивності апліканта, квестіонар досліджує його поведіння на широкій області різнородних ситуацій.

А ось інші питання: „Чи ви пробуєте поставити на своєму хочаб треба й боротися за те?“ Або: „По виснажуючій цілоденній праці ви рішаєте затримати своє місце в переповненому трамваю, хоч жінки мусять стояти. Ви зачули, як одна з них натякнула на вашу поведінку в замітці до своєї сусідки. Чи ви а) встаете і пропонуєте своє місце жінці; б) сидите далі, хоч і не почуваєтесь приємно; в) сидите далі без найменшого заклопотання?“

„Чи ви відчуваєте заклопотання, коли ваш приятель опиниться в неприємній ситуації?“

„Коли почуєте, що хтось кепсько вимовив якесь слово, чи а) справляєте слово негайно; б) вводите його в конвертацію пізніше; в) не робите нічого?“

Коли, шукаючи якої позиції, стрінетеся з рядом таких питань, не пробуйте дурити екзамінатора. Будьте собою. Відповідайте совісно. Якщо легко паленієте, так і кажіть. Якщо звичайно робите що, не засягаючи поради; якщо пишете чимало про себе до близьких приятелів; якщо скоро ображуєтеся; якщо вам здається, що подружжя необхідне для вашого теперішнього чи майбутнього щастя, так і кажіть. Колиж ви одружені і думаєте, що до щастя подружжя вам не конче, так і кажіть. Ви можете подаватися на позицію торговельного агента, а дістати багато ліпше становище і безсумнівно відповідне вашим кваліфікаціям, чи се буде становище агента чи управителя. Тільки пам'ятайте: Будьте собою!

В. Пилипчук

З тисячі і одної болячки

*Wer ein Volk retten will,
kann nur heroisch denken.*
(Hitler)

В процесі розвитку нашої ідеології найголовніше затрачується в ментальности прихильників: як колись соціалізм, коли був у моді, тож сьогодні націоналізм намагаються перемалювати на власний „образ і подобіє“.

Є в сім багато трагедії, яку приписують ідеології, мовляв, багато теоретизує. „І все те чули, все те знаєм...“, одначе, конкретного нічого не бачимо. Відчувається васиш, яке дехто намагається заповнити.

І скількиб рідне хуторянство не чухало потилиці над сим, скількиб не скакало в гречку (ФНЄ!), скількиб не хотіло запанувати над васиш (консолідація!), всеодно націоналізм лишиться для них „злудною фатаморганю“, чимсь надреальним, до чого, як до Мадонни, можна зітхати й просити, залежно від бажання: то посади, то „провідництва“, але завше відповідь на се буде одна: мовчанка.

Не про критику йде нам; сьогодні вона вяжеться не з полемікою, а з особистими порахунками, що, як сказавби Винниченко, вважається „боротьбою за свою лінію“. Йде про те, щоб молоду ідеологію не стягали в запічок з височини, на яку самі не годні сягнути всі ті, що не годні активно відчувати пульсу життя, що трискає, як з розтятої рани кров. *Suum cuique!*

Вже Шопенгавер казав, що „воля є найглибша, ядро всього поодинокого й zarazом цілого; вона проявляється в кожній сліподіючій силі природи; вона проявляється також в розважній дії людини“¹⁾. Ся „воля до чого“. Wille zur Macht. Як творчий чинник життя, як активний імпульс до того, що ми звемо існуванням. Чи лише се? Чи лише „гнатись у безвість“, туга за простором, жага пригод хрестоносців і піратів? Буйний чин, боротьба для боротьби?

Коли Пізар повів еспанців в праліси Америки, як і його попередник, що відкрив її, коли Льюїс створив орден для здобуття світа — всіма ними в першу чергу кермувала одна думка — заспокоїти волю панування, виладувати надмір енергії. Їм снились континентальні імперії, передсмак яких не давав їм спокою; ідея сильної нації (нехай не в сьогоднішнім розумінні!) була змістом життя — „настроїть, оживить її співами гордим“ (Франко). Одні творили Іспанію, другі Македонію, треті були фанатиками *civilitatis dei*. Але і одні і другі і треті носили в собі щось демонічне, щось з Платонівського „ероса“; наперекір всім і всьому ломити обставини в ім'я своєї правди.

Се не є привілеєм одних; провідництво, воно належить до найкрасших, але „співи горді“ лунали й під Тернопілями й під Базаром, під Крутами й під Лепантом.

Ні Кромвель, ні Лютер, ні Хмельницький не доконалиб свого діла, колиб за ними не пішли маси. Знову останні без їх генія не доконалиб нічого. Генії не завше з'являються, (напр. 1917 рік у нас), але нація вічна, як сума постійно живучих членів. Вага питання в тому, яка має бути нація, або яка вона є повсякчасно. Тут підходжу до одної з наших болячок.

Сила нації в її поодиноких членах; навіть не завше в геніяльних одиницях. Вони не завше зможуть доконати чуда. Розмах до волі, до сили — се національна прикмета, а радше суть, се те, що відчують Івани, Степани, незалежно від того, чи вони знаходяться на фронті, чи в запллі, на міністерських фотелях, чи при ремісничім варстаті. Сума їх „хочу“ еднає їх в часі небезпеки й по ній, рве їх до вияви їх волі назовні, створення могутности своєї нації. Біргери Нюрнбергу й Франкфурту, що кольпортували в 1806 р. твір *Deutschland in seiner tiefsten Erniedrigung*, що накликував до повстання проти Наполеона, не були меншими героями від ірландців, що гнали англійців з своєї землі.

І поки наші балакучі Швейки не перестануть позувати на „фірера“, поки міни смішаки не заступлять міною вояка, поки моральна мобілізація не охопить кожного, не вийдемо з перехрестних стежок ідеологій і ідейок, і „національного обо-

¹⁾ A. Schopenhauer — *Die Welt als Wille und Vorstellung*. B. I § 21.

в'язку", що гнітить нас "немов якийсь страшний тягар". Се почуття одно з найголовніших. Воно так само буде молодим перед воскресним днем, як і по ній. Місія вестернізації нашої "надзвичайної чумацької країни" (Хвильовий), яка вже від століть, як лява кратеру, шукає пункту вияви "своїх сил безмірності", лежить на кожному, хто відчуває небезпеку глибш аніж кон'юктурально, хто думає вищими категоріями.

Хто поведе націю? Хто натхне її володарською тугою? В нас чекають Месію. Мусить, мовляв, бути, бо ми нація. Віра в Месію стає в нас майже фаталізмом, безжурним чеканням²⁾, а не приготуванням. Але не воля чекання, а воля до чину мусить домінувати в першу чергу; плекати її в собі й інших — завдання дня. Бути в малім великим, не навпаки. На своїм становищі зробити максимум, хоч наслідки можуть прийти "по наших аж кістках". "Хорування" на провідника на підставі наукового стажу — глупий жарг. Кадіння живим у формі академій "за довголітну громадську діяльність" так само. Простий селянин іноді більше робить, як не один на "провіднім" становищі. Сеж один з таких провідників ревно батожив себе словами: "в нас не вистарчило сміливости, відваги, широти й далекосяжності погляду. Ми злякались „темних інстинктів“ мас, ми перестрашились їх великої простоти, нам забракло дальшого, більшого ентузіазму" і з щирістю неопіта признає, що „ми самі були тими агітаторами й демагогами, що розкладали наші маси“³⁾ на Великій Україні. Мусимо сказати яка шкода, що пан прем'єр дійшов до сих висновків так пізно! Шкода, що вже тоді авантюристи революції (Хвильовий називає їх „романтиками революції“⁴⁾ і „колишні благополучні обивателі“ не „виявили в боротьбі за існування великої степені винахідливости й зручності“⁴⁾ в революції проти Москви. А се був єдиний ратунок, єдиний спосіб, щоб нарід-гельот став народом-аристократом (не з „культурного“ боку!), до сього треба велики зусиль. Шлях до сього лежить через відродження нації, а се в руках кожного. Чим більше „фанатиків“ діла, тим здоровша нація. Се ті, що їх не дає ніяка школа, ані ерудиція, які так само родяться під убогими стріхами, як і в палатах. Аглая Хвильового каже: „Я випила за безумство хоробрих! Але не за те безумство, що виродилося в горентівського міщанина Пешкова, я випила за те безумство, що привело трогльодита до стану вишуканої європейської людини. Я випила за те безумство, що не знає сліпих вулиць і горить вічним вогнем стремління в невідомі краї. Я випила за безумство конкістадорів“ (*Вальдшнепи*), які в Франка гукали:

²⁾ Див. *Нова Зоря* 17 X 1937 р., Діло 31 XII 1937 р.

³⁾ Винниченко — *Відродження нації* Т. II стор. 125-6 Київ-Відень 1920.

⁴⁾ Календар-Альманах *Дніпро* за 1929 р. стор. 90.

„кров і труд, ось тут нам здвигнуть нову кращу вітчизну!“ Їм числа в історії нема; їх імена припорошені забуттям, але, колиб не вони, не булоб сьогодні „психологічної Європи“ такої, як вона є, не булиб такі пестрі сторінки від фактів дужань народів. Які підвалини підложили вони в її основу! Се їх „безумство“ наткнуло Кіплінга, Лондона, Гюго, Шіллера, Байрона, Уамуно, се їх слідами йшли Святослави Завойовники, Густави Шведські, Карли; се їм на півночі складали заги, в нас думи, на Заході рапсодії. Нічого дивного, що легенда їх чину поривала своєю молодечою актуальністю покоління по тисячеліттях, як буде поривати в майбутньому. А се, нормально беручи, ніякі „фірери“; се люди, хорі на „безумство“ відваги й панування, з чинним патосом боротьби.

Хто бачив фільм *Порт-Артур*, той наглядно подивлявся сей патос служби нації. Ані полководець, ані геній, лише звичайний сотник Йошівара, який поза Японією та її могутністю, не бачив нічого, йшов у підпілля й поляг, щоб ціною життя, здобути Японії Порт-Артур. Японія перемогла, він сповнив мрію свого життя. І не лише він. Сотки таких, від нього почавши, а на служниці скінчивши, йшли нога в ногу. Падали й гинули, але Японія могла.

Навпаки! Хто дивиться на сучасну Італію, не може не подивляти поступу, що його зробив фашизм, не може не признати „дуже“ його велитенської організаційно-творчої праці й успіхів, але... навіть йому не вдалося за такий короткий час (15 літ!) переродити вуличних співаків і акторів у давних римських легіонерів, хоч його попередили Гарібальді, Мацині й Кавур. І ще досить часу пройде, заки італійці стануть справжніми Сцеволями.

Певно, колиб не Піт, не Дізраелі, доля Англії булаб инша; колиб не Людвік XIV, Рішельє, Клемансо, Франція не збиралаб тріумфів. Навіть більше. Можна повести ще цілу галерію Льоренсів чи Мірабо, але все таки факт не зміниться. Англію і Францію створили попри них і тисячі „безумних фанатиків“. Пригадайте *Wacht am Rhein* і ви почувте гордий визов цілої нації, гордий клич не лише живучих, але й поляглих, що так само думали контінентами, так само любили свою націю, так само мріяли про реванш; готові кожної хвилини не лише кидати гасла *patrie en danger*, але сю небезпеку усунути; вони були так само приготовані гинути у Вогезах, Єгипті, як і на Падіфіку. Чи так згідно думав наш провід з масами в 1917 р.? Анналі нашої революції свідчать про инше. Там еліта випередила свою масу, але на Україні...

Переродити націю! Свідомі стремління до не завше ясної мети плекати й розбуджувати; волю, що „проявляється в розважній дії людини“, як прімаат життя не ганьбити, а навпаки нести широко. До сього ані ніколи не запізно, ані за

рано. Ролю співтворців сповняли не лише великі організатори. На кожному кроці йшов по їх задумах *citoyen*, щоб „здобути, або дома не бути“.

Хтож розтратить лицарські вартости на історичнім шляху, хто перекує меч на рало, боротьбу за панування замінить на боротьбу за „насушний“, доля того — одиниці, чи народу — припечатана на довго. Аж нові люди прийдуть і відгребуть давні вартости, а разом вічно молоді. Словацький кпив з своїх земляків за те:

Wielcyśmy byli i śmieszniśmy byli,
Bośmy się duchem Bożym tak popili,
Że nam pogórzek, ojczyste grobowce
Przy dźwięku fletni skakały, jak owce⁵⁾

Оминути се можна лише не при зусиллі поодиноких людей і при пасивній участі многих, а всіх по власних здібностях і силі. Йде про „патос змагу“, за почування в цілій нації, йде про те, щоб ідея панування огорнула цілість, не лише одиниці.

Не нарікаймо на маси, вони мають більшу волю панування, аніж неедин „провідник“, не чекаймо на „нового Вашингтона“, він може прийти не скоро; не мріймо про сильну націю, *deus ex machina* не йде до ледачих; не чекаймо на чужу поміч, вона зрадлива. А коли ті, що чують голос покликання й переродження нації, коли в них „знову заговорить воля до перемоги“ (Хвильовий), коли вони підуть у „буремну путь“, — початок воскресення станеться фактом.

Жан Месмен

Чи так зване „таємне знання“ (магічні науки) пережиток старих пересудів, чи забута спадщина колишньої високої культури?

(з французького)

Магія, се як кажуть, незнаний загалові людей спосіб викликати надприродні явища. Коли воно так, годі говорити про неї, бо як вияснити, що є надприродне?

Природа, сеж все що тільки існує, отже логічно виникає, що магія се вміння надавати істновання тому, чого нема. Коли одначе щось чого не було, починає існувати, се вже не є надприродне явище, значить і магії не може бути.

Всі народи всіх віків, від найкультурніших до дикунів усіх часів, займалися магією завзято, переконано і послідовно. Се треба признати навіть коли не віримо в її наслідки і за-

⁵⁾ Słowacki — *Pisma* t. IV стор. 69.

перечуємо її висліди. Тому неможливо заперечити, що магія існує. Мусимо прийняти, як вже не саму магічну штуку, то бодай віру в неї; прийняти стремління людського духа, що проявлялося у всі часи і по всіх усядах.

Якби недовіриливо ми й не ставилися до сього почуття, приходиться заналізувати його, хочби тільки на те, щоби доказати його помилковість.

Заки начеркнемо обсяг предмету наших дослідів; заки приглянемося розвиткові того почуття; заки приглянемося його боротьбі з противниками і способам зеднувати і утримувати вірних, — мусимо відшукати, як воно зродилося.

Коли дійсно магія се вислів нашої думки, належить знайти, в якій хвилині і коли вперше вона зародилася в нашій думці і які обставини її викликали.

Щойно тоді можна буде слідкувати за її розвитком, йти слідом її історії та перевірити її наслідки. Щойно тоді, коли наш розум і наше знання дозволять, пошукаємо її дефініції.

Всесвіт все ще для нас є великою тайною. Відчуваємо, що незнані нам сили кермують нами і всесвітом, а проти них ми безпомічні. Бачимо такі факти, як життя, смерть, час, простір, народження річей та істот. Але пояснити їх існування не вміємо. Дарма, що людськість від початків свого існування шукає відповіді на ті питання, якими звірята, навіть наймудріші, ніколи не журилися.

Хоч і се ще непевне. Деякі з хребетників мають почуття смерті. Колиб вони її боялися тоді, як вона загрожує їм безпосередно, се бувби інстинктовий відрух і в тім не було нічого дивного; але вони прочувають її навіть тоді, коли смерть наближається до сотворінь зовсім їм чужих.

Очевидно, не треба пересаджувати, не всякий сич, що кличе подругу, не кожда собака, яка з нудьги вие, „віщують нещастя“. Проте годі заперечити приклади передчуття смерті серед звірят, коли ніякий зовнішній знак не звістував їй; бо фактом є, що вони давали вислів тому передчуттю криком або поведінкою, що до значіння яких годі було помилитися. Можливо, що тут треба шукати праджерел жаху людей перед невідомим.

Чим менш культурна людина, чим ближша звіринного світу, тим виразніше проявляється в неї сей жах. Бо наша слабість каже нам жаяхатися всього, чого ми негодні збагнути. Пізнання природи вичеркує з нашого словника висказ „надприродне“; але людині первісній воно означає саме оту природу.

Як істота, що здібна думати, людина завше шукає причини тривоги. Але причина сеї тривоги не раз так добре захована перед очима людини, що годі її доглянути. Буває, що людина находить її саме там, де її немає, навязуючи звязки між фактами, що не мають між собою нічого спільного. Так зароджуються пересуди, які є нічим иншим, як визнанням

свого незнання. Іноді трапляється, що хтось здібніший, якийсь кращий обсерватор, або просто щасливіший знайде правдиву причину тих явищ і навчиться викликати її. Тим способом набирав перевагу над своїм сусідом, яку очевидно використовує. Поки дається, тримає свій винахід в тайні.

Власне тут належить шукати початків магії, яка є просто одним із здобутків знання. Інакше кажучи, магія — це наука. Вона здається чимсь надприродним тільки тим, що не знають як її використати, пристосувати.

Гадаємо, що при кінці сеї статті вдасться нам доказати, що нема нічого аномального, неможливого в найнеймовірніших на перший погляд проявах сил, які самі підпорядковуються непорушним законам всесвіту, або їх для своїх цілей використовують. Але механізм багатьох з тих сил ще незнаний або мало знаний навіть найученішим серед нас, так що тільки виїмкові одиниці збагнули їхню тайну. Отже треба крок за кроком йти слідом таємниці, розложити її, щоби відкрити механізм, що нею порушує, здерти з неї маску, щоби побачити правдиве обличчя, щоби сказати їй: „Знаю тебе!“

До сеї цілі ведуть два шляхи. Один — від початків найдавніших часів до нині. Другий, протилежний йому, веде нас, озброєних в цілий запас сучасного знання, слідами аж до тих початків.

Здавалося б, що перший шлях найпевніший, і що коли його перейдемо, лишиться нам тільки вернути назад нашими слідами. Та це не так. Кождий крок, зроблений в тім чи другім напрямі, віддаляє нас від попереднього, і колиб ті два шляхи не перехрещувалися в одній точці, можнаб гадати, що ми згубили дорогу. На сім перехрестію можемо сподіватися розв'язати проблему.

Магічні практики віднаходимо вже в найдавніші доісторичні часи, коли вони тісно були зв'язані з практиками релігійними. Визнаючи висші сили, яких вона жахається, людина водночас намагається здобути їх доброзичливість. Дуже вчасно плакає вона вже культ померлих. Старовинні гробовища свідчать, якто мерців оточували всім, що їм могло послужити в позагробовім житті. Нерідко знаходимо, що в мандрівці на той світ жертвували помершому його слуг та жінок. Колиб не віра у воскресення тих жертв, вони булиб безціллі.

Жертви принесені на могили, нерідко йшли на смерть з власною згодою. Але чого і через кого помер сам небіжчик, що мігби й мститися — того не знали. Жертви повинні були заспокоїти помершого, але належало ще забезпечитися перед можливою його пімстою. Дух, що ще недавно оживляв мертве і непорушне сьогодні тіло, а тепер його покинув, невідомо куди подався і де блукає; що він зник безслідно, не вірить у те ніхто, треба отже було його стерегтися, бо він як невидимий — домінував над живими.

Всі первісні люди — мунулого чи сучасного — вірять

в нематеріальний принцип, що виходить не тільки від живих тварин, але і з мертвих предметів. Слабости, що навіджують людей, грім, вулкани, бурі є для них такіж дійсні, реальні істоти, неначе вони мали їх тіло і обличчя. Звичайно вони страшливі, але трапляються серед них і доброзичливі. Найлютіші навіть з них — не є такі для всіх. Одних вдаряють але інших щадять. Вони мають на се свою причину, яку треба відкрити. Той, кому се вдасться, або кому так бодай здається, матиме над сусідами незаперечну перевагу. Сю перевагу він заздро берегтиме, не відкриваючи як її здобув. Нічого дивного, самолюбство річ людська, але й чванливість також, отже „одержимий“ вже сам подбає про те, щоби здивувати сусідів своїм знанням і налякати своєю силою. З тої хвилини він стає магіком.

Як здобути успіх в сій кар'єрі? Богато книг написано про се і треба булоб написати ще одну, щоби переказати їх зміст. Мусимо отже вдоволитися кількома окремими прикладами, які може краще як загальники пояснять механізм, через який настає втаємничення одержимих.

Перенесімся, приміром, до племені, яке тільки недавно увійшло в контакт з білими і яке зберерло ще звичаї своїх дуже далеких предків, — до індіян племені Па-Ют, в Неваді, в Сполучених Державах Америки.

Ось юнак з того племені, уважніший на оточення, схильний до розважань, а може й мудріший від інших. Під впливом різних обставин і натхнення він відчуває потребу увійти в контакт, в порозуміння з духами, що блукають по всіх усядах.

Ментальність первісної людини не дасть йому захоплюватися матеріальними дрібницями, ані піддавати аналізу неспокій, що його гризе. Він шукає інтуїції, ревелюції. Не стане шукати незвісного, зате намагатиметься здобути його симпатію та довіря. Зрештою чекатиме його добровільної появи.

Скупчений в собі, на самоті, заведе пісню спочатку півголосом, несміло, згодом виразніше; спершу ніби його власні, стають слова і мелодія, неначе диктовані кимсь невидимим, міцнішатимуть. Врешті неофіт попаде в транс.

Буває на тім кінець, досвід не вдається. Але припустім, що він вдасться. Тоді ми входимо в царину, де зустрічаємо дивні прояви, які можуть просто збентежити. Приходить хвилина, коли викликувана одержимим таємна сила з'являється: або надбіжить якась залякане звіря і під впливом чарівної пісні заспокоїться та підійде; або часом се якийсь голос, що кличе до нього: „Хто ти, чого від мене хочеш?..“ Навязується розмова поміж кандидатом на чарівника-мольфара та духом, якого він примусив зматеріалізуватися.

Нелегко здобути собі симпатію духа, але припустім, що

й се вдається, тоді дух обіцяє прийти на поміч кожний раз, як його поклинуть чарівним співом.

Не вільно сеї доброзичливості надуживати. Духа вільно кликати лише в надзвичайній потребі, напр. у випадку тяжкої слабости. Коли така потреба заходить, чарівник йде в пустелю і на самоті прикликає співом свого покровителя. Певний, що його вислухають, веде він духа за собою слідом тієї пісні аж до хворого в село, і доти не перестає співати доки певні знаки покажуть присутнім, що викликана сила почала ділати.

Се один з найпростіших прикладів втаємничення.

Годі тут обговорювати сотки інших. Не рідко неопіта підготовляють учителі і піддають його тяжким і дуже болючим пробам. Але принцип завше той сам: здобути доброзичливість невидимого духа, або піддати своїй владі і використати нематеріальну силу.

Ілюзія, авто-сугестія, дурисвітство... Такі слова, в подібних випадках — приходять нам на гадку. Чоловіга просто мав галюцинації в пустині от і все!

Надто похопний осуд! Бо не вільно міряти психологію первісних людей нашою власною. Колиб хто з нас спробував подібного експерименту, дуже правдоподібно вінби невдався. Але сеж ізза нашої малої віри, ізза браку тої віри, що „гори підносити“. Та віра напrawdę рядить підсвідомими відруками примітивних людей, а механізм її, досі нам невияснений, є нераз непомильний як інстинкт. З здивуванням слідкуємо ми за голубом, що повертає до гнізда або за собакою, що нюшить слід, з неменьшим подивом приходиться дивитися як видужує хворий — бо він дійсно видужує! — наслідком лікування, на наш погляд, абсурдального. Сьогоднішні знання про функціонування нашого організму і його зв'язок з нервною системою поясняє нам, що в данім випадку діється. Недужий, ще певніший сили невідомого, як його лікар-чарівник, реагує цілою силою своєї нервової системи. А і сучасна медицина нераз прибігає до тих чисто моральних засобів лікування, і чим краще недужий підготовлений їх прийняти, тим ліпші вона дає наслідки.

Врешті се не важне. Ми знаємо вже, як могла зародитися штука чародійства в наших найдальших предків, і як вона зчасом прибрала собі на поміч середники матеріальні, як ось властивості соків рослин або яду звірят, що служать нам по сей день. Хемічна аналіза перевірила і ствердила їх силу. Наші далекі предки шукали лише „душі“ в квітці чи в гадюці, а та „душа“ виявлялася або в ніжнім запасі, або в смертельній забивчій силі. Наслідкиж лишилися ті самі.

Можна подумати, що трівкий поступ значив сі здобутки? Навпаки! Зчасом люди обтяжили се знання силенною силою символів, натяків, аналогій, з яких нововтаємничені часто затримували лише матеріальні формули, нехтуючи істотними принципами, які ті формули мали лише пригадувати. І тепер

червоношкірий, що гаптує на мокасінах зелену гадючку — знак, що його хоронив від смертельного укусу плазуна; австралієць, який вінчається образом орла або канак в чортячій масці, — невелику користь мають від тої маскаради. Але се спомин інших менш поверховних практик, які супроводили тій маскараді, тепер забутих або злегковажених, та правдоподібно активніших, як теперішні чисто символічні знаки. Класичний приклад негра, що з найповажнішим виглядом ковтає рецепт, записану „тубибом“, або котрий видужав як тільки зміряли йому температуру, може лише байки. Але теоретично вони правдиві. Подібні байки можнаб оповісти не тільки про негрів. Висказ „позолотити пігулку“, не тільки фраза. Він має практичне значіння. Він викликає свої наслідки і є чиста „магія“, в повнім значінню того слова. До тогож зявища мусимо зачислити силу звичаїв, що перейшли до нас в нераз чудернацькій, а то й ганебній зовнішній формі. Колиб вони не були тільки зовнішнім позолоченням пігулки і не мали свого внутрішнього символічного змісту, годі булоб витолкувати собі їх істновання. Зпоміж нечислених прикладів візьmemo тільки один: тисячі літ тому в тіні пралісів Конго, зародився культ Воду. Сей неймовірний культ триває і до нині в самім серці американської культури.

Ся страшлива таємна організація вживає в своїх практиках таких субтельних отруй, що часто того не відкриває навіть слідство. Але отруя не ділає ніколи сама. Завше йдуть з нею впарі якісь страшливі церемонії, і жертва гине рівночасно від отруї та від жаху.

Деякі дослідники вважають, що вбиває сам жах. Фрезер на підставі глибоких і довгих студій каже, що чари можуть ділати на віддаль і без ніякої людської помочі тільки тоді, коли жертва знає про них і в них вірить. Але чарівники Воду самі дбають, щоб попередити свої жертви, зробити їх вірючими хочби вони були скептиками.

Розказують про одного американського банкіра, відважного цініка. „Зелений бог“ (гадюка) видав на нього присуд і повідомив його про се. Спочатку банкір тільки сміхом збув повідомлення, але вжив всіх можливих заходів, щоби забезпечитися. Кілька днів пізніше він власноручно наляв води собаці і пес згинув в його очах отроєний. Згодом ціле ненадбите яйце показалося затроєне. Щоби остаточний удар був певний, а зовнішній ефект більший, чародій намагається окружити навроченого атмосферою жаху.

Магія се є ритуальні практики сполучені з безсумнівним знанням.

Сей приклад приводить нас до найдосконаліших її проявів, та ще й веде нас від найдавнішої давнини аж по сьогоднішній день, так як ми сього бажали. Другий шлях, неначебто поворотний, заведе нас дуже далеко від точки, з якої ми вийшли.

Ми вже казали, що ті два шляхи, які ми передбачили, перехрещувалися. Культ Воду і подібні йому пережитки власне творять один з елементів сеї перехрестної точки. Другим може бути середньовічне чарівництво, так як і магія, засіб розпачливого опору проти переслідувань. Ми вже бачили відки брали знання чарівники Воду, придивімся відки черпали свої відомості середньовічні відьми. Сей шлях зовсім не веде в зачарований ліс примітивних людей.

Те, що ми сьогодні звемо відьмами, се дійсно особи найнижшого інтелектуального рівня. Можливо, що в середньовіччя вони не були нічим більше, аніж ворожбитками; се тим легше, що обставини були дуже сприяючі: незвичайна темнота і довірчивість оточення. Проте обставини змінилися. В наші дні „ясновидяча“, що найбільше заплатить грошеву кару, але в середні віки її палили живою на кострищі по жорстоких муках. Треба було дуже сильно вірити в силу свого знання, щоби наразитися на подібну небезпеку, і не подбати за спокійнішу професію.

Те таємне знання дійсно існувало. До відьм і чарівниць воно перейшло як спомин старої традиції, а чарівниці переходили з нього тільки зовнішні знаки-формули, сугестивні та гіпнотичні практики, а загубили здебільшого спогади про самий науковий і реальний факт. Як завше, знання передавали їм устно і чим далше від джерела, тим воно ставало скупіше. В часі, про який ми говоримо, воно вже змарніло, і колиб сучасна наука не відродила його в іншій формі, певно остаточно загинулоб.

Нас цікавить лише те, що оганьблена і переслідувана середньовічна „наука“ чарівників мала в той час відомості про всесвіт і природу, незнані іншим наукам, і заздро переховувала їх, не дивлячися на муки а навіть смерть визнавців сеї „науки“. Один з найбільших лікарів того часу, Парацельс якого лікувальні теорії щораз більше потверджує сучасна медицина, признає, що своє медичне знання завдячує не офіційним учителям, але чарівницям.

Серед прикладів близших до нас, згадаємо про матір Кеплера, що була вязнена як чарівниця, і про його тітку, яку спалили, як відьму. Проте Кеплер завдячує велику частину свого генія якраз своїм малошановним родичкам. Треба признати, що се вони передали йому деякі поняття його дивної космогонії. Теорія, що зорі се велитенські інтелігентні та обдаровані волею звірята, що стремлять одно до одного під впливом взаємної сімпатії, се тільки повторення прастарих переказів, які находимо у всіх старих релігіях. Кеплер повторяє їх за своїми підозрілими виховательками, які, знову, отримали їх від своїх таємних вчителів.

Хтож були ці учителі?

Великі інквізитори заявляють без ніякого сумніву, що се сам сатана. Вони помилялися тільки на половину, бо „князь

темряви" сам завше бував присутний в постаті величезного цапа на всіх зібраннях відьм і жахом вбивав непокликаних.

Так як сектанти Воду, відьми використовували сей жах, і спомагаючися гіпнотизмом та сугестією збільшували свою силу. Нужда, війни, епідемії та непевність життя підготовляли ґрунт під нервові недуги, дуже розповсюджені в середні віки. Очевидно жрекині діавола використовували їх до своїх експериментів, але мали і більш людських навчителів.

Магія була особливо розповсюджена в Льотарінгії та країні басків, а се завдяки безпосередньому сусідству тих провінцій з найкультурнішими в той час країнами, Німеччиною та Іспанією.

Фанатизм інквізиції тримав мешканців Іспанії в стані великого інтелектуального занедбання. Зате серед них жив в той час чужий елемент, що досяг тоді вершку своєї культури, — єдині спадкоємці знання старовини, араби.

Толедо було загальновідомим центром таємних наук і його імя повторюється в численних чарівницьких процессах. До учених маврів або жидів, мало переслідуваних, бо великий викуп складали королівській скарбниці, їздилися новики з Німеччини та Англії. Вони вчили завжди у великій тайні і заки кого прийняли в учні, піддавали безконечним формальностям. Поруч магії та окультних наук вони давали дійсні наукові відомості певні і точні. Але й вони так само як магія були прокляті.

Інквізиція заявляла, що всякі студії над природою походять від чорта. „Всяка жінка, що сміє лікувати отруями, є відьмою і повинна бути спалена“. Сей засуд на медицину включав і тих, що займалися розслідуванням анатомії людського тіла.

Анатомічні студії були дуже розповсюджені серед відьм. Всі чарівники приносили на свої шабаші крадені по кладовищах части людських тіл. Але з усіх найтяжче карано астронімів. Кількох з посеред найбільших згинули на кострищі.

Звернім увагу, що тодішня ненависть до всього, що звязане з природою, не є, як се аж надто часто повторюють, доказом нещастя та „обскурантизму“ тих віків, навпаки, се прояв високого духового напняття.

Бо й справді. Над західним світом пройшло шість віків нужди й жаху. Варварські орди мало не винищили до щенту всіляку цивілізацію і треба було дійсно надії на надземську нагороду, щоби витримати життя на землі, на тій долині сліз і крові. Сей відрух духового підйому дав нам між іншими розцвіт мистецтва. Живно церковного будівництва, що дозріло в XI та XII віках є в силі ривалізувати з усіми мистецькими творами усіх віків і країн.

Порив, що піднімав людський дух на височінь, яку він не часто досягав, спонукував його одночасно не тільки гордувати дрібницями земського життя але і ненавидіти їх. Не диво. На протязі шести віків фізичне життя було нестерпною

мукою, пощо отже журитися продовженням його, коли життя духове є джерелом та досягненням всякого щастя?

Розглядаючи причини сеї ненависти, находимо провідну нитку до початків науки магії.

Згадані вже астрономи були одночасно астрологами та алхіміками. Не можемо тут перечисляти їх теорій, але загально відомо, що хоч їх вважали за грубі пересуди і утопії, тепер наука до них повертає і готовить нам неодну несподіванку.

Згадаймо ще один приклад. Ще до недавна дивилися на перемену одного металю в другий, як на божевільну мрію. Тимчасом се одна з можливостей завтрашнього дня. Як тільки вдасться відділити від атому меркурія один з його 53 протонів — що є в його ядрі — отримаємо ядро з 52 протонів, так як його має золото.

Не забуваймож, що Раймонд Люль і Микола Флямель саме з меркурія намагалися видобути золото і здається се їм вдалося.

Хто їм дорадив сей вибір? Як скоїлося, що посеред всіх металів вони вибрали два так мало до себе подібні і близькі собі тільки будовою атомів? Будовою, яку наука знає лише від кількох літ. Ані хемія ані фізика так їхньої, як і ніякої іншої історично відомої епохи не давала їм на се найменшого натяку. Сі науки були тоді ще дуже слабо розвинені, але колиб навіть були досягнули розвиток початків ХХ століття, то і се нічого не допомоглоб.

Хто відкрив їм ту дивовижну таємницю?

Щоб відповісти на питання, хто міг їм в тім допомогти, цікаво булоб відчитати ті всі гієрогліфи, якими значили маги свої формули, відгадати укритий зміст їх символів. Кажуть, що вся тайна переміни металів представлена в різьбах на порталах Нотр-Дам в Парижі. Біда лише, що ніхто сьогодні не може їх відчитати, бо се знання передавали тільки устно, і мабуть прийдеться задовольнити здогадами.

Шукаймож далі.

Астрологи, алхіміки, відьми вчилися в школі маврів, та в час найбільшого розквіту їхньої культури. Офіційна наука маврів мало що перевищала знання Заходу. Тільки таємні школи та великі незвісні учені знали всю тайну. Відкиж вони її взяли?

Аж до хрестових походів все знання старовинного світа осередкувалося в руках каліфів, які — від Багдаду до Іспанії — зібрали або казали відписати все, що можна було вратувати з старих сплюндрованих книгозбірень, після зруйнування римської імперії варварами. Не було того багато і порівнюючи з тим, що пропало, не багато памяток старовинної культури передали нам араби.

Одначе сей факт піддає нам дивні висновки.

Перш усього бачимо як Талес або Пітагор перші гредькі

учені, що жили 2500 літ перед нами — вчилися в Єгипті. Пізніше Плятон та інші були втаємничувані в їх науки єгипетськими священиками. Всі вони тримали свої здобутки в тайні і тільки дещо посередно нам передали, як відблиск їх потужного генія.

Документальні відомості про стислі науки тої епохи, отже і епох попередних знаходимо аж під кінець єгипетської цивілізації, коли все клониться до упадку. Та й то немало в них помилок і прогалин: багато питань просто промовчено.

Думали тоді приміром, що світ кінчився біля Джерел Нілю, або що Європа така сама завбільшки як Азія та Африка вкупі. Географічна ширина, положення землі в просторі, її рухи навкруги сонця, зовсім не відомі.

Звернімся тепер до памяток значно старших і з провідниками такими як Джон Гершель або П'яці Сміт, пригляньмося Великій Піраміді.

Знаємо, що на те, щоби точно установити наше положення в просторі, мусимо розпоряджати дуже точними приладами, але крім них потрібні ще точніші обрахунки, на підставі глибокого знання положення всесвіту. І численні недавні будівлі, як приміром побудована 250 років тому паризька обсерваторія, не є точно положені, що при тогочаснім стані знання, не могло бути инакше.

Пірамідаж Хеопса, побудована 5.000 літ тому, положена в бажанім напрямку з математичною стислістю. Можливо, що се просто припадок, алеж візьмім під увагу, що продовжені діагоналі її підстави, точно обіймають дельту Ніля, і що полуденник (меридіян), що протинає її вершок розрізує сю дельту на дві рівнісенькі частини... Як на звичайний припадок — дивно точна праця...

Але ось де починається містерія.

Повернімо до сього полуденника і підім його слідом навкруги землі... Він розділює на дві половини замешкалі континенти. В одній половині земної кулі він перерізує найбільше земель а найменш води, а в другій найбільше океанів. Коли переведемо тепер через той самий верх рівнобіжник, мусимо з подивом пересвідчитися, що й він перебігає найбільшу кількість континентів!

Тут вже годі говорити про припадок. Отже жреці з перед 3.000 літ перед нашою ерою знали поверхню землі, географію Африки аж до Капу, та Азії до Берінгових протоків, істновання Спокійного Океану, цілої Америки та Австралії?

Се ще не все.

Лишім математичні пояснення, надто абстрактні для сеї розвідки і візьмім під увагу, що жреці мали до свого виключного вжитку так званий „пірамідальний лікоть“. Се є, як теперішні найточніші інструменти дозволяють нам обчислити, десятиміліонна частина бігунового земного променя. Помноживши висоту піраміди міліярд разів, віднайдемо пересічну

віддасть землі від сонця, так як се вичислили щойно шістьдесять років тому.

П'яці Сміт показує нам ще інші відношення: точне обчислення року, густоти земської кулі, дорогу її орбіти на протязі 24 годин і пр. Але годі вже, і сього буде, щоби викликати наш подив. Жреці IV династії виміряли, зважили і дослідили земську кулю неначе тримали її в руках! Вони проміряли простори, які нам вдалося дослідити щойно 50 років пізніше! Де зібрали вони ці відомости, що їх перенесли на завойовану африканську землю?

Територія дослідів звужується, треба нам дуже спішити в сутнях років. В Асирії та Хальдеї, відки як каже переказ прийшли Триє Царі ми находимо рівно дивні речі. Індія також скарбниця див. Священні книги, сі збірки устної традиції вдесятеро старійшої, спокійно передають нам наукові традиції, які ми гордо відкриваємо щойно нині. Візьмім приміром, що пише рукопись „Бхагавата Пурана“, яка повторяє слова, сказані 15 або 20 тисяч літ тому, якимсь великим мудрецем:

„Коли всесвіт виринув з п'їтьми, принцип річей витворив матерію, з якої згодом повстали рослини. Пізніше рослини підтримали життя фантастичних істот, що виринули одного дня з водяного намулу. Далі звірята перейшли поступенно через всі форми аж до людини“.

Модерна палеонтологія не инакше переказує історію нашої планети і розвиток життя!

Зваживши сі та інші докази, чи не треба направити наші розвідки на шлях, що його вказує вавилонський жрець Бероз, більше як 2.000 літ тому? Він впевняє, що бачив у своєму храмі документи, писані істотами висшими, які жили перед нинішню людиною...

Наша наука не знає ніяких слідів тих висших істот. Памятки, які полишили по собі наші далекі предки свідчать про них, як про тварини щораз нижші. Сьому фактові неможемо нічого протиставити.

Територія наших розвідок є доволі молода, і не так давно заселена. Четвертична епоха числить щойно біля 100 тисяч літ. Епоха третична тяглася 20 чи 30 тисяч років. Сього досить.

В міжчасі наступили великі катаклізми, що развраз міняли обличчя нашої планети. Ледівці назначили епоху четвертичну. Нераз вони покривали Європу аж до Іспанії, цілу передню Азію та північну Африку. Земна поверхня піднімалася і переіначувала поверхню землі та розположення кліматів.

Недалеко шукати історичної памятки сих пертурбацій. Не тільки в Біблії находимо опис потопу. Старі китайські записки передають його точно, навіть подають імя вратованого На-Уа, що не можна не зєднати з імям Ноя. В Єгипті та Індії находимо теж саме. В 1850 віднайшли і відчитали кунецькі таблички на кілька соток літ старші як Мойсєєва епоха, де повторене се оповідання. А найцікавіше те, що коли ес-

панді ввійшли в контакт з американськими племенами, ті останні повторили їм згаданий переказ.

Ті самі народи, що згадують потоп, зберегли спомин про земський рай. Маємо отже майже установлену певність, що існував великий суходіл заселений висококультурними людьми. Питання тільки де він міг знаходитися.

Плятон передає опис затопленого океаном великого суходолу Атлантиди. Теперішня геологія, етнологія, океанографія та інші науки сплігають і вяжуть в одно свої відомості та potwierджують переказ єгипетських жреців, плятонових учителів. З другого боку наука стверджує, що другий подібний суходіл пішов на дно індійського океану десь під кінець третичної епохи. На підставі пам'яток і звірят, що лишилися з тих часів його прозвали Лемурією. Але чи люди заселявали Атлантиду і Лемурію? Досі не віднайшли ні кістки ні іншої пам'ятки, яка се potwierджувалаб, але не можемо виключати сеї можливості, бо дотеперішні розшуки такі обмежені, що на їх підставі годі певно щось рішити. Зате сей здогад potwierджує традиція. Всі африканські чорні утримують, що вони походять з південного сходу, — де тепер царює море а по другім його боці живе раса безсумнівно з ними споріднена. До того обі ті раси є антропологічно раси дуже старі, на вимертю.

Завважмо, що сектанти Воду збираються, як вони кажуть, щоби „розважати тайни Сфінкса та віри Пірамід“. Дивний натяк на походження їх традиції.

Та не тільки чорні доказують заселення незнаних суходолів. Розгляньмо земну плянісферу і зачеркнім території трох існуючих великих людських рас: чорної, жовтої та білої. Отримаємо трикутники, яких верхи прямуватимуть саме до індійського океану.

Історія каже, що всі ті раси мають традицію культури значно висшої як теперішній їх розвиток, відомої тільки священикам і втаємниченим, і котра через нетрівку людську пам'ять і час затерлася і переродилася в пусті формули та пересуди.

Отже, чи ся колишня лемурійсько-атлантидська людскість була висша за нашу теперішню? Мабуть так.

Перш за все плейстоценська епоха мала найкраще підсоня всіх часів відомих нашої планеті. Особливо в тропікальних сторонах клімат був рівномірний та лагідний. Все стреміло зробити з землі той рай, про який говорять всі віри всього світу. Біблійний символ, що наші пра-батьки, вигнані з раю, мусіли одягатися і в поті чола працювати на хліб, се тільки наукова правда. Ледова епоха винищила чимало сотворінь, а ті, що лишилися, примусила тяжко обороняти своє існування в нових обставинах.

Коли приймемо сі гіпотези, вони нам пояснять, чому не знайдено ніяких людських пам'яток лемурійської епохи. В той

час тільки одна Лемурія була заселена, а бодай лише вона була заселена культурними людьми. Недобитки її населення мусіли змішатися з сусідними дикунами, що саме розмножувалися і витворили нову людськість. А може ті сильніші дикуни остаточно їх винищили.

Як не як, всюди де зустрінемо спомин вратованих від потопу, всюди чуємо про їх багато висшу культуру. Мабуть наші далекі предки мали знання що найменше рівне нашому сучасному. Знали пам'ятки рівні піраміді Хеопса, святим книгам Індії, грецькій та китайській культурі.

Поволі сі традиції губилися і зникли.

Колиб терпелива праця сотки віків не була довела нас до реконструкції тих давніх знань, ми ніколи не довідалисяб, що вони колись існували.

Час покаже, чи колись дізнаємося чогось більше. Тимчасом треба вдоволитися визнанням виписаним на порозі храму Ізиди в Саїсі:

„Я є та, що є і буде. Ніякий смертний не відхилив ще мого серпанку!“

А. Беверлі Бекстер

(З англійського о. Т. Д. Волохатюк)

Арістократія і пановання юрби

(За дозволом автора Copyright reserved)

Сей небезпечний до дискусії між приятелями предмет порушено в Палаті Громад, коли канцлер скарбу¹⁾ вніс свій проєкт Цивільної Лісти, щоб означити в бюджеті висоту поборів королівської родини. Зі соціалістичних і ліберальних лав піднявся тоді легкий вибух демократичного завзяття.

Пан Етлі, що стоїть на чолі Робітничої Партії, запротестував проти признання 40.000 ф. ст. річних поборів королеви Єлисавети, 6.000 ф. ст. для принцеси Єлисавети, 70.000 ф. ст. для королеви Мері та 400.000 ф. ст. (в тому побори прочих членів королівської родини) для короля.

При сьому не так розходилося про гроші як про систему, яка піднімає короля на високий педестал, відділює його непрохідною пропастью від народу, окружає двором, вибраним з одної суспільної верстви, і показує його перед населенням виставно і церемоніяльно замість з простотою.

— Ми віримо — сказав п. Етлі при стриманих оплесках своїх однодумців, — що наша країна наближуватиметься все

¹⁾ *Chancellor of Exchequer* міністр фінансів.

Перекл.

більше і більше до рівності, прямуючи від класової держави до безкласової.

Говорив також Сер Аркібалд Сінклейр, симпатичний лідер останків Ліберальної Партії, гарний з обличчя баронет в третьому поколінні і власник замку в Шкоції з 100.000 акрами землі.

— Я горячо погоджуюся з п. Етлі — сказав — що в сій Палаті ми працюємо свідомо або несвідомо, я працюю свідомо, в напрямку безкласового суспільства.

На те п. Мекстон, щедрий революціонер, піддав думку, щоб король діставав таку саму платню як котрийнебудь *MP*²⁾ себто 600 ф. ст. і мешкав у громадському ратуші, де аристократія ніколи не відвідувалаб його.

Інакше кажучи, була се бита дебата, в якій соціалісти висказали думку, що король повинен бути „одним з братчиків“ так само як кождий з нас.

Одначе, хоча в мене глибоко демократичні інстинкти, я всеж таки сумніваюся, що безкласове суспільство єдина ціль, до якої прямує нарід.

Коли з одної сторони система дідичної аристократії може виглядати чимсь нерозумним, то з другої є в ній щось величавого. Помимо всіх своїх недотач і надужить, вона досі виходила Англії на добро. І колиб я дістав силу знищити систему дідичної аристократії, то завагавсяб. Я мусівби прийти наперед до переконання, що суспільство найшло щось кращого на її місце.

Возьмімо на хвилину під увагу сімнацятого графа Дербі. Сей симпатичний тілистий вельможа може вказати серед своїх предків одного чи двох з найкрасших генгстерів британської імперії.

Ставши повнолітним і заки ще одідичив свій титул, теперішній лорд Дербі сказав до себе:

— Еді, мій хлопче! Ти не маєш вибору. Ти мусиш стати мировим судією, місцевим радним; мусиш дістатися до Палати Громад і служити державі без заплати і без якоїнебудь нагороди в формі почестей, бо не можеш бути нічим вищим над графа Дербі. В політиці ти можеш досягнути степеня парламентарного секретаря³⁾ під якимсь обивателем⁴⁾ — навіть дійшовши до найвишого щабля в політичному життю, ти мусиш служити під якимсь „містер“-ом⁵⁾, бо в парламенті не хочать мати премієром піра⁶⁾. Колиж дійдеш до Палати Лорд-

²⁾ *MP* *Member of Parliament* член парламенту, посол. *Перекл.*

³⁾ Віцеміністра. ⁴⁻⁵⁾ *Commoner* (комонер), звичайний горожанин, обиватель, зі звичайним титулом „*Mister*“ (пан) в противенстві до *Peer*-а (пір, від латин. *par*, один з рівних собі) з титулом *Lord*, вельможі одного з пяти степенів: 1) *Duke* (дук-князь); 2) *Marques* (марквес); 3) *Earl* (ерль-граф); 4) *Viscount* (вайкавнт-віцеграф); 5) *Baron* (барон), які мають право засідати в Палаті Лордів. Низше лордів, а висше звичайних горожан є ще дідичні баронети (*Baronets*) і недідичні лицарі (*Knights*, найтс) з титулом Сер (*Sir*-старшина, з латин. *senior*) перед хрестним іменем (титул *Lord* приходить з родовим іменем). *Перекл.*

дів, то далі будеш безплатним слугою держави; йтимеш, куди тебе правительство не післало, а коли помреш, воно візьме половину твого майна як спадковий податок. Потім твій син нестиме далі тягар як ти — бо се кара і слава вельможного стану.

По війні лорд Дербі був амбасадором в Парижі з великим успіхом. Відтак пропоновано йому становище відекороля Індій, але він подякував, зазначуючи, що населення Лянкашайру перебуває в тяжкий час і він хоче вернути до своїх людей, щоб разом з ними поправити їх долю. Коли король Юрій VI і королева Єлисавета приїхали до Ліверпулю на Велику Національну Виставу весною 1937, то пробували в иншого короля — лорда Дербі. Його називають королем Лянкашайру, так глибоко став він частиною життя населення сього округу.

Два сини лорда Дербі працюють в правительстві. Старший, лорд Стенлі — державний підсекретар Індій, молодший, Олівер — президент Торговельної Палати. Оба здобули собі МС⁷⁾ підчас війни, бо вельможні роди не ухилялися від воєнної служби. Оба служили теж в місцевому самоврядуванню.

Від часу, коли покінчили школу, прийняли без вагання написаний закон, що мають служити державі.

Таких історій, як історія лорда Дербі та його синів, можна оповісти поверх сотні. Дідична аристократична система дає, помимо всіх своїх недомагань, синів, які знають своє призначення і яких тренують до нього так само безжалісно як перегонових коней. Не думаю, очевидно, твердити, що немає деколи серед них лайдаків першої кляси або дурнів, одначе таких буває справді мало. Загальнож беручи, сини англійських старинних родів великодушні, карні і корисні для держави. Щоб не сталося в країні, вони завжди достарчають їй завязок правительства.

Вертаючи з Америки пароплавом „Королева Мері“ підчас його першої подорожі, обсервував я з цікавістю одного молодого американця, який одідичив по батькові величезне майно. Не скажу, що бракувало йому амбіції, бо в нього була очевидно одна думка в голові — висушити корабель. Він бував п'яний рано і пополудні, особливож вечером. Корабельна прислуга, з напів-укритою погордою, відносила його з відпочивальні до його кабінки.

Аргументувати на основі сього, що сини всіх американських мільонерів піяки, булоб так само несправедливо як і твердити, що сини всіх британських вельмож самі Галягади⁸⁾. Всеж таки я можу твердити, що син американського мільонера може багато правдоподібніше стати піяком, аніж син англійського графа.

⁷⁾ МС, *Military Cross* воєнний старшинський хрест заслуги.

⁸⁾ *Sir Galahad*, вихований монахинями, легендарний лицар Ордену Круглого Стола (британського короля Артура), що у виправі по Св. Чашу, яку вживав Христос при Останній Вечері, одинокий, як лицар невинності, мав видіння св. Чаші.

Перекл.

Чому?

Бо традиція диктує людині засади поведення. Саме багатство не дає традиції. Одідичене без твердого кодексу поведення, воно майже завжди буває прокляттям.

Одного вечера до театру *Covent Garden Opera*⁹⁾ прийшов післанець до льожи, в якій сиділи граф і графиня Літон. Вони зараз залишили театр і відіхали. Їх син, відеграф Небворт, згинув у летунській катастрофі.

Перед сим молодим і дуже симпатичним джентельменом, що мав одідичити велике майно і високе становище, стояла отвором блискуча кар'єра. Одначе тому, що був тим, чим був, він вступив до Територіяльної Воздушної Фльоти — добровільної помічної формації Королівської Воздушної Фльоти — і перебував кінець кожного тижня в своїм відділі. Саме тієї днини його ескадра злетіла за низько і літак молодого Небворта розбився.

Я згадав про сей нещасливий випадок тільки тому, щоб скріпити своє твердження, що система дідичної аристократії, хоч і може собі бути анахронізмом, пережитком феудалізму та обидою для справжнього демократа, то зате зроджує почуття особистої відвічальности, яке збогачує життя нації.

Стільки відносно синів. Якже укладаються відносини між старинними родами і дооколичним населенням?

Одного вечера по партії бріджа з сином льорда Бледіслов в клубі Портленд, ми зговорилися оба про занепад аристократичної системи.

— Старинні роди переведуться; знищать їх податки — сказав він. — Та я сподіюся, що нові власники затримують деякі традиції.

Відтак оповів мені про цікавий випадок. З нагоди його повнолітності батько його хотів справити великий бенкет в двірській резиденції їх родового маєтку. Якна лихо, вибух страйк в поблиській копальні вугля, якої власником був льорд Бледіслов, і повстали сумніви, чи взагалі личить бенкет справляти.

Побоювання батька скріпив прихід депутації від страйкарів. Їх справлено в бібліотеку і льорд Бледіслов вийшов вислухати сподівану пісню.

Провідник делегації виступив наперед і по кількох нескладних словах, подав батькові золотий годинник, який купили страйкарі на дарунок для його 21-літнього сина.

Се цікавий випадок, одначе не незвичайний ані дивний в Англії. Прем'єр Балдвін нераз висказував у Палаті Громад думку, що ніколи не прийде в Англії до того, щоби працедавець і працівники не відчували, що вони одна родина.

Якщо маємо прямувати до безкласового суспільства, то мусимо насамперед перебрати і ввести в життя добрі сторони системи, яку малиб усунути.

⁹⁾ Найвизначніша льондонська опера, в дільниці *Covent Garden*, яка ще в XVII ст. була монастирським городом (*cowvent garden*) Вестмінстерського Абатства.

Саме стягнення меншости до рівня більшости, щоб досягнути безкласове громадянство, фатальне. А якраз сю небезпеку криє в собі демократія.

Мене постійно дивує відношення багатих канадійців і американців до громадського життя. Вони нарікають на нікчемність політиків та на те, що шириться комунізм. Виглядає одначе, що своїм правительством вони не клопочуть собі голови, а приймають його подібно як дощ або сніг, як щось таке, над чим неможливо мати контролю. Вважають, що їх багатство не дозволяє їм віддати свій час на службу державі. Думають, що воно, як той святий вогонь, що окружає Брунгільду, хоронить їх перед наступом світа.

Чи створить демократія ідеал безкорисної служби державі, як створила аристократія?

Чи стане демократія на становищі, що багатство накладає особисту відповідальність на тих, хто посідає його?

Чи буде демократія настільки розумна і практична, щоб зрозуміти, що певний відсоток провідників треба виховувати до їх завдання від хлопячого віку?

Інакше кажучи, чи буде демократія настільки чесна, щоб признати, що завжди мусить мати провід меншість — в мистецтві, освіті, торгівлі, промислі та політиці?

Правління з народу і для народу, так! — але ніколи правління самого народу. Бо останнє се влада юрби, а по ній наступає темрява.

Я зачав сю статтю згадкою про лорда Дербі. Був я на мітингу Консервативної Партії в справі вибору лідера, коли уступив Стенлі Балдвін. Вибрано Невіля Чемберлена колишнього бермінгемського бізнесмена і радного, який не може виказати в цілому свому родоводі ані одного графа ані князя. А пропонував його і обіцяв лояльно служити під ним сімнацятий граф Дербі. Се парадокс англійського національного життя.

Шляхотські титули самі в собі чарівний спадок минулого, який додає краси життєвій процесії нації, хоч під неодним оглядом вони не мають звязку з духом модерного світа і їх істновання може й підкреслює суспільні контрасти.

Мені подобався характер Ремзея Мекдональда, що сказав до мене по коронації Юрія VI:

— Чому маю я стати графом? Мої односельчани в Шкотції кличуть мене Джеймс, і я не хочу, щоб вони кликали мене мільбардом.

Одначе хочу бути певний — а я цілком непевний щодо сього, що безкласова держава не втратить щось істотно гарного і конструктивного, що вроджене класово-свідомій державі, *Noblesse oblige*¹⁰⁾. Чим заступить демократія ці історичні слова?

¹⁰⁾ Шляхетство зобов'язує, себто накладає обов'язки.

Роман Юнак

Культіватори графоманів

Придумавши наголовок до своєї замітки, треба було впевнитися, що означають по *Українській Загальній Енциклопедії* (Книга знання!) згадані слова. Культіватор се тільки рільничий знаряд, але культивувати значить зате „годувати, плекати“; „графоман=хорий на графоманію, хоробливу пристрасть невпинно писати, мазун“. Зате *Словник чужомовних слів із поясненням їхнього значення для українських* (ніби мігби бути словник виданий українською мовою нпр. для англійських) *селян і робітників* 1938 (Накл. Дешева Книжка Львів 1937) уложили Р. Борис і С. Корбут, — знає тільки „культивувати=плекати“, а графоманію дефініює, що се „хороблива пристрасть невпинно писати вірші, оповідання, листи тощо, надто в нездар“.

Знайшовся ще під рукою *Словник чужомовних слів, виразів і приповідок* О. Скалосуба, в-ва *Рекорд* Коломиї 1933-число 5 і 6 за серпень—липень 1932 бібліотеки *Пролом*. (Прощу вибачити, але в обох словниках подають різно рік видання: інший на обкладинці, а інший в наголовку). В сім словнику сказано, що „культивувати“—слово латинського походження і означає „управляти, годувати, плекати, освічувати, виховувати“ а „графоман=писака, що не має талану“ (слово таландоля вжите помилково замість талант). А „графоманія=хороблива пристрасть до письменства, звичайно безвартісного“.

Розуміється, що „пристрасть до письменства“ навіть безвартісного нічого спільного не має з графоманією, хоч напевно можна твердити, що вона хоробливе явище. Правда, що нераз дуже трудно скваліфікувати когось графоманом, особливо тоді, коли се людина культурна і освічена.

Перед літами, познайомившись з одною данською журналісткою, що тепер живе в Америці, ми розмовляли про данську літературу:

— Ви в щасливішій положенню аніж я, бо пізнаєте нашу літературу через німецькі переклади, звичайнож перекладають вартісніші твори. Яж купую або дістаю читати нові книжки без розбору, а Данія се клясичний край графоманів. Немає ніодного данця ні данки, що не написалиб в своїм життю бодай одної книжки. Нажаль ми засібні і фонди на такі видання знаходяться. Отже, як бачите, висока культура і загальна, широка освіта мають також свої чорні сторінки...

Але я хочу вираз „культіватори“ вжити в переноснім значінню і писати про тих, які культивують, вирощують в нас графоманів. Бо сам графоман не винен, що його розідає хороблива пристрасть писати, але винні редактори, що друкують його „твори“. Богато редакторів популярних часописей думає, що „віршик“ або „оповіданнячко“ се легкий спосіб перешмугу-

глювати в голови своїх читачів благородні і корисні думки.

Предтечами сих редакторських добрих замірів, в часах пововнних, були в нас Іван Сорокати́й (Юра Шкрумеляк) в *Народній Справі*, кума Явдоха (Іванна Блажкевич) в *Жіночій Долі* чи *Волі* та Чорнобривий в *Громадському Голосі*. Се ще пів біди, коли таким писанням „до складу і прикладу“ займаються сталі редакційні співробітники, але гірше коли починають „віршувати“ передплатники і читачі.

Відродження 1936 ч. 3-4 *Погана звичка*:

У тютюні нікотина
Що погибель нам несе
Кожний курець худий, жовтий
Наче гадина 'го ссе.

Потім подібних п'ять строфок і остання:

Мучать черви їх сухоти,
Болі горла й рак...
Любий друже! Кинь курити,
Бо инакше ти дурак!

Або *Будьмо ощадні і тверезі*:

Тяжко прожити в сьогоднішній час
Кріза, заріbkів немає в нас.
Ощадність і тверезість збогатить лиш нас
І не будем нарікати на поганий час.

Коли „заріbkів немає“ то з чого ощаджувати? І не хочеться вірити, що тоді була редакторкою *Відродження* письменниця, д-р Софія Парфанович, що видала грубу книжку нарисів (*Ціна Життя* Львів 1937), які загально дістали добрі рецензії. Бо як може правдивий письменник не гидувати такою „поезією“? Як може поширювати таке неоспориме графоманство?

Коли ми вже проти алкоголю, то зацітую *Каменярі* 1935 ч. 10:

Кличу вас усі п'яниці:
Пити перестаньте!
Фл-шку, чарку геть з полиці
І до праці станьте!

Звичайно, як пристало організації союзу поступової молоді ім. Михайла Драгоманова, *Каменярі* графоманують головню на суспільницькі теми:

Єднаймося, братаймося,
В товариство чесне,
В товаристві рабство згине,
Україна воскресне! (1935 ч. 1)

Бо декому з радикальної молоді здається, що так легко можна розв'язати запутані політичні справи:

Хай в кожному серці квітки виростають
Любови братньої і правди-життя,
Бо з ними лиш нарід діждесь волі-раю
І більше не буде погноєм-сміттям. (1935 ч. 6).

Завжди римують „люд“ і „труд“. В ч. 1 з 1935 року віршують:

На зустріч сонцю золотому!
Минеться кривда, згине гніт
І правда залунає дужче грому.

А п. редактор такий графоманно простолінійний, що 1936 ч. 1 містить подібним ладом, (але вже з великої букви написане):

Підем рядами не в юрбі
На стрічу Сонцю Золотому,
На стрічу Правді Дорогій!

Самі наголовки варта того, щоб деякі з них, згадати: *Селянська Доля, За правду, Бунтарі, За волю народу, На заробіток, Весна працюючого люду* ітд. 1935 ч. 8:

Очі впилювалися у сіре каміння і в них бачив він своїх п'ятеро дітей...

Так якось в тих оповіданнях складається, що де біда, там зараз діти. Ніби вони не можуть бути потіхою, розрадою і помічу. Немов там, де нема дітей, люди не бідують. Але поступового п. редактора очі так міцно впилювалися в „свідоме материнство“, що він дітей не злюблює і вони товчуться по оповіданнях *Камелярів*, як реквізиту нужди і карі небесної.

Віра і Наука 1936 ч. 11 друкує:

Народе мій поневолений і розбитий,
За провини і невдачі соромом покритий,
Чейже не задармо в тобі живі світила горіли
Ради твого добра-щастя — тяжко потерпіли...

і ще дві подібні строфи... Безжурно, немов п. редактор ніколи не читав *Прольоту до Мойсея* Івана Франка.

Батьківщина 1936 ч. 20 містить віршище довге на двадцять строф ладом Котляревського *Енеїди*. Наводимо хоч не найліпшу, але бодай останню строфу:

Проснувся наш люд закутий
І з ворогом у бій лютий
Пішов сміло — без принук,
Щоб здобути Волю-право,
І пімститися криваво
За насилля стільки мук.

А у відповідях редакції написано до того автора: „Дякуємо за прислане. Просимо не забувати за нас на будуче. Ми воліли б речі трішки коротші. Привіт!“

І дивно стає, коли згадаємо, що в тій же редакції співпрацює поет і письменник Олесь Бабій...

Треба до повноти згадати паризький журнал *Вільне Козацтво* = *Вольное Козачество* 1936 ч. 199, де славних прадідів правнук-графоман кобзарить:

А виж самі нове ярмо
На шию наділи:
Свій народ і край веселий
Знов занапалили..
Не кляніть же свою долю,
А краще покайтесь
Та усі гуртом до бою
Добре об'єднайтесь!

Все висше цитоване було на теми громадсько-тромта-

драцькі. Але треба щось згадати і з „чистої поезії“, хоч не про „сині бози і конвалії білі“ але

Що се любов? Я сам не знаю..
Спитай в ночі у срібних зір,
Весною вслухайсь в шелест гаю
Вдивися в даль високих гір..
Спитай у чайки, що голосить,
Спитай у хмар, що сльози ллють
Піди на скошені пакоси,
Що раз останній росу пють...

і спитай редактора і письменника Вол. Островського, чи сей твір, що він помістив у своїм *Наш Світ* 1936 ч. 6 так розчулив його, як мене розсмішив?

Як айстри завітнуть рядками,
Розіллється запах метьоли,
Не вернусь, до тебе, кохана,
Ніколи не вернусь, ніколи,
Як запах вечірній метьоли..
Як ночі блакитні обіймуть
Левкої задумані, любі,
Забуду тебе — і не вернуть
Ті наші „вечірні“ голубі,
Як айстри завітнуть рядками.

(*Наш Світ* 1936 ч. 1) Дарма, що матіолі (не метьоли) цвітуть літом, а айстри в осені, головна річ: поетична за-пашність.

Тамже зворушив мене молодий поет, що „немов та іскра серед гною“, демонічно вигукує:

Ось тут закутий життям
Серед прокльонів, тьми важкої,
На тлі безрадности, я сам
Немов та іскра серед гною,
Іду крізь калюжаві дні
В своє майбутнє і незнане
І серце рветься у мені
Кудись блудне, окаянне!
Вся дійсність — звій пекольних мук
Життя знівечене до краю.
Куди спровадить хижа путь, —
І що знайду у ній, — не знаю.
Дарма! Піду! Нехай і смерть
Мене затопче по дорозі.
Покищо жити, жити вщерть!
Ідти на зустріч перемозі!

Закутому, серед прокльонів, важкої тьми, серед безрадности, гною, калюжавих днів, серед звою пекольних мук... тому дивному „поетові“ хочеться — всупереч всякій льогіці! — жити! Оправданням може хіба бути його „блудне і окаянне серце“, але як оправдати редактора?..

Часто деклямований і загально відомий клясичний вірш О. Олесея *Яка краса відродження країни* своїм початком так припав до вподоби одному віршоплетови, що безжурно й собі починає (*Шлях Молоді* 1938 ч. 1-2):

Яка краса! Христос родився
В повітрі тихім вдарив дзвін...
І весь народ звеселився

Це дзвонить Він, це дзвонить Він...
 Земля встає, вогні блиснули,
 І люди в церкву потяглись,
 „Христос раждається“ — почули
 І радуватись почались.
 І ми друзі веселімся,
 Встаньмо (?) спільно в один гурт
 І згадаймо добрим словом
 Тих, що впали біля Крут.

Варта булоб знати, якто собі редакційна Колегія представляє тих людей що „потяглись в церкву“? Бо в автора поплуталися О. Олеся краса, з тичинівськими дзвонами, звеселилися колядками, стали в один гурт кооперативно і він закінчив, мабуть конечним finish-ом — патріотичним шурум-бурум.

Але, пане редактор, „добрим словом“ ви можете згадати небіжку бабу Палажку, що бачила, як ви за стодолюю цілувалися з Марусею і не сказала того ані Катрусі, ані Ганусі. „Добрим словом“ можете згадати тітку Параску за те, що стягла вас в своїм садку з яблуні і не поскаржилася вашому татові. Але згадати Крути „добрим словом“ — замало і невідповідно.

Самоосвітник в *Спробах Молодих* 1938 ч. І більше місяця присвячує прозі. З неї можна перекоонатися наскільки Василь Стефаник просяк в як найширші круги і як вони його упростили.

Обидва діди лапаються — цілуються, так по старосвітськи, і плачуть чомусь, довго плачуть. Може за молодими літами, що вже ніколи не вернуться?

Потім стіни за дідом плачуть і інші несамовиті річі діються.

Потім дід лапав своїх внуків, цілував, голосно плакав, а сльози на лиці висихали гейби рання роса на сонці. Підходив до стін і цілував їх.

Така собі *Дідова хатина*. А тамже є *Старий рибалка*, що розмовляє:

— Земленько сьвіта. Прийми його, щиро прийми мого сина. Він тебе любив, ходив коло тебе, як мати коло дитини. Прийми його землянько, він тебе любив і за тебе згинув... — Очі заплили сльозами. Не бачив води, не чув, що вудкою шарпає риба. Старий Панько плакав глибоким, безгучним риданням...

Сльози і поділунки се также доконечні причадали графоманів. Але головне зміст повинен бути зворушливий і повчальний. Взірцеве оповідання під тим оглядом *Безбатьченко* (Скільки варта сам титул!) в *Укр. Вістлях* ч. 32 с.р. Хоч сядь і плач з радости, що все так гарно складається в життю. Звичайнож в таких „спробах“ хитро-мудрі молоді автори (бажаючи бути друкованими) пишуть оповідання з деяким трафаретом: „ходжу, нуджу, світом блуджу“ або „змарнів я, зчорнів я“ аж раптом „завитала до мене“ часопись такато і такато (ся в якій друкують оповідання) і я „наново на світ народився“ і ви друзі (дуже тепер ходке слово) ходить гуртом або згуртуйтеся, бо се конечне тепер. Але відносно творців-письменників то давнійше вони ходили одинцем, незрозумілі товпою, але шановані нею, бо вона відчувала, що стоять понад нею.

В тімже *Самоосвітнику* видруковано:

Коли ми поляжем на полі,
А ворог по наших кістках,
Зруйнує тебе, рідний краю,
Наступники прийдуть по нас...

Чи се не здається вам знайоме хоч і мідно перекручене? Не треба нам таких пророцтв і не треба обіцянок. Але редактори *Самоосвітника* гадають, що вони вирощують нові таланти, а не звичайних графоманів.

Здається всі письменні знають або може вміють на пап'ять Воробкевича *Мово рідна, слово рідне*. Але що робити, коли редакційна колегія (*Шлях Молоді* 1936 ч. 6) воліє, як хтось нездарно пляг'ює:

Рідну мову всі шануйте
Всюди нею говоріть,
Не гордіть ся словом рідним
Се є наш найкращий цвіт.

Чому не маємо гордитися словом рідним, коли се наш найкращий цвіт? Автор впрост не розрізняє гордитися і гордити чимсь, в розумінню погорджувати, але редактор мігби розрізняти.

Рідне слово, рідна пісня
Хай лунає скрізь та всюди,
Хай пливе у світ широкий
Де живуть українські люди.

Колись Вол. Самійленко писав:

Наша славна Україна,
Наше щастя і наш рай.
Чи на світі є країна
Ще миліша за наш край.
І щасливі й злі години
Ми для неї живемо.
В Україні й для Вкраїни
Будем жити й померемо.

Колижбо редакційна колегія (*Шлях Молоді* 1937 ч. 22/38) клясичних взірців не визнає (варта звернути увагу на умисну простоту форми і поетицьких засобів у Самійленка та на закінчення: не лише жити, але й вмерти для рідного краю). І тому в погоні за новими поетичними талантами редакція друкує (наводимо з шести строф три):

- 1 Нема, друзі, на сім світі
Кращої ідеї,
Як любити Батьківщину
І жити для Неї.
- 3 Бо у світі чи знайдеться
Краща десь країна
Для нас, друзі, то найкраща
Рідна Батьківщина.
- 6 Ні тих пісень, ні вишивок
Чужинець не знає,
Тої слави козацької
Теж ніхто не має.

❧ ❧ „Рідна“ Батьківщина (з наголосом на йна, щоб римувалося до „країна“) хоч писана з великої букви, а може саме тому, се непростимий вульгаризм, якому „мятежний“ Хвильо-

вий дав назву „просвітянство“, (бо хіба може бути „нерідна“ батьківщина?). Поза тим вірш нездарно зложений, де думки відірвані, незв'язані а остання строфка зовсім не найсильніша, що в кожній поезії доконечне. Тай твердження, що чужинець наших пісень або вишивок не знає, перестарілося. Треба тільки послухати радіо або піти на якусь виставу домашнього промислу, а там можна переконатися, що не лише знає, але і використовує для себе... Але, вертаючи до теми, треба ствердити, що редакційна колегія любить „масло масляне“, „горох з капустою“ і „коломийки“.

Наведений останній вірш носить характеристичний наголовок: *Прекрасна Батьківщина*. Чому ж не може якийсь віршороб так назвати свого „твору“, коли лявреат т-ва письменників і журналістів Юрій Косач одну зі своїх книжок назвав *Чарівна Україна*, а большевики кинули недавно гасло *Квітуча Україна*, під яким задумують пропагувати, мандрівними виставами свої „осягнення“.

У всіх трох випадках маємо до діла із зловживанням того самого гатунку, що є впливом хоробливої рекламовості наших часів. Мих. Рудницький давав в *Ділі* в ряді фейлетонів поради молодим письменникам і там (а може деінде) заявив, що зручний наголовок книжки рішає часто про успіх твору. І давав докази, як розходилися залежані у видавців книжки, коли їх пустили на ринок під іншими титулами. А я скажу, що М. Рудницький тільки до половини має рацію. Зручний наголовок добра річ. Але коли якийсь автор дасть підряд кілька бездарних книжок під притягаючими наголовками, то врешті його книжки перестануть йти, хочби наголовки були фрапуючі. Бо се стара правда, що людей дурити можна тільки до часу, доки не пробудиться їх критичний розум і не викличе власний осуд (хоч розуміється бувають і такі, яких можна до віку дурити).

Рекляма також добра річ і вже в нас дещо поширена. Кожний має право рекламувати свій „товар“ = виріб а в загальнім значінню таким „товаром“ може бути і книжка і часопись. Добрий товар + добра реклама, се — великий розрост, великий дохід. Але чи дозволено зловживати словом „батьківщина“, „Україна“, тому що воно має притягаючу силу, в рекламних цілях?

Хто *Шлях Молоді* читає
Той про усе знає
Нераз в життю тяжкі злидні
Легко поконе.

В дальших строфках *Шлях Молоді* (1938 ч. 1-2 але подібний твір є і в 1936 ч. 12) „навчає“, потім „поучить нас“, „тобі вкаже“, і так продовж п'ятох чи шістьох строф! Чи се реклама, хоч автори не є членами редакції але посторонними людьми, передплатниками, чи се може трохи самохвальство і чванливість? Або прочитавши в *Самоосвітнику* 1937 ч. 15 Із спроб таке:

— Аж тут ненадіяно зявилося одного вечера щось нового на столі в читальні. Узяв до рук. Перекинув одну і другу картку. В очах блиснув огонь радості...

В його руках було перше число *Самоосвітника*...

До чого треба таку спробу зачислити? До реклями, чи до письменства?

На наших очах повстає „утілітарна (пожиткова?) література“ в поезіях і прозі, не як редакційна реклямова примха, видавця, але як культурно-суспільне явище ширших кругів громадянства. Бож в літературних справах наших щоденників часто пропагують „легку літературу“, (щоб можна було її читати в подорожі, на літницьку при відпочинку і до сну) без проблемових пертурбацій, без трудних, бо нових, стилістичних форм. І багаті письменників йде на стрічу тим бажанням, по лінії найменшого опору, поза правдивою творчою мукою, поза мистецтвом.

Треба поправді і безсторонно згадати, що правзірцем самореклям є листи співробітниць і передплатниць, які залюбки вміщає з нагоди свят, ювілеїв, Нового Року ітд. редакція *Жіночої Долі*. Правда редакторка, обізнана зі всіми арканами друкованого слова, містить листи співробітниць з більше або менше грімкими іменами з відповідною виміною компліментами, немов промовляючи: „Подивіться яка моя газетка цяця і які в неї цяця прихильники!“ Але всеж на листах заокеанських передплатниць ще ліпше виходить, бо до них звичайно долучено „на пресфонд“ кілька доларів. І вовк ситий, і коза ціла: передплатниці-дописувачі написали про свої сходи, концерт, вечериці, „сюр-прайз парті“ з нагоди іменин або уродин голови чи якоїсь іншої членки їх т-ва, а щоби та праця не пішла на марно зібрали долари і як висше. Але редакторка *Жіночої Долі* знає світ, знає людей і людські слабости і ставиться до них реально.

Так само отці ЧСВВ, що видають в Жовкві *Місіонар*, добрі проповідники і сповідники, знамениті знавці і виховники людського кодла містять фотографії з місій, брауств ітд. за попередною присилкою грошей на кошта кліші. Знають світ і людей!

Також провід гітлерівської молоді скоро зорієнтувався, що серед ширших кругів тої молоді поширюється безплідне графоманство. Інститут дослідів над німецьким письменством ствердив, що на загальну скількість 4500 рукописів надруковано ледви 50, а графоманських вичинів є 99⁰/₀. Аби не втопитися в повені рукописів уряд мусів установити оплату за читання надісланих рукописів. (*Новий Час* ч. 25).

Шлях Молоді і Каменярі даром містять в кождім числі бодай одну фотографію якоїсь групи своїх прихильників, а *Самоосвітник* презентує цілі галерії (ділить їх на „чоти“) моторних парубків у вишиванках і під краваткою, своїх прихильників, звичайно рівночасно дописувачів, „поетів“ і „письменни-

ків". Чванливість і самолюбство збирають тут жнива. Ну і рекляма є! Але якого роду?

Що тут дивуватися молодечим реклямовим витворам, коли наші три щоденники, що кождий видає власну бібліотеку, на твори видруковані своєюж бібліотекою вміщає (розуміється прихильні) оцінки. При чому звичайно сі рецензії уміщені в бібліографії, пише і часто навіть підписує той сам редактор, що редагує сю бібліотеку. *Життя і Знання і Рідна Школа* також завжди містять рецензії на видання *Просвіти* чи то *Рідної Школи* але там, здається, редактори бодай не ті самі, лише видавець той сам.

Самих себе реклямувати треба і можна. Самих себе оцінювати і хвалити не пристойно. Деж почуття міри і такту?

Самоосвітник, що його видає та сама *Дешева Книжка*, яка видала й *Словник*, дуже багато сторінок присвячує листуванню. Цікаво звернути увагу, що ті самі імена стрічаються також в переписці, яку веде *Шлях Молоді* і се потверджує, що графомани можуть любити писати листи. *Каменярі* в однім місци зовсім слушно обурюються, що видрукували щось, що хтось відписав з котрогось календаря. Буває.

Відокремленим графоманським явищем є місячник на три аркуші друку *Вість*, що появився недавно. Все тут від початку до кінця писане одною і тою самою особою. Видавець, редактор і „творець“ се одна особа. Зацітую дещо з повісти *Герой без імени*, де автор Олександр Кондратчук оповідає, як шлях трафив вдову Віру Зубиху.

Видовище, що створилося в хаті з криком Василя навело на Надію і Настю, які вбігли в хату, страх і розгубленість. Вбігли в хату, вони остовпіли. Думка в них розгубилася. Голів своїх вони не стали чути. Вони були приголомшені видовищем і криком Василя.

...Лише доносилося до ушей невловиме шепотіння двох уст. Вони плывло з них мертвим і нерухомим плесом ріки...

...Здавалося, що шепотіння притягнуло в свій дух людську душу, цей дух несе її за душею Віри.

Лямент над помершим се не видовище, решту годі зрозуміти. Потім описує автор подрібно, як мертву спорядили і положили в труну хоч не знати звідки вона взялася. Потім приходять люди молитися. Дивно, як автор відзначає всякі дрібниці вбрання:

Чоботи її були з тоненькими носами, добре вичищені й вилискували напроти світла. Холяви були зморщені правильним восьмикутником і мило було дивитися на вигляд цієї старої жінки.

...Сорочка була біла. Широкі рукави з вишиваними менькетами звисали гарно понад руки. Сорочка в поясі торчалась різнобарвного пояса, що з обох боків звисав гарними кінцями. Пояс підперезував білі як сонце штани.

...І так помалу неначе столітній дуб почала вивертатися з корінням мирність у душах чоловіків. Але вона сама не виверталася. Чоловіки всіма силами своєї душі мусіли її вивертати. Їм не хотілося її вивертати; їм не хотілося з нею прощатись, бо то була мирність...

...бо мечем вирізав мене з моєї землі, — вирізав мене з вашої землі. А вирізав мене, — то вирізав вас, вирізав вашу правду. А ви —

це ж ваші діти. Ваша душа — це їх душа. Як ворог вирізав із вашої землі вашу душу то виріже з вашої землі й душу Ваших дітей. О горе! Він їх серце виріже. Він виріже з вашої землі дітей Ваших, щоб...

В шості друкованих рядках приходить дев'ять рази слово „вирізати“. В іншому місці таким вивертасовим словом стає „меч“. Автор ним крутить, як пес хвостом. Але пес стоїть висше, бо махає хвостом з радости або відганяючи мухи, а автор без всякого глузду. На 20-ій сторінці мотлошить автор „московську душу“: в сорокдев'ять стрічках вживає того слова 12 разів а її заміників „вона“ — 23 рази, „її“ — 17 разів, „неї“ — один раз, всього разом 53 рази. Поминувши кошмарний „письменницький“ стиль автора особливо вражає дивна забріханість: семилітню дитину ніхто на селі на руках не носить; коли хтось нагло помер, ніхто, що зараз приходить, не мав часу вистроюватися; не може бути „одного молодця у вичищених чоботях і в приличному селянському вбранню“, бо всі на селі добре знаються і зналиб, що то за парубок, (як виглядає неприличне селянське вбрання?), або що то за „один чоловік“, що має „білі як сонце штани“.

Але письменницька забріханість се не таке рідке явище. Богато з попередньо зацітованого може бути потверджуючим доказом. Чи не дивно, коли *Каменярі* ч. 1 с. р. друкують:

Ген під лісом, коли вечеріло,
Коли перші вже світили зорі,
Там дівчатко на лаві хореньке
На Свят-Вечір братчика просило:
— Глянь, Андрійку, за вікном у лісі
Ялинок багато, що й не злічиш...
Чом, Андрійку, у ліс той не підеш —
Хоч одну з них не зірвеш Орисі?

Що за хвороба „на лаві“ і щожто за радикальний великан, що зриватиме ялинки немов незабудки? Але по трох строфах знайшовся вихід з тяжкої ситуації:

Ген під лісом в удовиній хаті
Де ялинки, ні куті не було —
Там Орисі ялинки на шибі
Мороз лютий малював крислаті.

Ялинка вправді не побутова річ, але чутлива, поетична і тому з'явилася як радикальна декорація. В тім самім числі *Каменярів* видрукований, хоч того не зазначено, переклад з німецького. Наводжу тут повністю.

Пісня капіталістичної преси

Я ненажера, пажера,
Що все проглитає,
День стає, день минає
Від світанку до вечора
Кричу, плюю і кінця тому не має,
Аж до неба воняє
Пишу про все, що вам любо...
Очевидно, що за платню грубу! —
З усіх рядків від політичного запалу аж пахнуть...
А між рядками від поетичного аж кишать...
З рядків, між рядками, над рядками

Кричу за передплатниками.
 На діліж найкрасше мені з анонсіками.
 Може вам якусь малу війноньку?
 Національні гордощі? Пісню про рідну сторононьку?
 Все, що вам любо зараз замовляю..
 Опис любовних мордів? Тих кілька в запасі маю.
 Кожду брехню — і нехай вона буде підла дуже —
 Я її в голову всіх дурнів впхаю — друже!
 Бо я дівка продажна,
 Що до всього відважна,
 Що на вулиці стоїть
 І за покупцем кричить,
 Що на цілий світ плює
 Про мене нехай зогніе..

Що радикали відносно „національних гордощів“ і „рідної сторононьки“ погоджуються з яскраво большевицькою тенденцією авторки се не новина, хоч досить неперекладних віршів їх власних дописувачів патріотизмом не гребують. Трудно, ходка річ! Щождо „поетичности“ то ялинка доказує, що вони і проти і за. *Каменярі* хвалилися нераз, що „Бій за каменярьську пресу кипить“ (1936 ч. 1), взивали поширювати її, а тим самим число передплатників, 15-ий листопад був днем їх каменярьської преси. Чомуж така нараз погорда до капіталістичної (де в нас капіталісти?) преси, що вона „кричить за передплатниками“. А за ким має кричати? Таж радикали те саме роблять. Так само в них не найгірше з „анонсіками“, бо кожді *Каменярі* мають їх повну, набиту велику сторінку. Або нащо таке писати (1935 ч. 4):

Біда і сміток в працюючім народі —
 Здається, що на краще надії не існує,
 Що ситим може бути лише магнат і злодій,
 Що правди вже не буде і зло затріюмфує.

За редакцію відповідає др. К. Коберський то нехай скаже сам, чи він магнат чи злодій? А може той „неситий“, що „не виоре на дні моря поля“? А може урядники РСУК голодують? А може не правують? Може се „лінохуючий народ“?

Не лежить в моїх намірах спроваджувати редакцію *Каменярів*, ані нікого іншого, на добру дорогу, але хочу ствердити, що сіє демагогію і забріханість і тому збирає відповідні плоди.

Під наголовком *Хочу бути письменником дає Самоосвітник* рецепту, яку мушу навести:

Такі думки і нитки думок, „що не дають спати“, що інтригують і непокоять людину в день і в ночі, тривожать її, як перелетних птиць, що під осінь неспокійно збираються в гурт, пробують крил і рвуться кудись... — це є справжні письменники... — той що пише із внутрішнього примусу. — „Що треба мати вроджений талант письменницький. — „Письменники творять передову стежу... — говорять до душі. — Форму вислову повинен кожний знайти для себе сам осібно, власну... Автор, форма, зміст —

Сей трафарет настільки правдивий, наскільки фальшивий. В кождім разі невистарчаючий. Автор, хоч пише з внутрішнього примусу, навіть з вродженим талантом і таланом (долею, обставинами), навіть вчений і читаний без влас-

ної особистості і світогляду — не буде письменником. Зміст хоч говорить до душі, хоч новий, хоч цікавий, коли не зачеркає якоїсь життєвої проблеми людини — не дасть архітвору. Ф о р м а, не лише вислову, але й будови дії, хочби була осібно, власна, навіть нова, — як буде штучна, забріхана — ніякого читача не переконає.

Коли молодь любить писати, ліпше спрямовувати її, щоб записувала народні обряди, пісні, звичаї (*Життя і Знання* нераз такі описи друкує), або перекази та легенди різних місцевостей (*Наш Лемко і Народня Справа* вміщали деякі дуже цікаві), або спомини з війни тих, що самі вміють оповісти, але не вміють записати (*Літопись Червоної Калини* вже такий спомин вмістила, але написаний хибно і непотрібно в нарічю), навіть сам тільки спис назв осель, різних частин села, піль, лісів може вказувати на історичні пам'ятки (*Наша Батьківщина* дає цікавий такий матеріал). Все те ліпше ніж друковані бездарні переспіви Шевченка, Франка, Самійленка, Олеся, Стефаника чи інших.

Редактори не повинні культивувати графоманів. Повинні стояти на сторожі доброї слави нашого письменства і не дозволити, щоб воно провінціалізувалося, спростачувалося і примітивізувалося.

Ілько Бут

Геніяльний підбрехач

Коли йде мова про щось геніяльне, то кождий мудріший читач повинен догадатися, що се мова про Сталіна.

Комсомолец Іван Іванов заплутався в питаннях генеральної лінії партії. Його гризло сумління і він звернувся за поясненнями до «самого любимого вождя». І ось — у формі відповіді на «недоуменія» Івана Іванова — умістив в «Правді» своє нове політичне експозе Йосиф Сталін.

Він сказав: щоби забезпечити ССРСР перед тим, щоби він не дістав в шкіру (забезпечити проти інтервенції), треба затіснити яко-мога вузше нитки, що лучать між собою — ССРСР та «міжнародний пролетаріят». Так затіснити, що — колиб в Європі знайшовся новий Бонапарт, якомуб заманулося наново спалити Москву і вигнати звідтам боярів, щоби тоді всі «дванадесять язиків» Європи відмовили послуху Бонапартові, а послухали Сталіна, обернувши багнеті проти своїхже генералів.

Коротко Сталін заповідає нову пропагандову офензиву в Європі і посилення діяльності комінтерну. В ра-

зачій суперечности з попередними словесними його заявами про «співжиття» з буржуазною Європою, про «людський фронт», про союз з буржуазними групами і пр. Коротко — Сталін в нечувано драстичний спосіб — здезаував всіх своїх приятелів закордоном, всіх своїх «бrehачів», які представляли ССРСР як юсвоенного ведмеда.

Засоромлена чеська преса, засоромлена преса французька... Що се має значити?

На мою думку, оте засоромлення сталінівських «бrehачів» в Європі зайвий раз тільки доказує, що Сталін — дійсно є геніяльний, але — геніяльний підбrehач.

Пригадуєте *Підбrehача* Квітки? Се один з староростів, що мають вихвалювати жениха. Як бrehач каже про парубка:

— Та у його чимало є чого, — то підбrehач зараз і собі впадає:

— Дето чимало?... У його усього є богацько!

А коли староста заявляє, що

— Є і волики...

то обовязком підбrehача зараз справити:

— Та які волики? Таки настоящі воли!

Себто се є обовязок мудрого підбrehача. Але дурний підбrehач, — за теорією Льомброзо — те саме, що геніяльний підбrehач, — не витримує довгого іспиту, збивається з пантелику і продовжує зовсім инакше.

Питається, напр., Хіврина мати, — хтож то є той парубок, що її доньку сватає?

— Ось, коли знаєте, Пархим, — поясняє староста.

— Е, себто той кривий на ногу?

І тут підбrehач збивається з генеральної лінії. Коли бrehач лише делікатно згоджується, що Пархим «трошки хромає», то підбrehач, замість потакнути, додає:

— Де то хрома? І не на одну, а він і юбома не здуха ходити!

— Та він щось горілку часто вжива, — питається батько.

— Так, випе по трошки, коли та коли, — каже староста.

Але підбrehач знов своє:

— Та дето вже, коли та коли? Таки по усяк день, і таки не потрошки, а не — поки звалиться!

Виходить скандал.

Такий самий, як тепер зі Сталіном. Бо й справді, яку справу не візьмемо. Наприклад справу армії:

— Ну, а як там червона армія? Чи нема, часом, серед командного складу невідповідних елементів? — питалися дипломатично європейські Хіврі.

А Сталін плюсь у відповідь:

— Та які там невідповідні елементи? Геть чисто всі зрадники і запроданці, що тільки кулю їм в лоб, як тому Тугачевському!

— Ну, а транспорт? Чи нема часом невишколених урядників, що щось не все кляпують?

І знову відповідає Сталін:

— Та де там невишколені? Сама наволоч, самі гітлерівські наймити, що і в сні саботажі роблять та совітський транспорт винищують!

І знову делікатно інформуються європейські Хіврі:

— Ну, але партія, то таки бодай міцно стоїть на ногах? Вже ухилив, по стількох чистках, мабуть немає?

І знов у відповідь бухає Сталін:

— Та які ухили? Всі — навіть старі лєнінці, собачі сини! Всі вони «радіски», назверх червоні, а всередині — білі, тільки й чекають, щоби Романови повернули.

І знову здурнілі Хіврі питаються:

— Ну, але з сепаратизмом, то таки мабуть вже скінчено? Вже повстав таки єдиний совєтський народ? Вже окраїни не думають відділятися?

— Та де не думають? — відказує Сталін — не тільки думають, але таки в найстісніші звязки з буржуазією закордонною вступили, щоби відірватися від ССРСР. І то навіть найбільші, мною призначені достойники окремих совєтських республік. Особливо на Україні — всі закаптурені Бутенки! Всі жовто-блакитні сепаратисти! Академія Наук, совкіно, часописі, література — все в їх руках, отсих клятих мазепинців...

І нарешті останнє питання збентеженої Хіврі:

— Ну, а те, що ви говорили Рой Говарду в березні 1936, що ви не займаєтеся «експортом революційних ідей»? Що «чутки» про роботу Комінтерну в Європі — нісенітниця, — виж се підтримуєте й досі?

— Бодай з Європою, то таки папаша Літвінов налагодив якісь відносини? І в Союз Народів увійшли Совіти, і мир з соціалдемократією, і поправні відносини з французьким генеральним штабом заключили, все *comme il faut*? Росія вступає, як чинник стабілізаційний в європейську політику?

— Та де стабілізаційний? — відповідає Іванову — пардон — Європі Сталін. — Перевернути до гори ногами хочемо ми ту вашу Європу разом з французьким штабом та іншими буржуями. Європа? Плювать ми на неї хотіли і розтерти — ось що таке ваша Європа!

Розуміємо, що метода «троянського коня» дістала в лоб; що в Еспанії кепсько; що у Франції нема революції, що професійні союзи робітничі дали комуні коша. Розуміємо, що мусить Сталін злодіями представляти своїх парубча-

ків — бо на когоч вина звалити за невдалий експеримент? Але європейські Хіврі аж мліють від жаху, особливо у Празі і в Парижі.

Ломлять руки. Деж той парубок моторний, якого їм розмальовували в пишних барвах колись Герію, Жіди і жиди? Хто буде з ним «заручатися», хто ручки подасть, коли він і кривий і сліпий, а як запе, то не аж поки не звалиться?

Серед Хіврь — переполох, якто кажуть, паніка. А все через того геніяльного підбрехача Сталіна, що знівечив цілу тонку роботу Літвінових, Димітрових, Майських, Барбюсів і Торесів...

»Дуже недобре діло брехати — кінчить своє оповідання моралізатор Кітка. — Брехнею, кажуть люди, світ перейдеш, та назад не вернешся... Хоч ти на півпальця збрешеш, а лиха наробиш на весь вік».

Але мораль казки про нашого геніяльного підбрехача — інша. Хтось сказав, що кождий режим мусить триматися тої засади, завдяки якій прийшов на світ. Большевицький режим — зродила брехня. Тою брехнею — як вовк в бабусинім очіпку — тримався він. Але Сталін — нагло почав говорити правду. Щось на нього найшло. Перестав брехати. Отверто підбрехнув, що советський режим — згнів, що червона армія — пса варта, що урядники — самі злодії, і що політика Димітрова, людového фронту і троянського коня — лише облуда, лише бабусин очіпок. Клацнув вовчими зубами і огидну вовчу пащеку роззявив.

Те все підтверджує наш здогад — висказаний в одній з попередніх статей *Вістника* — про сумнівну геніяльність Сталіна. Коли відслонити свої карти ворогам; коли влєкшити їм гру — є геніяльність, то безперечно Сталін геніяльний. Коли позражувати своїх приятелів і дезавувати сторонників — є геніяльність, то Сталін геніяльний. Колиж все те називається інакше, — означенням діяметральнo протилежним до геніяльности, то — чим тоді є Сталін?

Геніяльним шарлятаном, якому в найбільш критичну хвилину не дописують нерви і несподівано висипаються з рукава фальшиві аси...

Тоді наступає момент, коли геніяльного шахрая — поменьший або більший турбації — викидають зі салі сходами вділ.

Думаємо, що ся хвилина для геніяльного диктатора шостої частини земного суходолу зближається.

І то семимилевими кроками.

Devius

„Аншлюс” і мафія

Oui ou non, y-a-t-il un équilibre européen?
(так чи ні, існує ще європейська рівновага,
чи її нема?)

Le Figaro W. D'Ormesson

Останній удар Гітлера виправдує цілком розпачливий запит Д'Ормессона. Має рацію і *Manchester Guardian* що «Європа знову простує назустріч невідомому». Тимбільше, що той «аншлюс» на рати, мабуть удасться, коли вже не удався. І хтоб мав йому противитися? Не сталінівська Росія, яка боїться власної тіні. Не Франція, безрадна в закордонній політиці вже через саму присутність в кабінеті Блюма з його дорадниками — Торесом і Жуго, які дезорганізують незнати яку сильну державу. По заявах же Англії — в парляменті і в пресі — видно, що вона умиває руки. Зрештою їй може вже і не так не на руку, що Італія дістане на карк разом з спільною границею з Німеччиною — «собирателя німецьких земель», який мабуть ще не забув про шмат німецького Тіроля, яким Італія «заокруглила» свої границі по війні. Самаж Італія — з огляду на «союз» з Берліном і напруження з Лондоном, — сидить тихо. Сидить тихо і Югославія, якій мабуть вигідніше мати в сусідстві дві — може колись ривальки — великі держави, аніж — як досі — одну. Крім того гітлерівська Австрія стратить всяку атракцію і для кроатів, бодай таку, якуб мала для них Австрія з Габсбургами...

Але «гладкість» переведення перших кроків до «аншлюсу» свідчить дійсно про захитання європейської рівноваги.

Скільки було давнійше галасу сприводу наприклад такої Крети, яку одним наскоком захопив був грецький полковник Васос в 1897 році. Дійшло тоді аж до греко-турецької війни. А скільки крові поллялося і дипломатичних штукоч ужилося задля — половини марного Сахаліна в 1905 році! Скільки трагічних непорозумінь задля Добруджі перед великою війною чи сприводу так званого «дурацького питання» (про порт в Дураццо)! І оскількиж гладше і спокійніше dokonуються в наші часи річи далеко важнійші і грізнійші. Тепер можна зайняти цілу імперію, як Абісінію, можна забрати половину Китаю, цілу Зовнішню Монголію, і як показав останній крок Гітлера — Австрію, навіть без особливих ляментаций покривджених.

А що за тим прийде? Французькі часописи особливо драматизують „rendez-vous“ Гітлер-Шушніг, і вже говорять про нову Садову, по якій — так як по 1866 році — прийде другий Седан. Дійсно є причина кричати: »деж європейська рівновага, чи вона є, чи її нема?«

І се — перший вислід »аншлюсового« потягнення. Воно показує, що в Європі ще багато різних річей можна робити з одного дня на другий, що говорити про стабілізацію відносин в ній, про рівновагу — що найменше передчасно.

Другий вислід того потягнення — се те, що воно багатом відслонило несподівану для них слабкість Росії, Через „rendez-vous“ в Берхтесгаден стратила Росія один дуже вигідний обсерваційний — а може і пропагандовий центр в самім осередку Європи — Відень. Положення, в яким тепер опиняється Чехія — дозволяє припускати, що незабаром стратить советська Росія і позицію, яку займала в Празі. А відомо, що се була за позиція...

Противник — і який противник! — займає одне, страшенно важливе для Сталіна поле на совітсько-фашистській шахівниці (Відень), а друге — загрожує так, що ледви чи якась сталінівська »фігура« відважиться там міцно загіздитися. І Росія — не реагує... Чи се не доводить таке жахливе ослаблення Росії, якого не відслонила свого часу навіть капітуляція СССР перед Японією в Манджурії?

Але що гірше для СССР. Посунення Гітлера відслонює не лише воєнну слабкість СССР, але й повну нездарність його дипломатії, колись досить зручної. Таж посунення Гітлера знову насторожило Європу проти Німеччини! Таж воно знову впровадило в стан переполоху не одного буржуа у Франції (типу Геріо), в стан, близький тому, коли — Франція кинулася в обійми большевицької Москви і заключила з нею союз! Розстріл Тугачевського і інших генералів, вилляв зимний туш на голову непочитальних радикалів знад Сени. Сторонники франко-російського союзу були скомпромітовані. В такий момент, Сталін повиненби був вхопитися обома руками за несподівану нагоду відігратися, що дав йому Гітлер, і повинен був знов натягати на себе шкіру невинного ягнятка перед загроженою »тевтонським фурором« Францією, затіснити нитки, що вже рвалися, з єдиним своїм сильним прихильником в Європі! Замість того — прийшла »розмова« диктатора з якимсь Івановом, яка остаточно мабуть викреслила СССР з ряду контрагентів якої то не булоб європейської держави.

Нам важний не сам сей факт, воєнно-політичного ослаблення Росії та її дипломатичної нездарности. Лише обставина, що європейські кабінети вже починають здавати собі справу, що Росію розідає страшний внутрішній

пістряк, який обезвладнює її на кождім полі, який мабуть незабаром доведе до розкладу імперії.

Так, посередно, «аншлюс» поставив знову на порядок дня питання розпаду Росії, а тим самим і питання України.

Україна знову в моді. До неї признався вже Бутенко. Довголітний московський кореспондент *Neue Freie Presse*, Басехес, симпатик большевізму, нагло присилає оригінальну допись до «Діла». Навіть краківський «ІКЦ» проливає крокодилячі сльози над долею гнобленої України під СРСР, а з ним і інші крокодили. Повстають нові пресові бюра. Українці, що підписали колись Берестейський мир, щоби — деякі з них — потім піти на службу большевиків, нагло пригадали собі, що вони «націоналісти». Заметушилися різні емігрантські угруповання, «гетьманич» відвідав Америку. Многі пригадали своє міністерське минуле.

Як завше в таких випадках, коли країна переживає кризу режиму, як у випадку Еспанії, Австрії, чи Франції — так і у випадку російсько-большевицьким, — активізувалися різні мафії, щоби — заздалегідь змобілізувавшись, — не пасти задних і завчасу збігтися на забаву.

Від «аншлюсу» до порушеної рівноваги в Європі, від сеї — до ослаблення СРСР і — до України, від України — до мафій. В нас викливають мафії. Легковажать їх, заінтересовані — висмівають нібито «легковірних», які — як наші бабусі у «вольтеріянство» — вірять в масонерію. Тим не менше, існування сих мафій факт. Особливо панюшаться вони у Франції і там найкраще можна пізнати їх діяльність і способи їх «роботи». Сене сеї роботи — підчинити Францію чужим агентурам або не дати їй вирватися зпід їх впливу...

Афера Габрієля Сіветона, посла від Парижу в 1902 році, який виступив з ревелациями в справі Дрейфуса і в справі военного міністра ген. Андре, фактотума масонерії. Вражіння від ревелаций Сіветона було величезне. Його мусіли позвати до суду. Але — напередодні розправи — точно, напередодні розправи, 3 грудня 1904 року, Сіветона знайшли мертвого в його кабінеті, зачадженого. Влада ствердила «самогубство». Кілька літ пізніше, по війні, один інспектор Сюрете Женераль, Франсуа Моріс, вмираючи в однім німецьким шпиталі, визнав, що він замордував Сіветона на приказ масонської ложі «Великого Сходу». Той сам Доде, звідки я беру ці відомости, оповідає про замордовання в Парижі приятеля Мусоліні і його найблизшого співробітника Бонсервіці. Дальше оповідає Доде про замордовання Петлюри, при чім цитує — по оправданні Шварцбарта — слова міністра справедливости Кольра: «як ви хочете, щоби я міг дбати про тріумф справедливости, коли поліція не в моїх руках!» Потім

прийшло замордовання президента Думера і сербського короля Александра¹⁾, судії Аляберта Пренса, який готов був викрити цілу аферу Ставіського.

Потім прийшло ще «самогубство» міністра Саянгро, одного з «фартушковців», але якого компромітація могла потягти — як компромітація Ставіського — за собою неприємності для цілої мафії. Те саме відбулося в Бельгії — з наглою смертю бельгійського Ставіського, теж українського жида і приятеля соціалістів Бармата, а по нім — наступила ціла серія «нешасних випадків» високих ліберальних достойників, заплутаних в аферу Бармата і Національного Банку Бельгії. І знову — мимо старань Дегреля — афера затихла, ушухла, затоплена в крові і містеріях, за якими знову криється таємна рука мафії.

Часом — буває убійство, часом — «самогубство», іноді знову неперебірлива в засобах кампанія наклепів. Але ціль одна — Франція не сміє вирватися з пазурів «фартушківців», яких гаслом є свобода, справедливість і рівність, але яких метою є боротьба з національною Францією та пановання анонімових комітетів, економічний і політичний визиск великого народу інтернаціональною бандою.

Розпад російської імперії! Унезалежнення України, величезної країни, рівної простором і числом людности Франції, на страшно важнім історичнім шляху! Щоби інтернаціональна банда не розуміла цього?! Щоби вона не думала накласти на ту країну свою лапу, як наложила її на Францію, на Іспанію?! Думати так, значить недоцінювати політичний розум «фартушківців» та їх приятелів, ані їх апетитів.

Колись писав Роман Дмовський в українській справі одну цікаву річ. Не належимо до тих, що подивляють його пророчий хист. Саме *Вістник* згл. *ЛНВістник* не раз піддавав критиці погляди Дмовського на різні справи, в тім числі і на українську. Але є в тих його поглядах одне цікаве спостереження. Він пише, що колиб повсталася самостійна Україна, то тоді «відірвана від Росії та сформована, як незалежна держава, вона сталаб збіговищем аферистів цілого світа, яким нині дуже тісно у власних країнах, збіговищем капіталістів і тих, що шукають капіталу, організаторів промислу, техніків і купців, спекулянтів та інтриганів, горлорізів і організаторів всякого роду проституції. Німцям, французам, бельгійцям, італійцям, англійцям і американцям поспішилиби з допомогою місцеві або поблизькі москалі, ..., вірмени, греки, нарешті найчисленніші й найважливіші з усіх жида. Зібраласяб там ціла своєрідна

¹⁾ Léon Daudet — *Panorama de la III-e république nrf.*

Ліга Народів... Всі ті елементи при участі спритніших, більше здібних в інтересі українців, витворилиби провідну верству, еліту країни. Але то булаби особлива еліта, бо хіба ніяка країна не моглаб почванитися такою багатою колекцією міжнародної наволочі²⁾, готової на все: на великі і менші свиньства, від кар'єри Любченка почавши, а передачею большевикам якогось архіву скінчивши...

Ріжниця між Дмовським і нами та, що він переконаний, що тільки такою і може бути новоповсталі Україна (і се в нього доказ, що її не треба відбудовувати), ми — навпаки — уважаємо, що Україна має в собі досить сили, щоби стати на власні ноги без допомоги «міжнародної наволочі». Але — що можливість, про яку говорить Дмовський, не виключена, се факт. Треба читати розкидані то тут, то там ревелаяції про масонську сітку над Україною перед війною і по розгромі Росії. Треба читати напр. спогади шефа французької контррозвідки на Україні, капітана Фо-Па-Біде, про його конспіративну діяльність — на спілку з большевиками — проти української держави. Треба читати спомини представників іншої «міжнародної наволочі», про яких говорить Дмовський, про 1918 рік у Києві. Треба згадати хочби ту «чесну компанію», яка посунула тоді на Україну з Москвщини; яка відплатила за захист молодій державі конспірацією з її найгіршими ворогами. Треба пригадати собі, що Ставіські і Бармати — обидва українські жиди; що колиб політична ситуація, витворена на Україні в 1917-1918 році, показалася тревалішою, вони не потребувалиб емігрувати. Чи не мав Київ в уряді їх співвизнавців, які були навіть послами, щоби в критичну хвилину — на паризькій процесі — сказати — «не знаю тебе»? І чи подібні особистості стратили повагу в українських кругах? Чи в кабінетах республіки української не засідали вже люди, які з масонерією мали дуже багато спільного, але з країною, якої були міністрами — нічого?

Йде мобілізація груп і мафій. Є в нас одна, що виступає під червоним прапором. Яка навіть на домовину свого визначного члена, давнішого заступника міністра закордонних справ, кладе сей прапор, під яким чужа сила розпинала і розпинає досі Україну, кладе його в асисті священників, яких — відколи червоний прапор замавав — ставлять під стінку на Україні, і під спів трічі проклятого «Інтернаціоналу», державного гимну СССР. Є в нас мафія, що йде під тим прапором злочину і крови, виправдуючи масові убійства в Іспанії, називаючи їх «гнівом народнім», приплескуючи «успіхам» мадритців, якими командували Ан-

²⁾ Roman Dmowski — *Kwestja ukraińska* (Gazeta Warszawska 21 VIII 1931)

тонови (ті самі, що брали Київ), удаючи, що про се нічого не знають, і які мабуть не погребувалиб допомогою тих самих Антонових, колиб в Києві треба було зломити зненавиджених фашистів.

Є інші угруповання, які при першій зміні ситуації не завагалисяб піддати країну під крила «єдиної і неділимої Росії», виправдуючи знову сей «тактичний крок» історичною konieczністю.

Чи не наступить для них подібна ситуація знову? І чи не захочуть вони повторити свого тодішнього «тактичного кроку»?

Є ще й інші угруповання. Україна? Певно, Україна, самостійна і так далі! А може федерація? Чому ні! Миж ще з часів кирило-методіївців і Драгоманова — федералісти. Та й Шевченко теж, а від когож маємо вчитися? А Манджу-Ко? Може і Манджу-Ко. Теж добра держава і теж самостійна, навіть свого Пу-І має. А як з Кримом? А що нам Крим! Ми за «самоозначення»! Най кримчаки й собі самовизначаються!

Є різні групи і серед многих з них є закоренілі москвофіли, жидофіли, жиди, масони, манджурці, соціялісти, що відбиратимуть прикази від якогось Блюма чи Адлера. Всіх їх постарається використати та чи инша мафія. Вони зачинають рухатися, щоби — коли вже має над Дніпром повстати незалежна Україна, то щоби бодай точка в точку виглядала так, як Україна Романа Дмовського...

Але коли зявиться група людей, яка скаже: нема нашої згоди на відірвання Криму! Нема нашої згоди на Манджу-ко! Нема нашої згоди на Барматів! Нема згоди на «спекулянтів, інтриганів, горлорізів і організаторів всякого роду проституції», — мафія впадає в шал. Тоді мафія скаженіє (для втаємничених се ніяка несподіванка). Тоді мафія грозить, тоді сипле наклепами, тоді сипле доносами, сипле брехнею, інтригує, плює, очернює, кричить, взагалі робить шалений «там-там» довкола себе, нищучи всіх тих, що не хочуть, щоби Україна виглядала так, як її випроорокував нац.-дем. автор.

„Rendez-vous“ Гітлер-Шушніг відслонило повний брак політичної рівноваги в Європі. Вонож розкрило повну слабкість Росії, її чимраз швидше поступаючий наперед розклад. Се — в свою чергу — заактивізувало українське питання, а разом з тим — заактивізувало горячкову діяльність мафій.

В грядучих подіях ті, що сидять над Дніпром, що будуватимуть наново свою велику країну, мусять мати вірлий зір і міцні пазурі, щоби не стала їх країна новою Еспанією чи Францією, жертвою міжнародної банди пройдисвітів.

Микола Андрусак

Як зловлено Юрка Тютюнника?

Із статті Гліба Лазаревського в *Ділі* (ч. 15) виходить, що Юрко Тютюнник належав до тих придніпрянських реємігрантів, які наївно вірили в можливість співпраці з совітською владою; що виступаючи остро в *Заграві* проти «сміновіховців», він одночасно сам заходився дістати від большевиків помилування.

Сам виїзд Тютюнника на Придніпрянщину створив навіть легенду, що кривдить одного героя-мученика під Базарем — хорунжого Федора Погибу. Колишній хорунжий Каменецької Юнацької Школи С. Яськевич «воскресив» на сторінках *Літопису Червоної Калми* (1936 р. ч. 7—8 стор. 28) тортурованого й убитого під Базарем у 1921 р. кубанця Погибу й написав, начебто він «перейшов до большевиків» та «відіграв якусь роль при переході отамана Тютюнника на Україну». Хто знав особисто ідейного кубанця — молодого старшину в Камянецькій Юнацькій Школі, в того таке твердження викликає здивування; як можна, не перевірюючи джерел інформації, кидати каменем на товариша зброї.

Як большевики заманили й схопили ген. Юрка Тютюнника, довідуємося з оповідання бувшого члена советської дипломатичної місії у Варшаві Г. Беседовського*) та одного бувшого тайного агента ГПУ (*Нравы и работа ГПУ — Изъ разсказовъ секретнаго сотрудника чрезвычайки — Какъ былъ «снятъ» Тютюнникъ? Возрожденіе 16 IX 1926*). В часі, коли оповідач попав на службу большевицької чрезвычайки на Україні, головна її боротьба була спрямована проти українського повстанчого руху. Большевики вважали, що для його ліквідації треба перш усього конче зняти «головки», що перебували за кордоном; без них населення України не зможе продовжувати організованої боротьби проти советського ладу.

ГПУ мало вістки, що більшу діяльність за кордоном проявляє один із ближчих сподвижників Петлюри — Тютюнник. Чекісти викрили, що він має своїх людей на Україні й удержує з ними звязок. ГПУ рішило за всяку ціну заманити Тютюнника на територію СРСР. Москва дуже певно гляділа на можливість виконання сього завдання,

*) Оповідання на сю тему Беседовського подано в передмові до книги Ю. Тютюнника — *Револьюційна Стихія, Квартильний Вістник* 4 ч. 1937.)

але харківські й київські чекісти заявили, що вони дістануть у свої руки Тютюнника, за що їм був приобіцяний орден «червоного прапору».

Справа заманення Тютюнника «розроблялася» цілий рік — від літа 1922 по червень 1923 року.

Почалось від того, що в Києві арештовано післанця Тютюнника — Григорія Павловського. Якийсь час продержано його в льосі і він досить скоро уляг намовам чекістів та прийняв на себе ролю зрадника. З листом від нього поїхав до Тютюнника якийсь Шпаковський, що вже давно став тайним агентом ГПУ. Шпаковський повіз Тютюнникові вістки про існування на Україні тайної організації «Вищої Військової Ради». При чім, як її членів названо чільних українських діячів, з яких частина вже давно була розстріляна большевиками. Лист Павловського не викликав у Тютюнника ніяких підозрінь щодо його зради й між ними наважалося листування. За кордон весь час їдуть нібито представники від повстанців, у дійсности агенти ГПУ...

У висліді листування з Павловським Тютюнник вислав до СССР одного з близьких своїх помічників Петра Стахова, що нелегально перейшов кордон. Недалеко від кордону стрінули його Павловський і тайний агент ГПУ Осадчий. Стахова на автомобілі везуть до Києва; він захоплений тим, що повстанці «обманюють» большевиків, адже він один із повстанських провідників проїздить самоходом до Києва. Там його ведуть спершу на «конспіратівку», де показують йому кількох, перебраних за «повстанців» агентів ГПУ, а на другий день саджають його до льоху. Стахів опирається намовам чекістів, але згодом тортування його в льосі зробило своє: він згоджується зрадити Тютюнника. Під диктатом чекістів пише Стахів з льоху листи до Тютюнника, якого взиває приїхати на Україну, де все готове для повстання. До Румунії, де тоді перебував Тютюнник, їдять разураз агенти ГПУ, що вдають повстанчих післанців.

В червні 1923 р. ГПУ рішило післати за Тютюнником самого Павловського. Відправляючи його до Румунії, чекіст Журіт заявив йому, що слідом за ним їде кількох агентів ГПУ, які його вб'ють, якщо він зрадить большевиків. Павловський повідомляє Тютюнника, що при кордоні чекає на нього відділ повстанців із Стаховом на чолі. Сей відділ складався на ділі з 18-ох агентів ГПУ, серед яких сам оповідач відігравав ролю начальника штабу повстанчого відділу. Чекісти, перебрані за повстанців, в обідраній одежі, обвішані кулеметними стрічками, скривалися два дні в чагарах недалеко кордону. Начальник большевицької прикордонної сторожі знав, хто вони, але большевицьких салдатів поінформовано, що се справжні повстанці.

Настав день переходу Тютюнника. Відділ чекістів роз-

ложився на високому березі Дністра між Жванцем і Гаврилівцями; тільки кількох зійшло вниз до води. По другому боці знають, що на Тютюнника чекає повстанчий відділ. Чекісти лежать, аби не зрадитися, що вони фальшиві повстанці, бо тоді можуть румуни відкрити скорострільний вогонь, від якого трудно буде уйти. З румунського боку приплив човном Павловський, який заявив, що Тютюнник перепливе на сей бік тільки тоді, коли прийде йому назустріч сам Стахів. Чекісти висилають Стахова на румунський бік. За якийсь час вертається човен; на ньому впереді стоїть чоловік з двома бомбами за поясом і з крісом, готовим до стрілу; за ним другий, також узброєний від стіп до голови. Чекісти, що стояли при воді, помагали Тютюнникові йти по склоні горбка. Боялися бомб, яких вибух міг бути для румунів сигналом до стріляння; до того був наказ доставити Тютюнника живим.

Один із чекістів, кат Карло Мукке вдарив Тютюнника по голові держакон револьвера; в тому ж моменті кинулося кількох чекістів на його товариша та звязали його. Неприємного Тютюнника несли кілька верств на руках. Начальник відділу Журіт побоювався дуже того, чи Тютюнник прийде до себе; був сердитий і лаяв чекістів, аджеж орден «червоного прапора» обіцяно йому за живого Тютюнника.

В найблизшому селі взяли чекісти підводи й цінного в'язня доставили до Кам'янця. Звідтам подано телеграму до Харкова й Москви: «Табак продан».

Віра Тютюнника в те, що незабаром прийде час упадку советської влади на Україні, не дозволяла йому самому наложити на себе руку. Зрештою його дуже хутко «злікували»....

М. Л.

З пресового фільму

Наша річева замітка про гетьманську акцію в Америці, викликала, як звичайно, хуліганську лайку в *Новій Зорі* (ч. 10 с. м.). Такі слова, як «наддніпрянський головотяп з *Вістника*», «стеновий ординець» — що свідчать про жахливий упадок культурного рівня тої католицької часописі під редагуванням О. Назарука, — уживаються і в сій останній замітці. Окрім ординарної лайки, якої мігби позаздрити пияний московський капраль, — в замітці нема нічого. *Нова Зоря* закидає авторові *Вістника* виступ проти «свого престолонаслідника». Повіdomляємо шан. часопис, що автор *Вістника* не сидить на троні, отже не має і свого престолонаслідника. Думаємо також, що не має його і б. гетьман Скоропадський, бо ніяким державним актом він не установив гетьманської сукцесії в своїм роді. Навіть більше, він того «трону», на яким ніколи не сидів, офіційно і урочисто зрікся. Отже, нащо галас? А може він те зре-

чення взяв назад? То нехай привселюдно про се оповістить. Буде подвійна радість серед його прихильників. А так... Нема що згадувати — як приклад українцям — льояльність до своєї королівської родини голяндського народу, «який посідає добробут і найкращі кольонії світа». Ну, се трохи перебільшено, бо найкращі кольонії посідає Англія. Але — голяндська династія завоювала ті кольонії для Голяндії, а гетьман Скоропадський готувався з України зробити кольонію Романових. Се — «большая разніца»...

Українські Вісті (ч. 32) теж образилися за «нашого» престолонаслідника. Замість оборони свого гетьмана, орган львівського «фірера», як звичайно, виписав кілька денунціяцій на редактора *Вістника*. При чім сам дав їм трафний заголовок — «слина». А далше пише, що на візиті в генерал-губернатора Канади, п. Данило Скоропадський «довідався, скільки то протестів посилося до лорда Твідсмора проти його поїздки по Канаді від різних большевицьких, московських і польських організацій і товариств». Звідки редакція *Укр. Вістей* знає зміст розмови між лордом Твідсмором і п. Д. Скоропадським? Чи має свою відомість від канадського губернатора чи від п. Д. Скоропадського, чи «від нашого власного кореспондента»? Дуже легко кинути на когось донос — хто проти нас, той з большевиками і пр. В данім випадку се просто неправда, і багато українських організацій — зовсім не большевицьких — виступили проти імпрези гетьманців в Канаді. З англійської преси в Канаді довідуємося, що американські гетьманці понизилися до такого нікчемного наклепу на український народ, що подали, нібито «уряд Скоропадського в 1918 р. повалили російські большевики».

Та сама преса доносить, що боротьба прихильників і противників п. Д. Скоропадського в Канаді відбувалася в атмосфері майже горожанської війни. Дальше та преса доносить про другу — цілком недопустиму вигадку — гетьманців, які представляють Павла Скоропадського за прямого наслідника гетьмана Івана (як реклама, то реклама!), тимчасом, коли він походить з лінії брата того гетьмана; пригадує також знаний історичний факт, що гетьман Скоропадський був в 1918 повалений повстанням, яке зорганізували всі українські національні партії (разом з д-ром О. Назаруком), а ніякі російські большевики. Повстання вибухло, як відповідь на приготувану гетьманом реставрацію російської імперії, в якій склад мала увійти і Україна. Англійська преса пригадує рівнож — зі слів українського інформатора — що Іван Скоропадський відзначився в історії тим, що разом з Петром І боровся проти Мазепи... Очевидно, може редактор *Нової Зорі* захоплюватися «своїм» престолонаслідником, се не дивнота, бо захоплювавсяж він недавно і царицею Катериною, яка добре зробила, що Січ зруйнувала і Калнишевського на Соловки заслала. Може редактор *Укр. Вістей* — по своїй п'ятнадцятилітній мабуть політичній діяльності — нагло відкрити в своєму серці симпатії до гетьманської ідеї, — се їх річ. Але най стримуються: один — з хуліганськими лайками на адресу противників, а другий — з обвинуваченням їх в большевізмі... Сим конем далеко не зайдуть і нікого не переконують. Зрештою, най «фірер» не ображається, що інші думають не так повільно, як він. Йому треба було сидіти аж десять літ в УНДІ, щоб переконатися (коли його з УНДО видалили), що та партія до нічого. Може по десятиох літах він переконається, що й партія Скоропадських не богато варта, як переконався про се перед смертю Липинський?

Одна газета твердить, що теперішня манія на королів виявляється тому, що м. и. монархія така, яку бачимо в західній і північній Європі, є символом спокою і добробуту; скалатаний світ має вже досить різнородних революцій і переворотів, прагне провадити більше усталізований спосіб життя, прагне забути дещо про політику. Чиж не ті Санчо-

Пандівські ідеали скеровують новозорянців і теж-націоналістів під гетьманську милостиву руку? Най хтось зробить, мовляв, за нас!

Громадський Голос (ч. 6) нарікає на *Голос* за «опльовування Студинського, Рудницького і Пеленського». Опльовувати Володимира Великого, опльовувати цілу княжу добу — се похвально, і се робить сам *Гром. Голос*, але Рудницького... Студинського... На се радикали і соціалісти не можуть дозволити. Чи не тому, що і одні, і другі — споріднені душі? Бо і з кождою складається радикальна партія або редакції її газет, як не з бувших людей? — бувший заправіст Матчак, бувший новошляхівець В. Левинський, бувший віцеміністр Укр. Нар. Республіки (в травні 1920 р.) Макух... А яких світлях людей виховала в своїх рядах радикальна партія — Шекерика-Доникова, волинського Власовського, Антона Крушельницького!

А тепер навіть бере в оборону Дм. Левицького. Чи не правдиві поголоски, що славна радикальна партія прагне «єдиного фронту», як не з одними унівціями, то з другими? А може з бувшим товаришем, що в *Новій Зорі*?

В ч. 46 тоїж часописі — занотовуємо дальші провокаційні випадки на тему «стукнути в лоб». *Гром. Голос* питає, чому «читаєте в часописах, що неznані люди побити» того чи иншого громадянина, а «чому Д. Донцову не приключилася така катастрофа?» На звичайній людській мові такі запитання називаються провокацією і нацькуванням. Але в органі пп. Матчаків, Стахових, Коберських — се називається — фейлетоном...

В ч. 2 тої самої часописі знову поезія, і знову якогось трусливого аноніма під заг. *Пророк*. З неї довідуємося, що редактор *Вістника*

Є вовк чужинний, лише на ньому
Вкраїнська шкіра овеча,
У його жилах пливе кров люта
Царя Івана Грізного,
Ось чому злиться і скалить зуби
Нашадак сходу страшного.

Вірш — перша кляса! Але ми знаємо краший. Хай його прочитають собі пп. Макухи, Левинські, Коберські і Стахови:

Траплялось на віку мені
Такеє бачити ледащо, —
Не годне ані нащо,
А як почне тебе судить,
То так оббреше, обчорнить,
Що соромно й сказати...
І чиж не гріх таку прояву
Свинєю величати?

Се написав Л. Глібов, і ліпше написав!

Американські радикальні *Організаційні Вісти Оборони України* (Скрентон Па ч. 6), видання призначене тільки для членів О. У. — відслонює причину, чому краєві радикали накидаються на «фашистів» і на наш журнал. Як показується, причина ся — се зник радикальних впливів серед мас. Читаємо у вступній статі: «треба доконечно звернути увагу на громадське виховання молодого покоління нашого на-

роду »в краю«. Молодь середніх і висших шкіл — гімназисти і студенти — і навіть частина селянської та робітничої молоді, віддані тепер цілком на поталу реакційних — фашистських і клерикальних — деморалізаторів. Сі молоді люди зачитуються в писаннях Донцова і інших буцімто »націоналістичних« письменників. Читають і вірять свято в те, що написане в *Донцівському Вістнику* та в безлічі інших журналів та »реакційних« видавництв. Щождо видань радикальної партії, то її популярні газети і інші видання, як *Громад. Голос*, *Каменярі*, *Самоосвіта* не вистачають. Чому не вистачають? Бо, очевидно, культурний рівень читачів піднісся. Бо »молодь зі шкіл... на такі видання не звертає уваги«. І далі — благання до американських товаришів — дайте, не минайте! Очевидно, всяка поміч допоможе, як мертвому каділо. Але цікаво тут зазначити, що саміж радикали — між собою — признаються, що молодь на їх видання »не звертає уваги«. Звідси їх лють, їх погрози на наш журнал...

Русский Голос (16 I) запозичив з статі *Наше Море* в I-ій книзі *Вістника* — про відзиви Черчіля і Д'Абернуа щодо Чорного моря і української проблеми. Лиш »руський джентельмен« джерела своєї мудрости не подав. Натомість все переплутав. Те, що Черчіль написав кілька літ тому, подає, як витяг з його недавньої промови, а з лорда Д'Абернуа, нашого сучасника, зробив Абердіна, що боровся ще з Наполеоном і пр., — і ляментує про »українську небезпеку« для Росії. Можна черпати в когось, можна — коли хто є »джентельменом« — заставити джерело, але недобре, коли такий журналіст запозичені відомости просто — »перевьрют«.

З приводу нагороди Т-ва письменників і журналістів (в якому так мало письменників і журналістів) пише *Назустріч* (ч. 2), що треба було властиво нагородити і *Прокляті Роки* Клена, але їх »не брали під увагу мабуть з причин чисто позалітературних«... Ми завше думали, що при роздачі нагород Топіж кермується причинами не літературними. Тепер маємо підтвердження.

Діло (ч. 15) пише про М. Грушевського, що він стояв за федеративну Росію, »бо тільки така формула забезпечувала змогу легальної освідомлюючої та організаційної праці серед народних мас«. Се не слушно, бо і за царату існувала легальна сепаратистична література українська — очевидно, пристосовуючи свою мову до цензури, але існувала і то досить виразна. Але в практичній політиці він був дійсно федералістом, бо не бачив внутрішніх сил і можливостей, які уравнивалиби ставити питання про сепаратизм від Росії. Се — аргумент, який висувують, щоб виправдувати теж федералізм Драгоманова; аргумент, що в обох випадках не витримує критики. За Драгоманова — і соціалізм не мав ніяких »внутрішніх можливостей« його реалізації, а мимотого Драгоманов його проповідував... Таксамо, за Грушевського ідея братнього співжиття з народом російським — теж не мала ніяких виглядів на реалізацію, і мимотого Грушевський її проповідував... Чи не краще просто сказати: що обидва професори були »федералістами« з переконання?

Slavische Rundschau (ч. 1 с. р.) приносить статтю д-ра Л. Луцева про краєвий, буковинський і закарпатський письменницький доріст. Є м. и. згадка про *Вістник*, про Е. Маланюка, Л. Мосендза, О. Ольжича, Б. Кравцева, У. Самчука, Р. Єндика, О. Телігу і Ю. Клена.

Харбінська *Самостійна Україна* (22 I) приносить статтю *Українська політична думка сьогодні*, де багато місця присвячено нашому журналові, а між иншим таким авторам — як Маланюк, Клен, Ольжич, Мосендз, Теліга, Самчук, Кравців.

Дорога (ч. 1-2) приносить передрук (у витягах) статі О. Теліги — *Сила через радість з нашого місячника*.

Mercuriusz Polski (ч. 8) друкує — латинськими буквами по українськи — виїмки з статі *Просто з мосту*, з *Вістника* ч. 2. В окремій нотатці редакція займає своє становище до «цікавої полеміки *Вістника* і *Prosto z Mostu*».

25 січня виставив *Театр ім. І. Тобілевича* драму на 4 дії Е. Задвірського *Довбуш або Чорногора в огні*. Саля була повна. *Укр. Вісти* ч. 19 пишуть: «Що *Довбуш* розчарував — вина автора драми, з якої артисти старались, і подекуди дуже успішно витиснути все, що доброго можна було в ній знайти. І. Рубчак від першої появи на сцені «вхопив всіх за серце» в ролі дідугана-скитальця, що ходить Божими стежками Гуцульщини й перестерігає всіх перед кровопролиттям і пожарами, якими *Довбушеві* хлопці значать свої сліди». А в *Ділі* ч. 18 рецензент м. р. хвалить атора, називає «молодим дебютантом» і пише, що «зумів з великим тактом відтворити постаті шляхтичів, оминаючи всього, що могло б дати привід до закидів, що песа ширить якусь національну ненависть. Постать діда вказує на самостійну інвенцію і тільки не слідби таку епізодичну постать виводити занадто часто і вкладати їй в уста майже ті самі думки; через те вона тратить на своїй силі».

Не знаємо, чи автор молодий чи старий, але драма тенденційно викривляє головну постать. *Довбуш*, що живе в карпатських легендах, не мав спільників серед шляхти і не ходив за наживою. Тодішнє опришківство мало свою романтику «свобідного життя». Неправдоподібно, щоб на тлі історичної доби *Довбуша* проістнував дід-крикливиця, аж продовж чотирох дій, хіба, що бувби юродивий. Що роля ся була заграна по майстерному коріфеєм нашої сцени І. Рубчаком, викликувало тим прикріше вражіння. Що публіка захоплена прегарними гуцульськими строями й иншими режисерськими ефектами, біла браво, се доказ, що баламути зручно вводять свої баламутства і на сцену.

Радикальні *Каменярі* (ч. 1) пишуть: «Наші фашисти видали книжки про Мусолінія, Гітлера, Де Ля Рока, навіть про більшовика Бліхера. Але про великого індуського патріота і дійсного націоналіста Ганді — не видали ніодної книжки».

Се річ смаку. Пишати житєпис Ганді і його кози, або житєпис Стахова — ми полишаємо радикалам. Але що радикальні Гриці, борця за вільну Німеччину, німецького маршала Бліхера (що книжку про нього видав *Вістник*) — взяли за більшевицького маршала (що присвоїв собі чуже ім'я Бліхера) — се «штука і кавалок»!

Навіть від учнів *Гром. Голосу* не сподівались ми такої бездонної глупоти.

Се переплутання двох Бліхерів свідчить про застрашаюче неучтво, яке радикальні чвертьінтелігенти несуть в одурюванні ними народні маси.

Бібліографія

Галина Журба — *Революція йде* Том I Українська Культурна Скарбниця ч. 13-14 Львів 1937 16^о стор. 228. Обгортка Вол. Ласовського.

Авторка задумала довший твір під назвою *Хроніка одного села*. Перша частина *Зорі світ заповідають* вийшла перед кількома роками (1933), а тепер перед нами перший том з другої частини.

Зачнім свої завваги від назви твору, що починає прибирати риси української епопеї про революцію, або, як пізніше певно буде, про українсько-московську війну. Ми волілиб бачити назву сього села в заголовку твору. Воно може й дрібничка, подумає дехто, та авторка і в самому творі любить у таких „неособових“ сценах, що не вяжуться тісно з героями повісти — а сеж ослаблює силу авторчиної експресії. Дехто з рецензентів думає навіть, що твір сей „без головної дії і без головних героїв“. Не знаємо ще цілого твору, та гадаємо, що так не є, головними героями буде Григій з тими всіми людьми, що вже коло нього гуртуються, а повніше зарисуються вони аж на тлі цілоти, що повинна мати, якщо можна судити по першому томі, бодай ще хоч кілька томів. „А головна дія?“ — питає дехто. Боротьба України з Москвою. Вона вже ясно зарисовується в очах Григора, що вже собі усвідомлює, навчений москалями (напад на Богданівців!), що Україна не може й не сміє бути тихим човном серед моря злоби та хижацтва; що не вільно їй обділяти всіх „своїми щедротами“ та „розперезувати перед всіми пояс“. І томуто читач бажавби, щоб оті „Незабитівці“ (авторка в одному місці зве се село „Незабитівка“!) були справді типом українського села з часів змагань за волю.

Се село перше усвідомлює собі, що „Україна зовсім ріжна порода від інших порода“, що повстав обєднаний фронт проти України, повстали два світи, дві сили, темна і ясна, що „мусять зударитися й поміряться з собою“. Се бачив млиңар і телеграфіст в Незабитівцях, знав про се селянин Петро, що „позагризавби всіх ворогів України“, розуміли се й інші селяни, коли переговорювали з Мордасінськими й Аврумками — не знав про се тільки український Київ.

Повість охоплює п'ять місяців подій, від березня до липня. Плєстичніше вийшли сільські частини, події в Києві потрактовані авторкою майже як спогади, без епічної повноти; ще слабші є згадки про фронт. Тут ми при слабий точці сього твору: хибний композицій повісти. Швидкість подій передає авторка короткими, простими реченнями. Тут її стиль — се немов телеграми, що змальовують поодинокі картини. Є гармонія між діяльгом, описом і авторчиною розповідю. Та невлучне чергування поодиноких картин. В селі вже давно чули про київські зїзди й читали універсали — а авторка малює Київ аж при кінці повісти. З тим вяжеться ще одна, вже „річева“ похибка, що дезорієнтує читача й ослаблює його захват твором. На 130 стор. читаємо, що біжать горячі дні літа, Григій тоді на фронті пише бадьорі листи, що покинув полк і перенісся до Богданівців до Києва. При кінці твору читаємо дослівно (стор. 219), що він „авесь час залишився в Києві“, отже від першого військового зїзду аж до нападу москалів на Богданівців, (себто від перших днів мая до липня!). На сей зїзд їхав Григій ще на 50 стор., про його наради село зараз дізналося — тож кінцеві сторінки повісти не на „свому“ місці. Правда, Григій „навчився“ від москалів ненависти, він тепер „чув її в грудях, був переповнений нею“, та ми вже згадували вище, що село вже й без нього давніше знало, що робити з ворогом.

В авторки стрічаємо поетичні описи, що гармонізують з героями. Ось Гемєнь прочитав дядькам в жнива на полі слова універсалу. Селяни захоплені словами: „Най буде Україна вільною“. Сцену сю замикає короткий опис:

„Жайворони дзвонять, бе десь перепелиця, серпи миготять на сонці. Мідяне колосся, краплі червоного маку скапують по них. Замислені очі линуць у далечинь“.

Та штучністю відгониць від опису з 58 сторінки, що рівнож має бути тлом для дядька Петра й його глухонімого наймита Савки.

„Весняний вечір розливавсь сепією з легенькими відтінками охри та лязури. Зеленіла трава, озимі поля. Селединовим димом курилися вільхи. Пахло вітром і землею“.

Може деякі читачі не схочуть вірити, щоб телеграфіст з Незабитовець танцював уже в 1917 р. танго в ліску — та се дрібниця. Важливіше те, що авторка перетикала початок твору московською мовою (на 11 стор. аж 14 стрічок!). Авторка бажала наблизитися до дійсності, та тоді повстає питання, як балакалиби в неї герої французи або англійці? Чи також рідною мовою? Також не розуміємо, чому в книзі видруковано деякі нарічеві форми й вульгаризми і то навіть в розповіді й описах авторки? Ся мовна „отаманія“ повинна зникнути в дальших томах, що напевно розгорнуть перед нами на весь зріст картину українських змагань.

Л. Граничка

Проф. Инж. В. Іванис — *Основи сільсько-господарської хемії* 1938 Видання учнів III року державного Рільничого Ліцею в Черниці. Стор. 195.

Книжка складається з 3-х частин: загальної, неорганічної хемії й хемії органічної. Перша частина уявляє собою пропедевтику загальних фізичально-хемічних законів. По сій частині вміщені запитання, відповідь на які вимагає, щоб засвоїти перечитане. Запитання роблять книгу цінною, як підручник до студіювання хемії при неможливості систематичного лекторського викладу.

Неорганічна хемія систематизує й розглядає елементи за принципом атом-аналогів. По кожній групі подається коротка її характеристика і знов таки необхідні відповідні запити. При відповідних елементах і сполуках розглядаються й агрохемічні питання. Так по електролітичній чинности води (стор. 30) розібрана „Реакція розчину ґрунту“. По азоті докладно розібраний його колобів в природі й подана схема. Окремо розглянуті всі природні й штучні азотові угноєння. При „вуглі“ розібрана й дана схема асіміляції вугляної кислоти й процес дихання. При фосфорі, вапневі й калієві розібрані докладно й відповідні угноєння. Виріб суперфосфату ілюстрований окремим рисунком. При відповідних металах наведено склад сполучень, найважливіших в господарстві.

Органічна хемія має також свою загальну частину-вступ. По ній розглянуті найважливіші в сільському господарстві сполуки. Коротко розглянені процеси відживи тварин, значіння вітамін і їхні властивости. Не проминуто, хоч коротко й питання синтези білків. По кожнім розділі поміщені в сій частині відповідні запити.

Термінологія в цілій книжці дотримана з „Номенклятурної комісії при УГА“ та Академії Наук. „Вугляни, сірчани, азотани“ та інші перекинуті з польської термінології залишені у відповідних місцях як данина минулому терміновтворенню.

Видання по влучности розподілу матеріалу, по дбайливости до агротехнічних питань повинно стати підручною книжкою кожного українського агротехніка. Імя професора В. Іваниса, її автора, що має за собою низку хемічно-технічних підручників, є запорукою, що книжка стоїть на рівні сучасного агрохемічного знання.

В культурного народу ся книжка вийшлаби нормальним друком в тисячах прим'янків і її розібралиб. В нас се лише якась сотня сторінок цікльостільового друку, що його сам професор високої школи друкував на машинці, є се показником примітивности наших поглядів на техніку та її учителів. Як стелимо, так нам і спиться...

Як свідчить передмова автора — книжку видали за свої кошти й своїми заходами учні ліцею. Ліцей як інституція в сій книжці не презентується. Се також показчик..

Д-р інж. Л. Мосендз

Е. Ю. Пеленський — *Русалка Дністрова* Матеріяли до бібліографії — *Книгознавчі Записки* 2 Львів 1937 16^о стор. 22.

В передмові автор нападає на львівських „причинкарів“. Але чи автор зовсім певний, що він сам є „сінтетиком“, а не „причинкарем“? Саме ті матеріали до бібліографії *Русалки Дністрової* се причинки. Подібно, як *Бібліографія української бібліографії*, так і сей бібліографічний причинок не може вповні задовольнити. Перекиньмо два річники передвоєнної львівської *Неділі* (1911—12) і переконаємося, що п. Е. Ю. П. поминув низку статей проф. М. Возняка і д-ра В. Шурата. Про деякі друковані там статі автор пише, що вони друкувалися в *Ділі*. Матеріяли очевидно зібрані наспіх.

М. Андрусак

Михайло Островерха — *Нова імперія* Бібліотека *Дороги* Львів 1938 стор 64.

Книжка дає короткий конспект фашистівської доктрини. Деякі афоризми читаються як актуальні пригадки: „правдива сила міста не в мурах його, а в грудях мешканців його“, або: „немає громадянської чесноти там, де немає приватної чесноти“, або: „поки нарід не складається з справжніх людей, поти не буде вільний“, і пр., або: „ми не можемо дати свободи тим, які скористалиби з неї, щоб нас убити“ (в бік комуністів!) і пр.

Оповідає брошура про предтечів нової Італії, Маціні, Кавура, Гарібальді. Окремі розділи присвячені засадам фашистівського устрою, становищу фашизму до монархії, церкви, до села, молоді, абісинської війни. Цікава пригадка про — перебільшену — роллю лібералізму в національних рухах XIX віку. Очевидно, що стільки різних тем не могла вичерпуючо насвітлити мала розміром брошура.

К. Н.

Від Адміністрації

Вже вийшла I (17) книжка *Квартальника* за 1938 р. Д-ра Д. Донцова *Де шукати наших історичних традицій?*

Ціна книжки в краю зл. 1'50. За кордоном зл. 1'80 з пересилкою. Опуст комісовий 20% (при посилці лякованими пачками 25%). Хто прише за 7 книжок готівково згори — вишлемо 10 прим.

Всім тим, хто не заплатив за попередні книжки, стримали висилку 1 книжки *Квартальника* за б. р.

Пригадуємо заступникам і кольпортерам, що в місяці дешевої книжки, треба подбати про ширший збут книжок нашого видавництва.

В адміністрації *Вістника* можна дістати слідуючі книжки:

- 1) *Вістник* за рр. 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938; 2) *Книгозбірню Вістника* рр. 1934 і 1935; 3) *Квартальник Вістника* рр. 1936, 1937, 1938 р. (ціна на окладинці); 4) Д-ра Дм. Донцова — *Наша Доба і Література* ціна 4 зл.; 5) *Підстави Нашої Політики* ц. 2 зл.; 6) *Маса і Провід* ц. 1 зл.; 7) *Тися Українка* поетка українського рісорджіменту ц. 1 зл.; 8) Євген Маланюк — *Земля Мадонна* IV книга лірики ц. 2 зл.; 9) Г. Зудерман — *Литовські оповідання* ц. 1'50 зл.; 10) Бернард

Шов — Велика Катерина (драма) ц. 1'00 зл.; 11) Юрій Клен — Прокляті роки ц. зл. 1'20; 12) Літературно-Науковий Вістник: 1922 р. V, VI, VII, X, XII кн.; 1923 р. I, II, III, IV, V, VII, VIII, IX, X, XI, XII кн.; 1924 р. II, V, VII-VIII, XII кн.; 1925 р. II, III, IV, V, VI, VII-VIII, IX, X, XI кн.; 1926 р. IX, XII кн.; 1927 р. V, VI, VII-VIII, IX, XI кн.; 1928 р. I, II, III, IV, VI, VII-VIII, IX, X, XI, XII кн.; 1929 р. IV, V, VI, VII-VIII, IX, X, XI, XII кн.; 1930 р. II, III, IV, V, VI, VII-VIII, IX, X, XI, XII кн.; 1931 р. IX, X, XI, XII кн.; 1932 р. I, II, III, IV, V, VI, VII кн. Ціна книжки 1 зл.

Опуст для кольпортерів — 20% на книжки, на які маємо ричалт, себто на Вістник і Квартальник. На всі інші книжки, на які не маємо почтового ричалту (посилаємо пачками), опуст виносить 25%.

Всі ті, що заплатять готівкою згори дістануть 30% опусту, порто дочислюємо лише на заграничні посилки.

За адреси і приєднання нових передплатників дякуємо: ПП. Мгру Р. Душникові (3 пер.); Дир. Л. Киселиці (2); П. Васильовському (2); П. Фролякові; К. Мельникові; М. Качмарові; інж. А. Зубенкові; о. Т. Волохатюкові; — (всі за кордоном). Вол. Боровикові (1); Ст. Никлевичові (8); Мих. Дуциловичові (7); Мгру В. Бородачеві (6); Ол. Штулеві (5); Бор. Вітошинському (4); М. Василюкові (3); Ю. Якубовичові (3); Мгру Т. Гаєцькому (3); Т. Крупі (3); В. Гуцулякові (8); М. Галунові (2); П. Гусареві (2); Вас. Івахові (2); В. Гоцькому (2); Нест. Гнатишакові (2); Над. Юрчинські (2); Мик. Червинському (2); Ул. Диді (2); Мгру Ег. Гаврачинському (2); Мгру З. Терашаковцеві; (1.) Шукатці, В. Кіпріянкові; О. Масляникові; Р. Пурийові; Вс. Мельничові; А. Капкові; В. Штулеві; Ол. Кондратчукові; М. Палидовичові; Мгру В. Савчукові; А. Денисенко-Сулімі; Сер. Кушніренкові; В. Лобаю; Мгру Ю. Щирбі; П. Андрущуків; В. Осташевському; Н. Которовичові; Я. Боднарові, О. Притулякові.

Пошукуємо кольпортерів на повіті: Сарни, Любомель, Ковель, Костопіль, Холм, Бересть, Залішки, Мостиська, Косів, Тернопіль, Ряшів, Бучач, Збараж, Городок-Яг., Турка, Самбір, Ліско, Березів, Ланцут, Кольбушів і Ніско.

Мимо кількакратного упімянення не вирівнали за Вістник і Квартальник: Укр. гімназія Каліш 3'20; радн. Степан Воркун Борців 4'35; Мирослава Лінинська Стажиська 4; Тарас Чеховський Чортків Біла 4; Володимир Романюк Катовиці 5'15; „Мілош Шіма“ Брно 4'90; Ю. Мулик-Луцик ст. Варшава 6'75; Іван Патурсь Львів 2'60; Василь Булавський ст. Львів 5'50; Дмитро-Марко Камінка-Лісна 1'50; За кольпортая: Ярослав Ширан Миколаїв 4; Филимон Шумський Ратнів к/Луцька 5 88; Іван Чечель Псари 39'13; Читальня Просвіти Жизномир 7'70; Евген Церкевич Остріг 8'35.

(Далі буде)

Д-р. Б. Кордюк Ірак; М. Кордосевич Львів заплатила на Вашеkonto зл. 7'50; Гр. Прокопчук Мюнхен; о. Ів. Прокопчук Вербівчик заплатив на Вашеkonto зл. 10; М. Хлипавка, Торонто; ред. М. Матвійчук заплатив на Вашеkonto зл. 16; Др. М. Русів Букарешт, Укр. Видавничий Інститут у Львові виплатив на Вашеkonto зл. 25.

З нами розчислилися наші заступники: Ів. Роман Ужгород за річну передплату Вістника і Квартальника на 1933 р. інж. Ів. Янішевського; о. Т. Волохатюк Канада; за В. Горхолина зл. 5; паст. І. Григораша 6'50; В. Свистуна зл. 25'50; Укр. Нац. Об'єднання Монреал зл. 33; М. Качмар Берлін; за М. Масюкевича зл. 5; Вол. Панченко-Юревич Берлін зл. 28.

Вп. Е. Ляхович заповіджених Вами дол. 20 дотепер не одержали.

І. Кінасевич Канада; Е. Онацький Рим; К. Поворознік; А. Бабій; А. Бойків Франція; інж. Д. Яременко; проф. А. Котюк; інж. А. Ліпа; інж. Т. Мороз; інж. М. Андрейків; Д-р Ф. Слодецький; Д-р П. Івашенко; С. Медвідь; Укр. Акад. Громада Прага — всі Чехія; гроші одержали, книжки вислали.

Знижкова передплата *Вістника* 20 зл. край і 25 зл. закордон при-
слюговує лише тим, хто її вислав до 31 січня б. р. вкл., а тому пропо-
нуємо всім тим, що вислали знижкову передплату з краю по 31 січня
б. р. діслати 3 зл. Вплати знижкової передплати продовжити не може-
мо, тому що друк на 1938 р. подорожив, а ми передплати не підвис-
шили.

Попереджуємо, що знижкову передплату на *Квартальник Вістника*
край, Чехія і Австрія 2 зл. (для передплатників *Вістника*) і — за кор-
доном 3 зл. можна не пізніше влатити як по одержанню першої
книжки *Квартальника*. Вплата кожної окремої книжки винесе значно
дороше (від 1 зл. — 2 зл.).

Хто має *ЛНВ* X кн. 1924 р.; I, II, III кн. 1926 р.; I, II, кн. *Вістника*
1933 р. X, XII, кн. 1936 р.; I, III, IV, VII-VIII, IX, X, XI кн. 1937 р. а не
потребує, просимо вернути нам в замін за інші книжки, або на раху-
нок довгу чи передплати. Заступникам поручаємо забрати названі
книжки в наших довжників.

Були випадки недоручення книжок: о. дек. Мик. Малюжин-
ському Ланівці; Учительській Спілці в Коломиї.

Вже по видрукуванню вирівнав належитість за передплату
Вістника і *Квартальника*, Богдан Голик Прилбичі. За кольпортаж:
Гр. Прокопчук Мюнхен.

Передплатникам в Румунії вислано *Квартальник* ч. 3 за 1937 р.,
як дістанемо дозвіл дішлемо ч. 4 (*Революційна Стихія*).

На чорній листі гробокопателів *Вістника* виписані слідуючі
кольпортери, що мимо кількакратних упімнень — досі не вирів-
нали своєї залежності (Продовження) В. Борковська Юридика, По-
чаїв пов. Кремянець; Марія Гаврилюківна Броди Стародуби; Михайло
Гудзовський Скоморохи пов. Бучач; Олекса Думич Магерів, пов. Рава
Руська; Михайло Демах Скоморохи, пов. Бучач; О. Жураківський Рокітні-
ця пов. Ковель; Марія Борис Залуж, пов. Сянік; Андрій Волошин Львів;
Данило Колос Чернігівці, пов. Збараж; Михайло Кондрачук Городенка;
Степан Судейко Більче Золоте, пов. Борщів; Степан Стебельський Сам-
бір; Іван Тройняр Тернопіль; Святослав Гук Підволочиська, пов. Скалат;
Антін Борис Дермань, пов. Здолбунів; Іван Калиняк Станиславів; Дми-
тро Гавронський Бужанка, пов. Володимир-Волинський; Іван Паньків
організатор Філ. Просвіти пов. Рудки. (Далі буде).

Скреслюємо з чорної листи лише по заплаченню цілої належності

Хто знавби просимо подати адреси таких осіб: Юрій Скопюк
Яннополь; Ірена Потерейко Жовква; Степан Сивульський Буйнос Айрес;
Василь Магденко Надчиці; Павло Кешен Мізунь Старий; Лев Кінасевич
Самбір; Степан Боярчук Тжебіня; Оріся Данилович Познань; Олена
Тисовська Варшава; Микола Бровчук Печеніжин.

Просимо наших заступників вернути XI кн. *Вістника* 1938 р., якщо
не доручена новому передплатникові.

Викази довжників за *Вістник*, *Квартальник* і кольпортаж, яким
стримана висилка посилаємо нашим заступникам, щоб поургували в них
і заохотили до дальшої передплати і кольпортажі.

Незалежний суспільно-політичний часопис

УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО

Редакція й адміністрація: УЖГОРОД, Другета ч. 8.

Власне чековеkonto ч. 97.844, Прага.

Для перевірки конт подаємо що належитьсся нам за *Вістник* до
III кн. 1938 р. включно зл. . За *Квартальник* за кн.
193 [включно зл. Кольпортаж за вислані книжки зл. За
оказову I кн. *Вістника* 1938 р. зл.

Всіх хто має залежності за кольпортаж чи передплату просимо
вирівняти і не наражати себе на стримання книжок і на упіснення.

Нові книжки

М. Андрусак — Звідки взялася
шляхта на наших землях Львів 1938
стор. 32.

Тріяріос — Ганібаль в-во Де-
шевої Книж и стор. 32 Львів 1937.

М. Тиранько — Звірячі пригоди
Діточа Бібліотека ч. 1 стор. 64.

В. Андрієвський — Три Громади
Українська Бібліотека стор. 128
Львів 1938.

Стан і діяльність Рідної Школи
1936—37 річне звітмлення Гол. У-
прави Львів 1938 стор. 164.

Статут Рідної Школи УПТ стор.
56 Львів 1938.

Н. Дорошенко-Савченко — Гарі-
бальді Львів 1937 в-во Просвіти
стор. 87.

Улас Самчук — Батько і Син
3 ч. Волині в-во Наша Книга Львів
1938 стор. 262.

Сава Крип — Наполеон в-во
Дешева Книжка стор. 32.

Напрявні Пром-банку в праці
1937 Львів лютый 1938 стор. 18.

Проф. інжин. Василь Іванис —
Основи сільсько-господарської хемії
Черниця 1938 вид. учнів III р. Ріль-
ничого Ліцею в Черниці стор. 196.
Збірник математ. природ. лікар.
секції НТШ т. XXXI Львів 1937
стор. 126.

Beiträge zur Ukrainekunde he-
rausg. v. Ukr. Wissensch. Institut VI
Hef t. Schewtschenko der Ukr. Na-
tionaldichter Berlin 1937 S. 72.

Надіслані журнали

Місіонар Пр. Серця Ісусового ч. 2.

Учительське Слово ч. 2.

Богословія ч. 3, 4.

Рідна Мова ч. 2.

Життя і Знання ч. 2.

Дзвіночок ч. 2.

Вісті з Луцу ч. 2—4.

Наша Батьківщина ч. 2.

Кооперативна Республіка ч. 2.

Кредитова Кооперация ч. 1.

Неділя ч. 8.

Тризуб ч. 3—6.

Шлях Молоді ч. 3.

Рідна Школа ч. 3, 4.

Дорога ч. 1—2 (5—6).

Українська Книга ч. 1.

Нова Хата ч. 3—4.

Жіноча Доля ч. 3—4.

Літопис Червоної Калини ч. 2.

Самоосвітник ч. 2—4.

Таб р ч. 33.

Малі Друзи ч. 2.

Українка ч. 2.

Напередодні ч. 2, 3.

Комар ч. 5—8.

Назустріч ч. 1—4.

Авангард ч. 3—6.

Contra-Komintern Berlin nr. 2.

Myś Polska nr. 3.

Myśl Narodowa nr. 6—8.

Przegląd Współczesny nr. 2.

Zet nr. 2.

Oriens nr. 2.

Polityka nr. 3.

Prosto z Mostu nr. 9.

Merkuryusz Polski nr. 9.

ГОЛОС

найкращий суспільно-громадський тижневик молодого українства

Передплата в краю в Чехії, Австрії й Румунії — річна — 5.50 зл., піврічна — 3 зл., чвертьрічна — 1.60 зл. В інших країнах — річна 2 ам. дол., піврічна — 1 ам. дол.

Адреса: Голос, Львів Міцкевича 11. I.

Число розрах. переказів 249 (Львів 1).

А В А Н Г А Р Д

Розмотує і перетинає гордісні вузли в комплексі проблем нашого суспільно-політичного життя

Помагає розбудові світогляду ґрунтованого на життєвих конечностях нації.

Адреса: КОЛОМІЯ вул. Беднарська 9а. Число розрах. переказ 17.

Передплата: річна 6 зол., півріч. 3.50 зол.

Н О В И Й Ч А С

Має постійні відділи: 1) «РУХАНКА Й СПОРТ», 2) «МЕДИЦИНА Й ЗДОРОВЛЯ», «ЛОВЕЦТВО» і щотижневий 3) «ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ДОДАТОК».

Місячна передплата „Нового Часу“ — разом з додатком „ІСТОРИЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ“ — 3 зл. 40 гр.

Закордоном (чвертьрічно): Австрія: 10 шіл. 50 гр.; Чехословаччина й Закарпаття: 65 ч. корри; Франція: 85 фр.; у всіх других країнах: 20 зл. Поштові конта: П. К. О. Львів: 501.505; Прага (Ч. С. Р.): 78.726; Відень: Е. 124.812. Париж: с. с. 180.066.

„НОВИЙ ЧАС“ Львів, вул. Косцюшка, ч. 1. а.

В Ж Е В И Й Ш Л А

Дм. Донцов

ДЕ ШУКАТИ НАШІХ ІСТОРИЧНИХ ТРАДИЦІЙ?

як ч. 1 квартальника на 1938 рік

ц. зп. 1.50.

Хто раз
ужив мила

„Центросоюзу“

той уживатиме його постійно.

Ріст матеріальних над-
сприяє ростові

Співпрацюйте з

ПРОМ-БАНКОМ

Львів, Гродзиських 1. І. п.

над розвитком рідного ремесла, торгівлі й промислу.

Уділ зл. 25—, вписове зл. 2— Сплати ратами.

Книгозбірня Вістника

ч. 1	М. Островецька:	МУСОЛІНІ	ц. зл. 1
ч. 2	М. Махіявель:	ВОЛОДАР	ц. зл. 2
ч. 3	М. Антонович:	ГЕРРЕС	ц. зл. 1
ч. 4	Р. Бидих:	А. ГІТЛЕР	ц. зл. 1
ч. 5	Д. Варнак:	КАРДИНАЛ МЕРСІЄ	ц. зл. 1
ч. 6	Л. Мосендз:	ШТАЙН	ц. зл. 1'50
ч. 7	Д. Варнак:	ДАНІЄЛЬ О'КОННЕЛЬ	ц. зл. 1
ч. 8	В. Темляк:	ВОГНИСТИЙ ХРЕСТ	ц. зл. 1'50
ч. 9	Д. Донцов:	ПАТРІОТИЗМ	ц. зл. 1
ч. 10	Д. Варнак	ТАЄМНИЦЯ ОРГАНІЗАЦІЇ	ц. зл. 1'50
ч. 11	Д. Донцов:	ДУРМАН СОЦІАЛІЗМУ	ц. зл. 1'50
ч. 12	М. Антонович:	МАРШАЛ ВПЕРЕД	ц. зл. 1'50
ч. 13	В. Темляк:	ЗАВДАННЯ НОВОГО ПОКОЛІННЯ	ц. зл. 1
ч. 14	Р. Керч	ФРАНКО — ВОЖД ЕСПАНЦІВ	ц. зл. 1'50
ч. 15	Богдан Горочич:	НАЦІОНАЛІЗМ В БЕЛЬГІЇ	ц. зл. 1'50
ч. 16	Ю. Тютюнник:	РЕВОЛЮЦІЙНА СТИХІЯ	ц. зл. 1'50
ч. 17	Д. Донцов:	ДЕ ШУКАТИ НАШИХ ІСТОРИЧНИХ ТРАДИЦІЙ	ц. зл. 1'50

В АМЕРИЦІ набувати Вістник: Книг. М. Сурмача,
103 Av. A. Нью-Йорк.

ЦІНА КН. 2 20 зл.

Друк. Ст. Ін. в ар. Івана Тиктора, Львів, Бляхарська 9.

Видає: Ольга Бачинська. За редакцію відповідає Іван Устиянович.
Ред. і Адм. — Львів, Чарнецького 26 м. 21.

III
П 12531

1938 Р. 6 кн. 3